

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Taisija Cesar
Naslov naloge: Socialno podjetništvo z uporabniške perspektive
Kraj: Ljubljana
Leto: 2012
Število strani: 113   Število slik: 11   Število tabel: 10
Število bibl. opomb: 29   Število prilog: 2
Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš
Ključne besede: socialno podjetništvo, socialna ekonomija, socialno podjetje, brezposelnost, zaposlovanje ranljivih skupin ljudi, uporabniška perspektiva.

Povzetek:

Pričujoča raziskava najprej umešča socialno ekonomijo in socialno podjetništvo v različne teoretične koncepte, predstavi njuno pluralnost in ju definira. Nato se osredotoči na zaposlovalno vlogo socialnega podjetništva, in sicer na zaposlovanje ranljivih skupin ljudi. Na delovanje socialnih podjetij pogleda skozi uporabniško perspektivo in ugotavlja, kako se socialno podjetništvo umešča v življenje ljudi, katerim je namenjeno. Ugotavlja, da pozitivni učinki socialnega podjetništva vplivajo predvsem na tiste življenjske sfere, ki so povezane z brezposelnostjo, ne pa na ostale, zato je za celovitejšo vključitev v družbo treba zaposlenim v socialnih podjetjih nuditi tudi druge oblike pomoči. To bi lahko izpolnjevala figura socialnega delavca v socialnih podjetjih. Raziskava ugotavlja tudi, da je največji problem socialnih podjetij kratkoročnost in negotovost vključitve, saj veliko zaposlenih še vedno dela preko zaposlitvenih programov javnih oblasti. Tem zato predlaga primernejše oblike podpore za socialna podjetja. Nazadnje svetuje stroki socialnega dela, naj prispeva svoj delež k razvoju socialnega podjetništva kot zagovornik uporabniške perspektive in kot nosilec specifičnih znanj za delo z ljudmi s psihosocialnimi težavami.

Title: Social entrepreneurship from the user perspective
Key words: social entrepreneurship, social economy, social enterprise, unemployment, employment of vulnerable groups of people, user perspective.

Abstract:

This research first describes social economy and social entrepreneurship with different theoretical concepts. It presents their diversity and it defines them. The research then focuses on the employment role of social entrepreneurship, namely on the employment of vulnerable groups of people. It looks at the activity of social entrepreneurship through the user perspective and it establishes how social entrepreneurship fits in the lives of people, whom it is meant for. It establishes that the positive effects of social entrepreneurship influence especially those life spheres connected to unemployment, but not the others, thus it is necessary for a broader integration in the society to offer also other forms of support for the employees in social enterprises. This role could be fulfilled from a social worker figure in social enterprises. The research establishes also that the major problem of social enterprises is the short-termism and uncertainty of the employees' collaboration, since many of them still work through employment programs of the public authorities. To them it therefore recommends more suitable forms of support. Lastly, it recommends to the social work profession to aid its share in the development of social entrepreneurship, firstly as advocate of the user perspective and secondly as holder of specific knowledge for the work with people with psychosocial problems.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

DIPLOMSKA NALOGA

SOCIALNO PODJETNIŠTVO Z UPORABNIŠKE PERSPEKTIVE

Mentor:
doc. dr. Srečo Dragoš

Kandidatka:
Taisija Cesar

Ljubljana 2012

Predgovor

S socialnim podjetništvom sem se prvič srečala v praksi med šestmesečnim praktičnim usposabljanjem na Centru za integracijo tujih žensk in družin Box66 v Berlinu. Vodja centra mi je zaupala upravljanje in vodenje projekta, katerega namen je bil vzpostavljanje delovne skupine migrantk za bodoče socialno podjetje. V prvem semestru enoletnega projekta sem vsakodnevno sledila razvijanju socialnega podjetja z vsemi ovirami, težavami, ampak tudi lepimi trenutki. Tako sem se navdušila za koncept socialnega podjetništva, ki je v zadnjih časih silovito prodrl tudi v akademske kroge tako kot v politične in ekonomske.

V teoretičnem uvodu pričujočega dela najprej uokvirim koncept socialne ekonomije in socialnega podjetništva v luči raznih teorij: teorije ekonomskih sektorjev ali sistemov, teorije trajnostnega oz. celostnega razvoja, historične analize in teorije socialnih in ekonomskih konfliktov oz. kriz. Nato prikazem pluralnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva, tako da opišem njihovo delovanje v različnih politično-ekonomskih sistemih: v skandinavskih in nemško govorečih državah, v mediteranskih državah, v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike, v Evropski uniji in Sloveniji. Iz tega izpeljem glavne značilnosti socialnega podjetništva in ga definiram. Na koncu konkretno opišem dva primera socialnih podjetij – opišem, v sklopu katerih organizacij sta nastala, katero je njuno področje delovanja in ocenim njun vsebinsko-inovacijski vidik. Ti dve socialni podjetji predstavljata moje enote raziskovanja.

Ker se področje delovanja socialnega podjetništva večkrat prekriva s področjem socialnega dela, me je ta koncept zanimalo raziskati z vidika socialnega dela. Točneje, socialno podjetništvo me je zanimalo raziskati z uporabniške perspektive, ki je velikokrat prezrta ali pozabljena. Socialni delavci in delavke imamo v takih primerih vlogo zagovornikov.

Z intervjuvanjem vključenih oz. zaposlenih v dveh socialnih podjetjih (v Nemčiji in v Sloveniji) sem ugotovila, kako se socialno podjetništvo umešča v življenjske zgodbe uporabnikov, kaj jim pomeni, katere so njegove močne točke, katere pa šibke. Ker je bila raziskava študija majhnega števila primerov, gre rezultate jemati bolj kontekstualno, ne pa posplošeno. Poleg tega pričujoča raziskava ponuja nekakšen uvod v socialno podjetništvo z

uporabniške perspektive, je nekakšna izhodiščna točka za nadaljnje raziskovanje, ne pa nekaj končnega.

Za diplomsko delo se v prvi vrsti zahvaljujem svoji mentorici na praksi, dipl. fil. Karin Hopfmann, ki me je vpeljala v svet socialnega podjetništva, spodbujala moje zanimanje za to temo in mi omogočila praktično izkušnjo na tem področju. Zahvaljujem se tudi vsem sodelavkam, migrantkam, ki so mi zaupale svoje življenjske zgodbe. Prav tako se zahvaljujem intervjuvancem iz Slovenije, ki so mi iskreno in preprosto podelili svoje življenjske izkušnje, in njihovi strokovni delavki, ki mi je takoj priskočila na pomoč. Zahvala gre tudi vsem strokovnjakom in strokovnjakinjam socialnega podjetništva v Sloveniji, ki so me usmerjali pri razumevanju tega novega, še neurejenega in razpršenega področja. Svojemu mentorju, dr. Sreču Dragošu, se zahvaljujem za predloge in nasvete pri izpeljavi in izdelavi diplomskega dela ter za zaupanje, ki ga je pokazal do mojega dela. Nazadnje se zahvaljujem še vsem profesorici, profesorjem, asistentkam, asistentom in drugim delavcem naše fakultete, ki so mi v teku študijske kariere veliko dali in mi omogočili, da sem na koncu svojega študija samostojno ustvarila pričujoče delo.

KAZALO

1. TEORETSKI UVOD	6
1.1. Uokvirjanje socialne ekonomije in socialnega podjetništva	6
1.2. Pluralnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva	13
1.3. Definiranje socialne ekonomije in socialnega podjetništva	26
1.4. Primeri socialnega podjetništva	28
2. PROBLEM	41
3. METODOLOGIJA	43
3.1. Vrsta raziskave	43
3.2. Merski instrument	44
3.3. Enote raziskovanja	45
3.4. Zbiranje gradiva	45
3.5. Obdelava in analiza gradiva	46
4. REZULTATI	60
5. RAZPRAVA	80
5.1. Povezava s teoretičnimi koncepti	80
5.2. Kritično ovrednotenje metodologije	84
6. SKLEPI	87
7. PREDLOGI	89
7.1. Predlogi za praktično delovanje	89
7.2. Predlogi za stroko socialnega dela	89
7.3. Predlogi za nadaljnje raziskovanje	90
8. LITERATURA	91
8.1. Knjižni viri	91
8.2. Spletni viri	92
8.3. Pravni viri	94
8.4. Drugi viri	95
9. PRILOGE	96
9.1. Transkripti intervjujev	96
9.2. Analiza značilnosti kategorij	109
9.3. Izjava o avtorstvu	115
10. POVZETEK	116

SEZNAM TABEL

Tabela 1.1: Ocenjevalni list za Interkulturno kreativno delavnico Box66	30
Tabela 1.2: Ocenjevalni list za posredovalnico rabljenih predmetov Stara roba nova raba.....	36
Tabela 3.1: Vprašanja iz intervjuja po sklopih in po socialnih podjetjih	44
Tabela 3.2: Prvi primer pripisovanja pojmov	48
Tabela 3.3: Drugi primer pripisovanj pojmov	48
Tabela 3.4: Primer združevanja pojmov v časovne in vsebinske kategorije	49
Tabela 3.5: Primer osnega kodiranja v časovnih kategorijah	49
Tabela 3.6: Primer osnega kodiranja v vsebinskih kategorijah	50
Tabela 3.7: Sklepna tabela podatkov vseh intervjuvanih (prvi del)	52
Tabela 3.8: Sklepna tabela podatkov vseh intervjuvanih (drugi del)	54

SEZNAM SLIK

Diagram 1.1: Sektorji ekonomije	6
Diagram 1.2: Tretji sektor ali civilna družba.....	7
Diagram 1.3: Trije sistemi ekonomije	9
Diagram 1.4: Vennov diagram trajnostnega razvoja	10
Diagram 1.5: Oblike švedskega družbenega podjetništva.....	16
Diagram 1.6: Spekter delovanja socialnega podjetništva v ZDA.....	20
Diagram 4.1: Pogoji in predpogoji za nastop brezposelnosti ter posledice brezposelnosti.....	68
Diagram 4.2: Intervenirajoči pogoji na vzroke brezposelnosti.....	69
Diagram 4.3: Vzroki in posledice sodelovanja v socialnem podjetju	73
Diagram 4.4: Vpliv socialnega podjetništva na življenja vključenih v socialna podjetja.	75
Diagram 4.5: Vpliv različnih pogojev na brezposelnost.	78

1. TEORETSKI UVOD

1.1. Uokvirjanje socialne ekonomije in socialnega podjetništva

Pojma socialne ekonomije in socialnega podjetništva sta zelo kompleksna, pluralna, tudi kontradiktorna, zato bi ju rada osvetlila iz različnih zornih kotov. Glede na razlagalni okvir, ki si ga izberemo, lahko socialno ekonomijo in socialno podjetništvo namreč različno opišemo in si posledično drugače razlagamo. Vsekakor pa nam večstranski pogled pomaga pri globljem razumevanju teh pojavov.

Za začetek lahko socialno ekonomijo in socialno podjetništvo uokvirimo v luči teorije ekonomskih sektorjev ali sistemov (diagram 1.1).

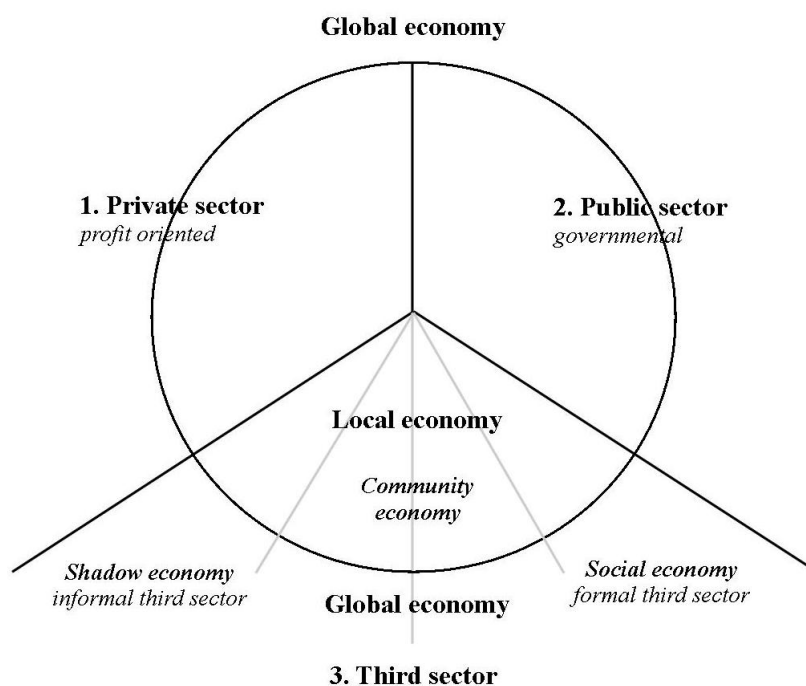

Diagram 1.1: Sektorji ekonomije¹

Prvi sektor ali *private profit* sektor pogosto enačimo z ekonomijo samo. Proizvodja v tem sektorju se ravna po principu dobičkonosnosti. Dobrine in storitve, ki jih nudijo, odgovarjajo samo na zahteve tržišča in na kupno moč. Drugi sektor ali javni sektor skrbi za dobrobit

¹ Birkhölzer, K. et al. (2005), Dritter Sektor/Drittes System. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

državljanov in s tem ustvarja predpogoje za razvoj prvega sektorja. Logika proizvodnje je tu prerazporejanje dobrin in storitev. Vsak državljan mora prispevati k stroškom tega prerazporejanja v obliki davkov ali drugih prispevkov. Ker prvi in drugi sektor večkrat ne izpolnjujeta vseh potreb državljanov, se morajo ljudje sami aktivirati, iz tega pa nastane t. i. tretji sektor ali civilna družba (diagram 1.2) (Birkhölzer et al. 2009).

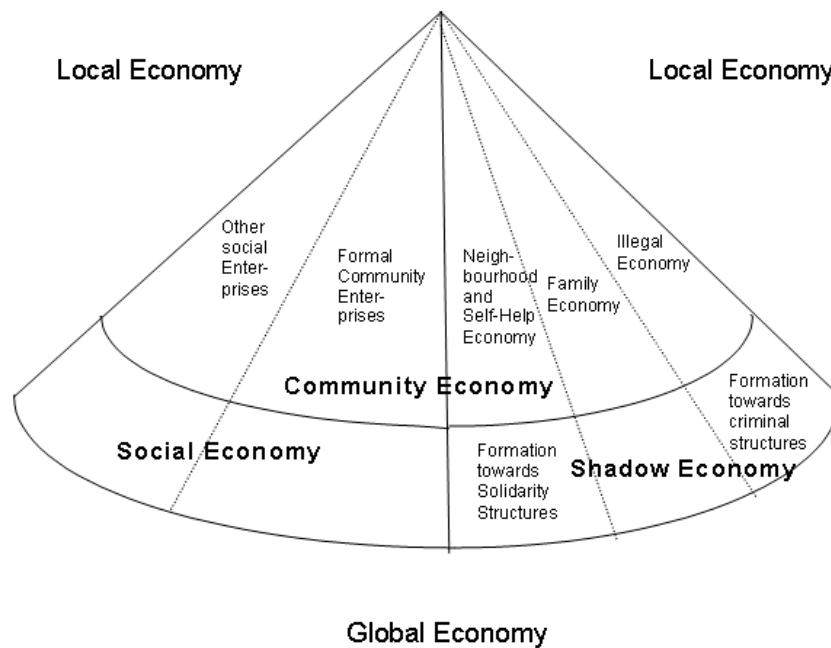

Diagram 1.2: Tretji sektor ali civilna družba²

Nekateri avtorji (ibid.) poudarjajo, da je tretji sektor razdeljen na formaliziran ekonomski sektor oz. t. i. *not for private profit* sektor in na neformalni sektor oz. t. i. »senčno« ekonomijo, katere aktivnosti niso uradno merjene in ovrednotene. Senčna ekonomija je v nekaterih delih sveta (t.i. nerazvitih državah) prevladujoči ekonomski sektor, dandanes pa večja svoj obseg tudi v razvitih državah. Način proizvodnje je ekonomska samopomoč, ki je lahko utemeljena na moralnih vrednotah in solidarnosti (družina, prostovoljna ali soseska podpora), lahko pa deluje v polju ilegalnosti in neprijavljenega dela. Formaliziran neprofitni sektor pa predstavljajo iniciative, pobude in gibanja civilne družbe, ki temeljijo na socialni in skupnostni koristi. Te iniciative lahko izvajajo bodisi ekonomske bodisi neekonomske aktivnosti. Ekonomske aktivnosti ali ekonomsko aktivni del tega sektorja Birkhölzer in drugi

² Birkhölzer, K. et al. (2005), Dritter Sektor/Drittes System. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

(2009) imenujejo socialna ekonomija. Avtorji nadalje opozarjajo na dejstvo, da so meje med socialno in senčno ekonomijo zabrisane in da se velikokrat socialna ekonomija razvije iz senčne ekonomije, ko se neformalne aktivnosti formalizirajo in postavijo znotraj formalnih struktur. Zgodovinsko se da identificirati štiri predhodnike današnje socialne ekonomije. To so: ekonomska samopomoč v obliki zadrug in gibanj vzajemne podpore, dobrodelna pomoč drugim, filantropija v obliki donacij in fundacij ter prostovoljstvo in prostovoljno skupnostno delovanje v obliki združenj. V luči te razlage so socialna podjetja posamezne enote, ki združene skupaj tvorijo socialno ekonomijo. Socialna podjetja so torej »izvajalci« socialne ekonomije.

Drugi avtorji (Pearce v Birkhölzer et al. 2009) so teorijo treh ekonomskih sistemov (diagram 1.3) dopolnili še z dvema razsežnostma: prostorsko razsežnostjo in razsežnostjo profitnosti/neprofitnosti. Tako se ekonomija najprej deli na prvi sistem, katerega značilnosti so maksimizacija profita na ceno virov (delo, okolje), konkurenčnost in individualna korist; drugi sistem, ki ga karakterizirajo javni sistem, centralizacija, avtokracija, vodena, nadzorovana ekonomija, visok strukturalizem in oddelčnost; in tretji sistem, katerega značilnosti so socialni cilji, skupnostno delovanje, samoiniciativa in samopomoč, socialna pravičnost, skrb za ranljivejše, neorganiziranost in fragmentacija. Nadalje se delovanje ekonomskih sistemov deli na prostorske ravni, in sicer vsak sistem deluje na ravni sosesk, lokalnih oblasti, regij in držav ter na globalni ravni. V prvem sistemu imamo na primer multinacionalke na globalni ravni, velika podjetja na državni ali regionalni ravni, mala in srednja podjetja na lokalni ravni in pa mikropodjetja na soseski ravni. Kot tretje pa se sistemi ekonomije delijo glede na dobičkonosnost. Prvi sistem deluje izključno po principu dobičkonosnosti, drugi pa nedobičkonosno. Tretji sistem se glede na to razsežnost deli. Družinska ekonomija, ekonomija samopomoči in nekatere prostovoljne organizacije so neprofitne, skupnostna ekonomija, socialno podjetništvo in nekatere prostovoljne organizacije pa delujejo protifno. V tem smislu je profitni del tretjega sektorja socialna ekonomija, ker uporablja dobičkonosnost, ampak s socialnimi cilji. Socialno ekonomijo torej tvorijo oz. izvajajo socialna podjetja, skupnostna podjetja za skupnostno ali socialno korist in nekatere prostovoljne organizacije, ki trgujejo. V luči te delitve socialno podjetništvo ni edini nosilec oz. izvajalec socialne ekonomije. Še več: socialno podjetništvo deluje bolj na globalni, nacionalni in regionalni ravni v obliki vzajemnih družb, *fair-trade* podjetij, večjih socialnih

podjetij (angl. *social business*), medtem ko skupnostna ekonomija deluje bolj na lokalni ravni in na ravni soseske v obliki manjših socialnih podjetij (angl. *social firm*) in skupnostnih podjetij.

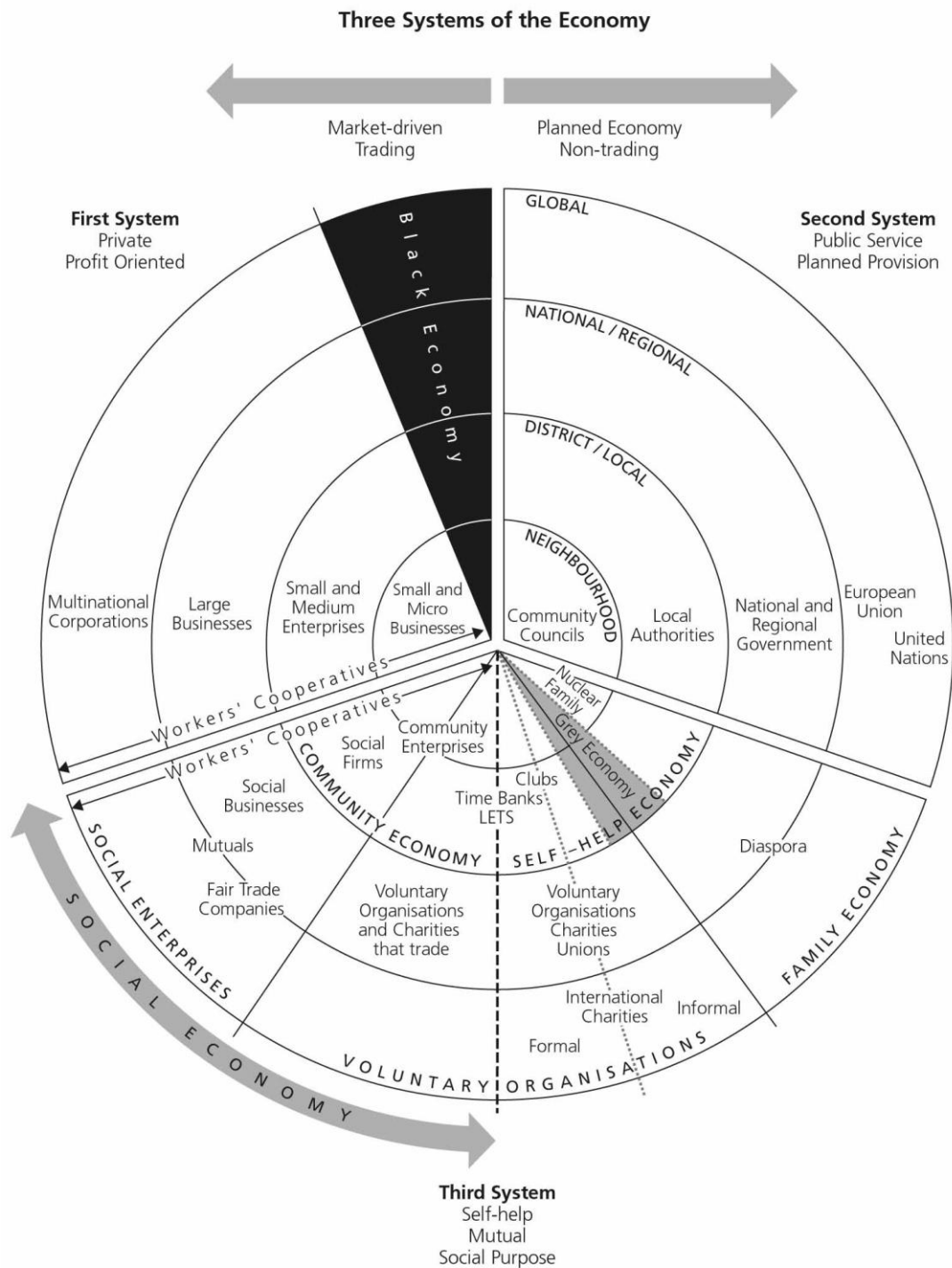

Diagram 1.3: Trije sistemi ekonomije³

³ Pearce, J. (2003), *Social enterprise in Anytown*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

Socialno ekonomijo in socialno podjetništvo lahko osvetlimo tudi v okviru teorije trajnostnega oz. celostnega razvoja. V Vennovem diagramu presečnih množic razvoja blaginje (diagram 1.4) imamo tri vrste delnih razvojev: gospodarskega (angl. *economic*), socialnega (angl. *social*) in naravnega (angl. *environmental*). V nekaterih primerih se med dvema vrstama delnih razvojev pojavi presek, kar v praksi pomeni, da skupni interesi dveh vidikov razvoja prevladujejo nad osnovnimi razlikami med njima. V presekih se uresničujejo osnovni cilji različnih delnih razvojev hkrati. Primer preseka med gospodarskim in naravnim razvojem je lahko ekološki turizem, medtem ko je primer preseka med socialnim in gospodarskim razvojem socialno podjetništvo (Radej 2009).

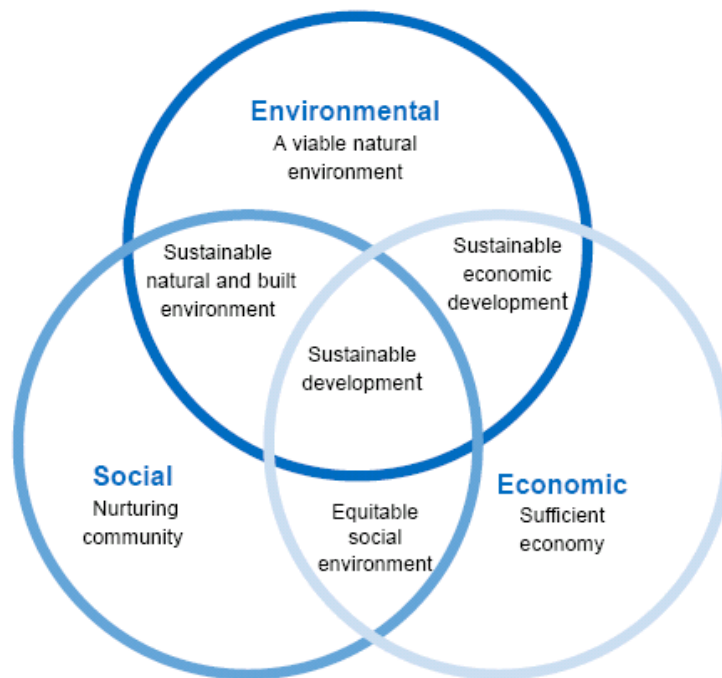

Diagram 1.4: Vennov diagram trajnostnega razvoja⁴

Socialno podjetništvo v smislu preseka med dvema delnima razvojemema pa pomeni veliko več. Latouche (v Radej 2009) pravi, da je presečna miselnost edina, ki nas bo popeljala iz in onstran današnjega samouničujočega materialnega kopičenja in gospodarske rasti. Celostni učinki razvoja nastanejo šele presečno, pri čemer je tristranski oz. multilateralni presek (uresničevanje naravnih, socialnih in gospodarskih ciljev hkrati) še boljša rešitev kot pa posamičen razvoj bilateralnih oz. dvostranskih presekov (socialno-naravnega, naravno-

⁴ <http://ciaraquinn.wordpress.com/>, 08. 10. 2012.

gospodarskega in gospodarsko-socialnega). Socialno podjetništvo, ki je tudi ekološko naravnano, bi torej predstavljalo odličen primer celostnega razvoja.

Presečna miselnost je za Latoucha (ibid.) prava paradigma razvoja, ker uvaja drugačno gledanje na razvoj, ki presega dve dosedanji veliki zmoti. Prva je ta, da se tržno miselnost prevzema tudi v drugih sferah razvoja oz. da se ostale vrste razvoja (socialno, naravno) bere in meri preko gospodarskih meril. Različne paradigme napredka blaginje se med seboj razlikujejo po tem, katere vrednote postavljajo najvišje in torej niso merljive po istih merilih. So tako rekoč nesomerne ali inkomenzurabilne. Zmotno je torej trditi, da je en vidik razvoja pomembnejši od drugih dveh in da lahko z njim opišemo celotni razvoj. Zgrešeno je tudi, da akumulacijo dobrin v eni sferi dosežemo na račun drugih sfer. Različne sfere razvoja je treba obravnavati ločeno in s prijemi, ki so značilni samo zanje. Obravnavati pa jih je treba enako pomembno, saj vsaka služi skupnim ciljem razvoja. Tudi »zakonodajna, sodna in izvršna veja oblasti delujejo neodvisno in med seboj niso zamenljive, služijo pa istim skupnim ciljem vladanja« (Radej 2009: 107), kar lahko služi kot podoben primer. Ideja nesomernosti torej preseže črno-belo miselnost in zanika antagonizem družbenih nasprotij. Različnih sfer razvoja torej ne obravnavamo antagonistično, ampak vzporedno, niso sovražniki, ampak nasprotniki, med njimi pa naj ne poteka boj, ampak kritična izmenjava. Tako je presežena še druga velika zmota, in sicer prisilno odločanje za ali proti, za eno sfero razvoja ali za drugo. Latouche (v Radej 2009) pravi, da obstaja tretja možnost, in sicer da se opredelimo sredinsko. Sredina pa je neizključevalna, saj izpolnjuje hkrati vse primarne interese razvoja.

Pojav socialne ekonomije in socialnega podjetništva je pomembno razumeti tudi preko historične analize, saj lahko siloviti prodor socialne ekonomije in socialnega podjetništva v javne razprave v zadnjih letih razumemo tudi kot poskus njihove podreditve in prilastitve s strani države in trga v lastno korist. Zelo se poudarja pozitivno, instrumentalno naravo teh pojavov, torej njihovo družbeno funkcionalnost, pozablja ali prikriva pa se njihovo historično bistvo, in sicer konfliktnost gospodarskega razvoja. Že z analizo socialne ekonomije skozi teorijo ekonomskih sistemov lahko vidimo, da je socialna ekonomija izvorno nedržavna in netržna, saj nastaja iz t. i. senčne ekonomije. Nastaja pa, ker ne trg ne država nista bila sposobna izpolniti določenih potreb prebivalstva (Birkhölzer et al. 2009). Kako sta socialna ekonomija in socialno podjetništvo danes postala (deloma) le še drugi instrument

neoliberalnega ekonomsko-političnega sistema, zelo pronicljivo razloži Anton Kramberger (2010).

Socialna ekonomija in socialno podjetništvo sta se prvič pojavila v obliki samopomoči in samoorganiziranja delavstva v Angliji že leta 1840. Izkoriščeni tovarniški delavci so ustanovili delavske kooperative, da bi si sami priskrbeli kakovostno hrano po dostopnih cenah. Od svoje prve pojavitve je bilo socialno podjetništvo bolj ali manj dejavno glede na trenutne poslovne, politične, lokalne in druge razmere. Na splošno pa je ostalo v nekakšni latentni fazi zaradi uvedbe državne regulacije socialnih tveganj državljanov. V poznih osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je socialno samoorganiziranje, prav tako v Angliji, ponovno obudilo kot odgovor na zasuk (ameriške in) britanske vlade k neoliberalizmu. Liberalizacija trga se je iz Velike Britanije hitro razširila na evropsko celino, sprva na stare države Evropske unije, po spremembi režimov v Vzhodni Evropi in še bolj ob vstopu novih članic v EU pa še na države t. i. evropske periferije. Vzporedno se je tudi pojav socialnega podjetništva razširil iz Velike Britanije na celinsko Evropo kot odgovor na negativne učinke tržnega diktata (Kramberger 2010).

V zadnjih letih smo priča vse večjemu vpletanju države in tržnega sektorja v pojav socialne ekonomije in socialnega podjetništva. Oba podsistema (država in trg) sta zaslutila velik potencial socialnega podjetništva, in sicer v obliki vpliva na volivce (država) in v obliki izkoriščanja novih, še neaktiviranih lokalnih sredstev (trg). Poleg tega nam vse bolj številni poskusi reguliranja socialnega podjetništva v EU povejo, da se je evropski državni socialni model začel razkrajati, namesto njega pa nastopa individualiziran liberalni model. Socialno podjetništvo v tem smislu ne predstavlja nič drugega kot premik socialnega varstva iz državnega okvirja na trg (privatizacija socialnega varstva). To pa se dogaja zato, da bi bili državni proračuni razbremenjeni stroškov sociale in posledično bolj razpoložljivi za globalne igralce, ki zaradi večjih tržnih tveganj potrebujejo tudi večje nacionalne rezerve (ibid.).

Ker socialna ekonomija izhaja iz socialnih in ekonomskih konfliktov ali kriz, jih nekateri avtorji postavljajo v središče obravnave in jih postavljajo kot izhodiščne točke za razumevanje socialne ekonomije. Birkhölzer (2009) meni, da ima sedanja ekonomska in finančna kriza globoke korenine v treh sistemskih krizah oz. razkrojih: v krizi dela, krizi

ekonomije in krizi skupnosti. Kriza dela se prepozna v naraščajoči masovni brezposelnosti, ki je na koncu prejšnjega stoletja dosegla tudi visoko razvite države. Ker danes delo (v smislu zaposlitve) ne predstavlja samo osnovnega pogoja za preživetje, ampak tudi za participacijo v družbi ter za uveljavitev osebne identitete in svojega mesta v skupnosti, je brezposelnost ustvarila ne samo hudo pomanjkanje dohodkov in zdrs v revščino, ampak tudi izgubo osebne identitete in vrednosti ter padec v socialno izključenost. Drugič, gospodarski razvoj, podkrepjen s tehnološkim napredkom, je ustvaril navidezno neomejeno ekonomsko rast in blaginjo, ki pa sta kapital in moč skoncentrirala v roke manjšine, ki deluje onstran nacionalnih meja in demokratične kontrole. To je privedlo do vedno večjega razkoraka med bogatimi in revnimi ter do polarizacije svetovne ekonomije na otoke blaginje na eni strani in na celo morje kriznih področij na drugi. Današnja kriza na finančnih trgih deloma že dokazuje, da smo prestopili meje ekonomske rasti, ki je skupaj s koncentracijo kapitala in moči postala sama po sebi problem. Tretjič, v procesu globalizacije vedno več lokalnih skupnosti izgublja svoj značaj in se spaja v eno samo monokulturo. Poleg tega ekonomska globalizacija sili skupnosti v katastrofalno konkurenco, ki nemalokrat uniči lokalno gospodarstvo. V tej luči naj bi torej socialna ekonomija ustvarjala delo oz. zaposlitev preko alternativnega modela ekonomije, ki spodbuja razvoj skupnosti.

1.2. Pluralnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva

Pojav socialne ekonomije oz. socialnega podjetništva želim opredeliti čim bolj celostno, zato bom primerjala, kako se pojavlja v različnih državah oz. politično-ekonomskih ureditvah. Poimenovanja, definicije in pomeni socialne ekonomije in socialnega podjetništva se namreč med kontinenti in državami pa tudi znotraj držav zaradi različnih geografskih, zgodovinskih, ekonomskih, političnih in kulturnih ozadij zelo razlikujejo. Od svojega izvora pred 170 leti se je socialna ekonomija razširila in razvila na mnogovrstne načine in po različnih poteh. Za predhodnike socialne ekonomije štejemo državljanske akcije in gibanja, ki so identificirala določene potrebe ali konflikte v družbi. Potrebe so raznovrstne in lahko segajo od revščine, brezposelnosti, zapostavljenosti, nasilja, vojne, socialne in ekonomske izključenosti, pomanjkanja dobrin ali storitev do naravnih katastrof, opustošenja, ekološke škode itd. Vsak zgodovinski in kulturni okvir je v odgovor na te specifične situacije produciral svoje ideje s svojimi cilji. Kar pa je vsem iniciativam skupno, je neizpolnjenost teh potreb, ki jih niti trg

niti država nista rešila. Ko tradicionalni protesti in kampanje ne delujejo, postanejo nekatera izmed teh gibanj podjetniško aktivna in se spremenijo v ekonomsko samopomoč (Birkhölzer et al. 2009).

Pluralna pojavnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva se odraža tudi na jezikovnem nivoju. Tako poleg izrazov socialna ekonomija in socialno podjetništvo poznamo tudi izraze, kot so lokalna socialna ekonomija, solidarnostno-utemeljena ekonomija in solidarna ekonomija, skupnostna ekonomija in skupnostni ekonomski razvoj, lokalna ekonomija in lokalni ekonomski razvoj, ljudska ekonomija in razvoj, osredotočen na ljudi, tretji sektor, tretji sistem, nevladni sektor, neprofitni sektor itd. Izrazi se razlikujejo glede na prvotni namen ter na problem oz. konflikt, zaradi katerega je gibanje sploh nastalo. Tako je pri lokalni socialni ekonomiji poudarjena predvsem njena lokalnost, pri solidarni ekonomiji je posebej poudarjena solidarnost, medtem ko je pri izrazu neprofitni sektor izpostavljena neprofitnost. Še po drugi strani lahko organizacije socialne ekonomije različno poimenujemo glede na pravni ali institucionalni okvir, v katerem so nastale: zadruga, dobrodelne ustanove, fundacije, vzajemne družbe, združenja ipd. (Birkhölzer et al. 2009; Vesel 2010).

Skandinavske države, Nemčija in Avstrija so razvile socialno ekonomijo bolj na lokalni ravni, in sicer z ustanavljanjem veliko malih organizacij, ki se medsebojno povezujejo in katerih cilj je razvoj lokalne skupnosti (Zidar 2012). Zato je v nemški strokovni literaturi pri pojmu socialne ekonomije zelo poudarjena njena lokalnost, povezava z lokalno skupnostjo. Nekateri avtorji (Birkhölzer et al. 2009) so iz tega razvili izraz »lokalna socialna ekonomija«, ki pa je nekoliko tautološki, saj bi naj bila socialna ekonomija vsekakor vezana na lokalno skupnost (Vesel 2012). Pojem nemške lokalne socialne ekonomije se konceptualno povezuje na eni strani z lokalno ekonomijo in lokalnim ekonomskim razvojem oz. skupnostnim ekonomskim razvojem, na drugi strani s socialno in solidarnostno ekonomijo in je tesno povezan tudi s t. i. tretjim sektorjem in civilno družbo (Birkhölzer et al. 2009).

Izraz lokalna ekonomija so uvedli v Veliki Britaniji v zgodnjih 80. letih 20. stoletja v kontekstu liberalizacije trga in umika državne pomoči in zaščite. Lokalne skupnosti so takrat obubožale in postale socialno segregirane. Tradicionalni ekonomski delitvi na makroekonomijo na državni ravni in na mikroekonomijo v smislu posameznih podjetij je bila

dodana še vmesna raven, ki se nanaša in spodbuja ekonomske aktivnosti na regionalnem, mestnem, vaškem nivoju in celo na nivoju sosesk. Iz tega koncepta se je razvila politično-ekonomska strategija, imenovana lokalni ekonomski razvoj, katere cilj je ohranjati, prestrukturirati in oživiti lokalno ekonomijo po logiki »lokalno delo za lokalne ljudi, uporabljajoč lokalne resurse« (Robertson v Birkhölzer et al. 2009). Sinonim za lokalni ekonomski razvoj je tudi skupnostni ekonomski razvoj. Razlika želi opozoriti predvsem na to, da skupnost ni samo teritorialno povezana, ampak je »živeči organizem«, ki ga sestavlja določena populacija (socialna razsežnost), dano naravno okolje (ekološka razsežnost) in pa specifične zgodovinske tradicije (kulturna razsežnost). Pri pojmu ekonomski razvoj pa gre dodati še to, da ekonomska aktivnost in z njo povezane strategije in politika ne smejo biti same sebi namen, ampak morajo izpolnjevati svoj osnovni namen, ta pa je proizvodnja in reprodukcija potrebnih dobrin in storitev (ibid.).

Eden izmed osnovnih argumentov za razvoj ekonomije na lokalni ravni je dejstvo, da samo lokalni ljudje, ki so del skupnosti, najbolje poznajo svoje potrebe in probleme ter dinamiko v skupnosti (eksperti iz izkušenj) (Čačinovič Vogrinčič et al. 2008) in se zato edini lahko samoorganizirajo za nevtralizacijo negativnih posledic, ki jih imajo odločitve »od zgoraj« ali »od zunaj«. Zato bi morala lokalna ekonomija sloneti na partnerstvu med lokalnimi prebivalci in lokalnimi oblastmi. Če je lokalna ekonomija uspešna, postane lokalna skupnost čim bolj samozadostna, lokalni ekonomski cikel in trg sta zaščiteni, denar pa kroži znotraj lokalne skupnosti in tako zapolni lokalne ekonomske »razpoke«. Če upoštevamo, da je lokalna ekonomija povezana s civilno iniciativo, lahko trdimo, da ima tudi političen pomen in ni samo alternativna zvrst ekonomskega razvoja. Upira se namreč razvoju »od zgoraj« (razvoju, določenem na državnem nivoju ali od drugih oblasti), upira se tudi razvoju »od zunaj« (razvoju, določenem od investorjev) in namesto tega zaupa v avtohtoni razvoj, to se pravi v razvoj »od spodaj in znotraj« (Birkhölzer et al. 2009).

Na Švedskem so izraz socialna ekonomija prevzeli od Evropske unije v času vstopa v EU leta 1994. Nekaj let kasneje so socialno ekonomijo sami definirali kot »organizirano delovanje, neodvisno od državnega javnega sektorja, ki ima družbene cilje kot svoje osnovno poslanstvo« (Gawell et al. 2009: 12). Kasneje so kot krovni izraz namesto socialna ekonomija raje uvedli izraz družbeno podjetništvo (angl. *societal entrepreneurship*). Pridevnik

»družbeno« namesto »socialno« poudarja, da se taka zvrst podjetništva ne omejuje izključno na reševanje socialnih problemov, temveč deluje na splošno v prid družbe. V splošnem evropskem kontekstu pa bi ta izraz lahko izenačili s civilno družbo. Švedsko družbeno podjetništvo namreč vključuje raznovrstna gibanja, ki delujejo na presekih kolektivnosti/individualnosti ter sociale oz. okoljevarstva/ekonomije (diagram 1.5).

Javno in aktivistično podjetništvo oz. delovanje ter t. i. skupna socialna odgovornost delujejo izključno na socialnem oz. okoljevarstvenem področju, so pa bolj kolektivna (slednje) ali bolj individualno izvedena (prvi dve). Na drugi strani spektra imamo državljansko podjetništvo (uvoženo iz ZDA) in skupnostno podjetništvo (tradicionalno Švedsko), ki ciljata na kolektivni ekonomski razvoj. Na preseku med socialno oz. okoljevarstveno in pa ekonomsko usmerjenostjo pa stojita socialno podjetništvo in socialna ekonomija. Razlika med njima je individualnost akterjev pri prvem in kolektivno delovanje pri drugi (Gawell et al. 2009).

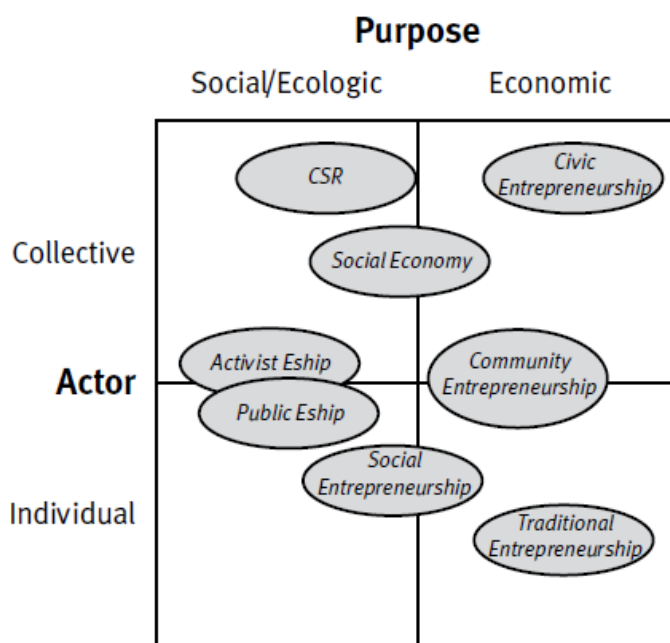

Diagram 1.5: Oblike švedskega družbenega podjetništva⁵

Pobude znotraj družbenega podjetništva se na Švedskem razlikujejo od ostalih držav, ker jih velikokrat izvajajo osebe, ki so istočasno zaposlene (vsaj za polovični delovni čas) na drugih delovnih mestih. Več ali manj prostovoljno sodelovanje v takih iniciativah je v anglo-

⁵ Gawell, M., Johannisson, B., Lundqvist, M. (ur.) (2009), *Entrepreneurship in the Name of Society*. Stockholm: Knowledge Foundation.

ameriškem pojmovanju socialnega podjetništva skoraj neprepoznano, medtem ko je na Švedskem zelo razvito. Poleg tega dajejo na Švedskem kot tudi v ostalem germanskem svetu velik poudarek lokalnosti in razvoju lokalnih skupnosti preko socialnega podjetništva ali ekonomije. Poseben poudarek pa dajejo inovativnosti in izvirnosti (ibid.).

Mediterranske države, predvsem Španija in Italija, so gradile bolj korporativen sistem socialne ekonomije (Zidar 2012). V Italiji so kooperativne družbe zelo razširjene in raznovrstne, razvile pa so se po zgledu britanskih delavskih zadrug iz 19. stoletja. Zadruge ali kooperative so združenja oseb, ki se zberejo za doseganje in izpolnjevanje skupnih potreb. Dve bistveni značilnosti zadrug sta demokratično vodenje po principu »en član – en glas« in vzajemnost. Zadruge so podjetja, ki izvajajo tržno delovanje, ampak segajo tudi v socialno in kulturno sfero. V Italiji poznajo najrazličnejše vrste zadrug: turistične, podjetniške, bančne, gledališke, športne, radijske, kinematografske, stanovanjske, gradbeniške, prevozniške, kmetijske, gostinske, izobraževalne in socialne. Posebna vrsta italijanskih zadrug so socialne (solidarnostne) zadruge, ki so lahko dveh vrst. Prvi tip so tiste zadruge, ki nudijo storitve na socialnem, zdravstvenem in izobraževalnem področju. Te vrste zadrug izvajajo na primer pomoč na domu ali upravljajo vrtce, domove za starejše občane ipd. Drugi tip socialnih zadrug pa ima za cilj delovno integracijo prikrajšanih ljudi. Take vrste kooperativ lahko izvajajo katero koli dejavnost (na primer kmetijsko, industrijsko ipd.) (Tommasini 2010, <http://www.confcooperative.it/default.aspx>, 22. 9. 2012).

Socialne zadruge v Italiji so tesno povezane z bolj splošnim pojmom socialnih podjetij. Glede na njihovo delovanje so bile ena izmed podlag za razvoj socialnih podjetij v zadnjih desetletjih. Od socialnih podjetij se razlikujejo po svoji združniški naravi. Socialne zadruge so le ena vrsta organizacij, ki jih v Italiji štejejo za socialna podjetja. Socialna podjetja so po zakonu tista podjetja, ki delujejo v družbeno korist. Tako kot socialne zadruge so dveh tipov. Prve neposredno izvajajo družbenokoristne dejavnosti na področjih socialnega, zdravstvenega in socialno-zdravstvenega varstva, na področju vzgoje, izobraževanja in usposabljanja, na področju okoljevarstva, kulture, socialnega turizma, univerzitetnega in postuniverzitetnega izobraževanja, izvenšolskega usposabljanja in prostega časa in na področju pomoči samim socialnim podjetjem. Drugi tip socialnih podjetij pa izvaja družbenokoristne dejavnosti s tem, da zaposluje prikrajšane osebe. Po italijanski zakonodaji se kot take šteje t. i. prikrajšane

delavce (mlade iskalce prve zaposlitve, migrante, etnične manjšine, dolgoročno brezposelne, samohranilce/-ke, nekvalificirane delavce, starejše osebe, trenutne ali bivše zasvojene, bivše kaznjence, ženske) in invalidne delavce (bodisi uradno priznane invalidne osebe bodisi katere koli osebe s težko fizično, umsko in psihično prizadetostjo) (Tommasini 2010, <http://www.impresasociale.net/files/atti/17.pdf>, 22. 9. 2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:337:0003:0014:IT:PDF>, 22. 9. 2012).

Vzporedno z dolgo italijansko tradicijo zadružnih družb je od sedemdesetih let naprej tudi pojav deinstitucionalizacije bistveno pripomogel k nastanku socialnih podjetij. Deinstitucionalizacija psihiatričnih ustanov, ki se je začela s Fracom Basaglio v Trstu, in posledično potreba po novejših in alternativnejših oblikah pomoči za uporabnike bivše psihiatrije na eni strani in pa potreba po zaposlovanju na novo brezposelnih uporabnikov bivše psihiatrije na drugi strani so v socialnih podjetjih dobile plodna tla. Tako so bili bivši uporabniki psihiatrije v Trstu med ustanovitelji prevoznih zadrug, raznih gostinskih objektov, trgovin ipd. Leta 1987 pa se je, prav tako v Trstu, s podporo Evropskega socialnega sklada ta praksa razširila od uporabnikov bivše psihiatrije sprva na mlade, nato pa še na zasvojene, bivše kaznjence, revne, invalide, starejše, ženske itd. Podobne iniciative so se razvile tudi drugod po Italiji, večkrat s podporo dobrodelnih verskih organizacij (na primer razna socialna podjetja bivših zasvojenih v Genovi) (de Leonardis et al. 1994).

Menim, da je Italija dober primer, kako se lahko socialno podjetništvo zelo različno razvija znotraj iste države. Socialno podjetništvo je dobilo zelo plodna tla predvsem v severni Italiji, te razlike pa se opazijo tudi na zakonskem nivoju (italijanske dežele so deloma zakonsko avtonomne). Dežela Furlanija - Julijska krajina je na primer po Basaglijevi tradiciji razvila predvsem socialna podjetja, ki zaposlujejo ljudi, izključene iz trga delovne sile. Dežela Emilija - Romanja pa je zaradi svojega zgodovinsko-političnega ozadja razvila predvsem delavske in druge vrste kooperativ.

Velika Britanija je, vsaj v Evropi, splošno prepoznana kot zibelka socialne ekonomije in socialnega podjetništva. Prvi zametki socialne ekonomije namreč segajo v prvo polovico 19. stoletja v obliki ekonomske samoorganizacije tovarniških delavcev (Martin in Thompson 2010). Nekoliko novejši, ampak kljub temu zelo silovit razvoj socialnega podjetništva pa je

doživela Amerika, točneje Združene države Amerike. V zadnjih petdesetih letih je neprofitni/nevladni sektor oz. civilna družba doživela pravi razcvet in odigrala pomembno vlogo pri reševanju družbenih potreb in izzivov, ki jih ne tradicionalna filantropija ne država in niti trg niso mogli razrešiti. Delovala je na področju izobraževanja, zdravstva, sociale, okoljevarstva pa vse do umetnosti in kulture. Vsekakor so socialni in družbeni izzivi in potrebe v ZDA krepko prekoračili zmožnosti neprofitnih organizacij in jasno je postalo, da zahteva obseg in domet socialnih problemov drugačen pristop. Odgovor na to so dobili v socialnem podjetništvu, ki kombinira neprofitno poslanstvo z močjo in vplivom trgovanja oz. podjetništva. Intenzivnost in kompleksnost socialnih problemov je namreč zahtevala bolj podjetniške pristope pri ustvarjanju večje socialne koristi z omejenimi sredstvi. Socialno podjetništvo se poslužuje nekaterih trgovsko-podjetniških vrlin, kot so učinkovitost, dinamičnost, inovativnost, uspešnost, ki bolje izkoriščajo razpoložljive vire in dolgoročno ustvarjajo trajnejši socialni učinek (Social Enterprise Alliance 2010; Austin et al. 2007).

Plodna tla za razvoj socialnega podjetništva v ZDA v zadnjih letih je predstavljal *ekonomski boom* devetdesetih let, ki je ustvaril veliko zasebnega bogastva in posledično razcvet novih filantropov. Socialno podjetništvo v Ameriki črpa sredstva za svoje delovanje iz zasebnih donacij v dosti večji meri kot evropsko socialno podjetništvo. Poleg tega je nova generacija menedžerjev, opremljena z organizacijskimi in poslovnimi sposobnostmi, vedno bolj zainteresirana za socialni sektor. Iz tega izsledimo, da se je ameriško socialno podjetništvo razvilo predvsem iz podjetniške veje, ki se je začela nagibati in zanimati za socialo. O tem priča tudi literatura na temo socialnega podjetništva, ki so jo v glavnem napisali strokovnjaki menedžmenta in poslovanja. To lahko po eni strani predstavlja veliko prednost, saj evropska socialna podjetja še vedno nazadujejo v organizacijskem in upravljalnem pogledu. Po drugi strani pa sami ameriški avtorji (Austin et al. 2007) opozarjajo, da organizacijski vidik socialnega podjetništva večkrat odrine socialne cilje v ozadje. Še več, izzivi pri preskrbi financiranja in s tem povezana organizacija lahko postaneta osrednje žarišče podjetja in s časom sami sebi v namen, tako da se ustvarjanje socialnih učinkov umakne v ozadje in celo pomanjša ali pozabi.

Socialno podjetništvo se v ZDA definira zelo široko, in sicer kot vsako delovanje, ki inovativno ustvarja družbene in socialne koristi tako v neprofitnem kot v javnem sektorju in

na trgu. V tem smislu lahko ameriško socialno podjetništvo označimo kot »socialno delovanje«, ki ga izvajajo bodisi korporacije z določeno mero socialne odgovornosti bodisi socialno odgovorna podjetja ali socialna podjetja (angl. *social enterprise*) in neprofitne organizacije z dobičkonosnimi aktivnostmi (diagram 1.6) (Austin et al. 2007; Martin in Thompson 2010).

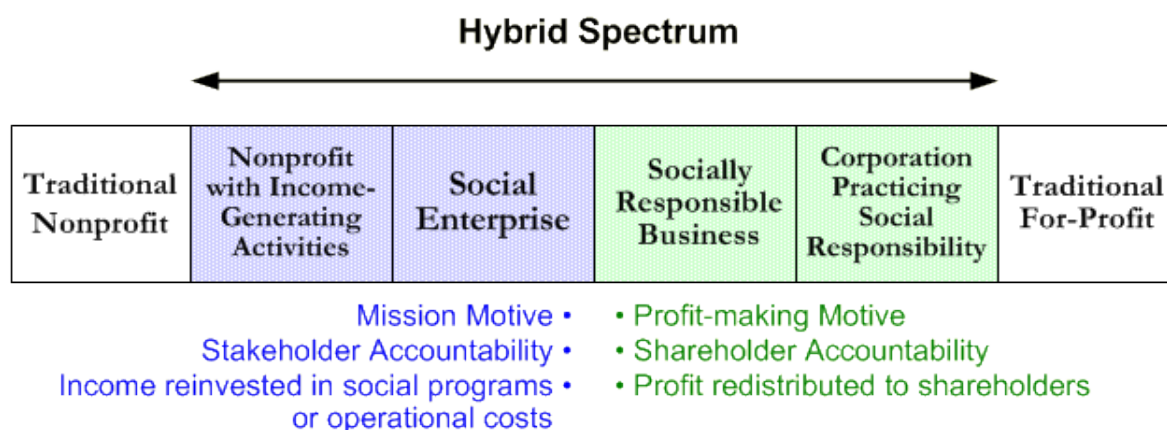

Diagram 1.6: Spekter delovanja socialnega podjetništva v ZDA⁶

Ožje pa se socialno podjetništvo definira kot uporaba podjetniškega znanja in trgovskih veščin v socialnem sektorju. Mešanica socialnih in ekonomskih pristopov zahteva visok nivo kreativnosti in tudi ustvarjanje novih znanj, specifičnih samo za socialno podjetništvo. Edinstvene značilnosti in izzivi socialnega podjetništva so na primer zdrobljeni, heterogeni in nepredvidljivi viri financiranja, združevanja in zaveznitva, še nerazvita sredstva za merjenje socialnih učinkov in posledično slabo ocenjevanje delovanja podjetij, mešanica prostovoljstva in (večkrat slabo) plačanega dela idr. (Austin et al. 2007)

Posebej zanimiva se zdi primerjava med socialnim podjetništvom v Evropi (natančneje Veliki Britaniji) in Ameriki (natančneje Združenih državah Amerike), saj menimo, da zelo izrazito ponazarja kulturne, državne in ekonomske razlike med tema dvema celinama. V Evropi se pri socialnem podjetništvu daje večji poudarek »socialnemu« delu, medtem ko se v ZDA bolj poudarja »podjetniški« del. V ZDA je socialni podjetnik posameznik, ki individualno razvija iniciativo s socialnimi cilji, medtem ko se v Evropi socialna podjetja tradicionalno vežejo na skupnost, na skupno iniciativo in skupnostno usmerjenost. V ZDA so socialna podjetja

⁶ http://www.4lenses.org/setypology/hybrid_spectrum, 22. 9. 2012.

postala zelo integrirana v splošno podjetniško kulturo in lahko dosežejo velik obseg. V Evropi pa so pojavne oblike socialnih podjetij bolj povezane z lokalnim razvojem (Martin in Thompson 2010).

Priča temu so tudi različne pojavne oblike socialne ekonomije v Veliki Britaniji na eni strani in v Združenih državah Amerike na drugi. Lokalna in skupnostna razsežnost evropskih socialnih podjetij je poudarjena na primer pri skupnostnih podjetjih, skupnostnih razvojnih finančnih institucijah, zadrugah, vzajemnih družbah, ki poslujejo ali so upravljane od skupnosti ali so ustanovljene iz skupnih ekonomskih, socialnih ali kulturnih interesov. Socialna razsežnost evropskih socialnih podjetij pride na dan predvsem pri socialnih podjetjih (angl. *social business*) in socialnih firmah (angl. *social firm*). Socialna podjetja nudijo storitve v korist družbe na področju socialnega varstva, izobraževanja, kulture, zdravstva ipd. Socialne firme pa nudijo zaposlitvene možnosti ljudem, ki so tako ali drugače zapostavljeni na trgu delovne sile. Poslujejo na trgu in ustvarjajo dohodke za zaposlene s prodajo dobrin ali storitev. Cilj socialnih firm je ustvarjanje fleksibilnega in podpornega delovnega okolja in delovnih možnosti za zapostavljene osebe znotraj komercialnega, tržnega okvira. V tem smislu imajo socialne firme tako ekonomske kot socialne cilje. V Združenih državah Amerike se socialna razsežnost pokaže samo v nekaterih modelih socialnega podjetništva, in sicer pri modelu zaposlovanja (odgovarja angleškim socialnim firmam), pri modelu strank z nizkim dohodkom (prodaja socialnih storitev po dostopnih cenah) in pri modelu subvencioniranih storitev (prodaja dobrin ali storitev na trgu in uporaba dobička za financiranje svojih socialnih programov). Skupnostna razsežnost pride na dan pri zadružnem modelu, kjer pa so dobrine in storitve na razpolago le članom zadrug. Pri drugih modelih, ki jih ameriški avtorji (Virtue Ventures v Martin in Thompson 2010) vključujejo v pojem socialnega podjetništva, je v ospredju predvsem podjetniška logika, osebno pa ne morem zaslediti nikakršne socialne ali družbene komponente. To so model podjetniške podpore (podjetniška podpora in finančni servisi samozaposlenim in firmam), model tržnega posrednika (pomoč posameznikom, firmam in zadrugam pri dostopu na trg), model plačila za storitev (komercializacija socialnih storitev), model tržnega povezovanja (olajšanje stikov med malimi podjetji, lokalnimi firmami, zadrugami in zunanjim trgom), model organizacijske podpore (prodaja dobrin ali storitev na trgu in splošni javnosti) (Martin in Thompson 2010).

V tej primerjavi pridejo posebej na dan ameriška tradicija individualizma in že dolga podjetniška tradicija ter evropska tradicija kolektivizma in s tem povezane skrbi za socialo. Vsekakor imata evropski in ameriški model socialnega podjetništva vsak svoje prednosti in slabosti in se gotovo lahko uči eden od drugega (ibid.).

V zadnjih letih sta se tudi v Sloveniji uveljavila izraza oz. pojma socialna ekonomija, še bolj pa socialno podjetništvo. Izraz socialna ekonomija je bil preveden iz angleškega *social economy*. Ker pa v angleščini pridevnik »social« ne pomeni samo socialen, ampak tudi družben, bi bil izraz družbena ekonomija mogoče primernejši. Zaradi obstoječega prevoda se namreč v Sloveniji razume in povezuje to področje s socialno-varstvenimi programi in socialnim vključevanjem ranljivih skupin. Tovrstno dojemanje je omejevalno, saj naj bi socialna ekonomija zajemala katerekoli dejavnosti, ki ustvarjajo določeno družbeno korist, pri njej pa naj bi sodelovale različne družbene skupine (Cerar, Jurančič Šribar 2011). V smislu povezave med socialno ekonomijo in njenim delovanjem za skupnost pa nekateri avtorji (Vesel 2010) opozarjajo, da bi bil izraz skupnostna ekonomija mogoče primernejši.

Termin socialno podjetništvo se tako pri nas kot tudi v angleško govorečem svetu (angl. *social entrepreneurship*) večkrat pojavlja kot nadomestni pojem za socialno ekonomijo (Vesel 2010). Pri pregledu literature sem ugotovila, da v tem smislu besede podjetništvo ne smemo razumeti preozko kot tržno delovanje (angl. *business*), ampak bolj splošno kot dejavnost (angl. *entrepreneurship*). Tudi italijanski termin (it. *impresa sociale*) lahko prevedemo kot »socialno podjetje« ali »socialno dejavnost«. Torej izraz socialno podjetništvo, kot ga uporabljamo v Sloveniji danes, pomeni socialno dejavnost ali enostavno socialno ekonomija.

V Sloveniji imamo nekaj tradicij, ki jih lahko povezujemo s sodobnejšim pojavom socialnega podjetništva. Pred približno sto leti so se začele ustanavljati zadruga in fundacije. Predvsem prve so se do danes obdržale, žal pa svojega delovanja niso razširile onstran kmetijstva in obrtništva in se niso razvile v delavske in socialne zadruga. Nekoliko novejši pojav so t. i. invalidska podjetja, ki so socialnemu podjetništvu slična, ker nudijo usposabljanje in zaposlovanje invalidov. Tudi zaščitne delavnice nudijo delo osebam, ki so na odprtem trgu težko zaposljive ali nezaposljive, niso pa tržno usmerjene in bolj kot zaposlitev nudijo zaposlenost (Kovač 2010; Zidar in Rihter 2010; Pavel in Štefanič 2005).

O socialnem podjetništvu kot odgovoru na socialno-ekološka nasprotja klasičnega razvojnega modela oz. kot varovalko kapitalističnega sistema pa smo v Sloveniji začeli govoriti šele v zadnjem času. Gospodarsko prestrukturiranje je v Sloveniji nastopilo pred približno dvajsetimi leti, razvoj socialnega podjetništva pa je bil dolgo tlačen. Razvoj socialnega podjetništva se je v Sloveniji vezal predvsem na problematiko novonastale brezposelnosti ter zaposlovanja ekonomsko in socialno izključenih. Socialno podjetništvo v smislu zagotavljanja socialnih, zdravstvenih in drugih storitev pa se ni dobro razvilo zaradi relativno bogato razvitih storitev javnega sektorja (Kovač 2010).

Znatno povečanje števila brezposelnih v Sloveniji se je pojavilo pred več kot petnajstimi leti. Z dejstvom, da si Slovenija kot majhna ekonomija ne more privoščiti tolikšne izgube človeškega kapitala, so se strinjali vsi. Potreba po novih modelih zaposlovanja je tako spodbudila prve ideje o delavskih in socialnih kooperativah, ki pa so bile ovržene in označene slabšalno tako v političnih kot ekonomskih krogih. Vrtoglavi spust v nov kapitalistični model razvoja je odpuščanje ljudi uporabil za nižanje stroškov poslovanj. Kdor je ostal v podjetjih, je bil izpostavljen nemogočim pritiskom, zato je predstavljala brezposelnost in potem čim prejšnja upokožitev najenostavnejši način za socialno varnost na eni strani ter beg pred stresom in prevelikim pritiskom na drugi strani. Na koncu devetdesetih let se je Slovenija znašla z vse večjim številom dolgotrajno brezposelnih in neaktivnih prebivalcev. To je ponovno spodbudilo izdelavo različnih programov socialne ekonomije. V okviru ene izmed Drnovškovih vlad je nastal »Program razvoja integracijskih podjetij«, a tudi ta poskus je bil od naslednjega mandata zavržen. Pozitivne izjeme so v vseh teh letih predstavljala bodisi mala in srednja podjetja, ki so glede na standarde in odnose med lastniki in zaposlenimi podobna družbeno odgovornemu poslovanju in stoletni slovenski tradiciji zadrug in fundacij. V letih pred vstopom v EU je slovenska vlada spet obudila pobudo o razvoju socialnega podjetništva, v naslednjih letih pa smo po zgledu drugih držav začeli ustanavljati socialna podjetja kot nadgradnje društvenih dejavnosti ter zasebne zavode in neprofitna podjetja (ibid.).

V letu 2012 je socialno podjetništvo v Sloveniji postalo tudi zakonsko urejeno. Razloge za sprejem zakona je vlada utemeljila v demografskih spremembah (nizka rodnost in staranje prebivalstva ter posledično vedno manjše število delovno aktivnega prebivalstva), v

brezposelnosti in njeni posebni strukturi (starejši brezposelni, iskalci prve zaposlitve, ženske, dolgotrajno brezposelni in težko zaposljivi), v neprimernih obstoječih oblikah pomoči brezposelnim (javna dela in subvencionirane zaposlitve ne prinašajo trajnega in stabilnega zaposlovanja) ter v globalizaciji in tehnoloških spremembah (opuščanje tradicionalnih dejavnosti in selitev proizvodnje na cenejše trge). Zaradi omenjenega je Slovenija na globalnem trgu nekonkurenčna, vlada pa v socialnem podjetništvu vidi možnost aktivacije neaktivnih prebivalcev in neuporabljenih resursov (Slapnik 2010).

Zakon o socialnem podjetništvu uvaža v Slovenijo odprti sistem socialnega podjetništva, kar pomeni, da lahko kot socialna podjetja nastopajo različni tipi pravnih oseb, ki izpolnjujejo zakonsko določene kriterije. To so lahko organizacije tretjega sektorja, gospodarske družbe, invalidska podjetja itd. (8. in 9. člen). Zakon uvaža dva tipa socialnih podjetij glede na področje in dejavnosti delovanja. Prvi tip socialnih podjetij opravlja svoje dejavnosti na področjih socialnega in družinskega varstva ter varstva invalidov, na področju znanosti, raziskovanja, izobraževanja in vzgoje, zagotavljanja in organiziranja mladinskega dela, varstva in promocije zdravja, zagotavljanja socialne vključenosti, spodbujanja zaposlovanj in poklicnega usposabljanja, na področju ekološke proizvodnje hrane, okoljevarstva, zelene ekonomije, socialnega turizma, socialnih in pravičnih trgovin, na področju kulture, športa, zaščite, na področju razvoja lokalnih skupnosti ter podpornih storitev za socialna podjetja (5. člen). Drugi tip socialnih podjetij pa so organizacije, ki izvajajo tudi druge dejavnosti, ampak zaposlujejo ranljive skupine ljudi na trgu dela. To so predvsem invalidi, brezposelne osebe s telesnimi ali duševnimi okvarami ali boleznimi, dolgotrajno brezposelni, brezposelni iskalci prve zaposlitve, brezposelne osebe, ki so starejše, pripadniki romske skupnosti, nekvalificirane mladoletne osebe, osebe, ki so prestale zaporno kazen, begunci, zdravljenici odvisnosti od alkohola ali drog, brezdomci itd. (6. člen). Vlada je odgovorna za ustvarjanje pogojev za razvoj socialnega podjetništva z zagotavljanjem sredstev, financiranjem izvajanja storitev ipd. (29. do 35. člen). Vlada posebno podpira razvoj socialnega podjetništva na lokalni ravni in spodbuja aktivno vlogo občin na tem področju (31. člen) (Slapnik 2010, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201120&stevilka=819>, 23. 9. 2012).

Kljub dejstvu, da se je socialno podjetništvo v Sloveniji vezalo bolj na pojav brezposelnosti (drugi tip socialnih podjetij v ZSocP), je Slovenija zakonsko opredelila tudi socialna podjetja,

ki nudijo družbenokoristne storitve (prvi tip socialnih podjetij po ZSocP). V tem je precej podobna italijanski zakonski ureditvi, v angleško govorečem svetu pa bi lahko socialna podjetja drugega tipa izenačili z britanskimi socialnimi firmami (angl. *social firms*) in z ameriškim modelom zaposlovanja, prvi tip socialnih podjetij pa z britanskimi socialnimi družbami (angl. *social businesses*). Kramberger (2010) glede tega opozarja, da Slovenija ne bi smela zgolj imitirati, povzemati in adaptirati izkušenj iz drugih držav, temveč avtonomno kreirati in inovirati svoje specifične oblike socialnega podjetništva.

Drugi avtorji (Rihter in Zidar 2010) opozarjajo tudi na nekatere pomanjkljivosti novega Zakona o socialnem podjetništvu. Odprti model socialnega podjetništva namreč postavlja vse organizacije, ki želijo postati socialno podjetje, v enak izhodiščni položaj, ne upošteva pa različnih okoliščin, v katerih delujejo. Gospodarske družbe imajo npr. različen izhodiščni položaj kot organizacije tretjega sektorja, ki večinoma ne razpolagajo s strokovnim kadrom, z ekonomskim znanjem, s prostori in opremo. Poleg tega poudarjanje enakih pogojev za začetek socialnega podjetja predpostavlja, da je neuspeh v rokah posamezne organizacije, ne pa tudi neustreznih okoliščin. Ustanavljanje in delovanje socialnih podjetij je torej lažje za ustanovitelje iz gospodarskega sektorja, kar uničuje vlogo, ki jo je socialno podjetništvo včasih imelo kot zastopnik družbenih sprememb (Martin in Thompson 2010).

Druga pomanjkljivost zakona je tudi neustrezno reševanje brezposelnosti. Kljub temu da naj bi zakon ustvarjal trajnejše in stabilnejše oblike zaposlitve za ranljive skupine, je čas vključenosti v socialna podjetja omejen. Poleg tega se bo zaposlovanje v socialnih podjetjih velikokrat dogajalo v sklopu obveznosti sprejetja vsake zaposlitve (po Zakonu o socialnovarstvenih prejemkih), tako »prisilno« vključevanje pa bo gotovo vplivalo na razvojni potencial teh podjetij (Rihter in Zidar 2010).

Tudi Evropska komisija je konec leta 2011 izdala dokument na temo socialnega podjetništva. Tako kot Slovenija je tudi EU razdelila socialna podjetja na dva tipa. Znotraj svoje strategije »Evropa 2020« se je EU zavezala, da bo odpravila ovire, ki otežujejo razvoj socialnega podjetništva v Evropi. Težave, s katerimi se srečuje socialno podjetništvo v EU, so predvsem finančne narave pa tudi pravna nekompatibilnost znotraj držav članic in nizka stopnja razpoznavnosti in priznanja socialnega podjetništva v Evropi. EU bo namenila več svojih

sredstev za razvoj socialnega podjetništva, spodbujala pa bo tudi večjo podporo s strani zasebnih skladov. Večjo prepoznavnost socialnega podjetništva bo dosegla z izmenjavo dobrih praks in informacij znotraj Unije in s krepitvijo profesionalizacije socialnega podjetništva. Poleg tega bo poskusila olajšati čezmejno delovanje socialnega podjetništva z usklajevanjem pravnih okvirov v različnih državah ([http://eur-lex.europa.eu /LexUriServ/ LexUriServ.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF), 23. 9. 2012).

Na evropskem nivoju je predvsem v zadnjem desetletju prišlo do mreženja in združevanja na področju socialne ekonomije. Organizacija Social Economy Europe je na primer med največjimi organizacijami, ki zajemajo druge krovne organizacije socialne ekonomije na mednarodnem in evropskem nivoju, na nacionalnem nivoju in pa mrežne organizacije (<http://www.socialeconomy.eu.org/>, 23. 9. 2012).

1.3. Definiranje socialne ekonomije in socialnega podjetništva

Kljub številnim niansam socialne ekonomije in socialnega podjetništva v različnih geografskih, zgodovinskih, ekonomskih, političnih in kulturnih okoljih lahko izluščimo glavne značilnosti socialne ekonomije oz. socialnega podjetništva.

Kot samo ime pove, socialna ekonomija oz. socialno podjetništvo deluje na preseku med socialo in ekonomijo. Prva značilnost so torej **socialni cilji**. Nekateri avtorji to ubesedijo kot socialne in družbene cilje (Kovač 2010; [http://eur-lex.europa.eu/ LexUriServ/ Lex Uri Serv.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF), 23. 9. 2012), nekateri kot socialne, skupnostne, ekološke in kulturne cilje (Birkhölzer et al. 2009), še drugi kot družbeno korist za skupnost ali specifične skupine ljudi (EMES v Birkhölzer et al. 2009; European Union Charter of the Social Economy v Slapnik 2010), nekateri kot lokalni razvoj in odpravo socialnih pomanjkanj (Martin in Thompson 2010), drugi pa še kot delovanje v javno koristne namene (Slapnik 2010). Druga značilnost socialne ekonomije oz. podjetništva pa je **ekonomska aktivnost**. Različni avtorji to poimenujejo na primer ekonomsko delovanje (Birkhölzer et al. 2009), drugi to opišejo kot neprekinjeno aktivnost v proizvodnji in prodaji blaga ali storitev (EMES v Birkhölzer et al. 2009; European Union Charter of the Social Economy v Slapnik 2010) ali proizvodnjo dobrin in nudenje storitev na trgu (Martin in Thompson 2010) ali še proizvodnjo

tržnih in netržnih storitev in proizvodov (Kovač 2010), nekateri temu pravijo ekonomske in tržne aktivnosti (European Network for Economic Self-Help and Local Development v Birkhölzer et al. 2009), trženje oz. ustvarjanje dobička, dohodka (Martin in Thompson 2010), nekateri pa usmerjenost v podjetništvo (ibid.).

Posebna značilnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva, ki izhaja iz kombinacije ekonomije in sociale, je primarnost socialnih ciljev nad kapitalom oz. podrejenost ekonomskega delovanja socialnim ciljem. Socialno podjetništvo torej »izkorišča« ekonomsko delovanje za doseganje socialnih učinkov. To se udejanji preko reinvesticije dobička oz. presežkov, ki jih organizacija tvori z ekonomsko aktivnostjo, v delovanje organizacije, v skupnost ali za socialne namene organizacije. Socialna podjetja torej ustvarjajo dobiček, ampak nimajo cilja maksimizacije dobička in ga tudi ne delijo med ustanovitelje, lastnike ali delničarje. Socialna podjetja niso nepridobitna, so pa **neprofitna**.

V kolikor so socialna podjetja hibridi, podedujejo določene lastnosti iz ekonomske razsežnosti, druge pa iz socialne. Prva ekonomska komponenta socialnega podjetništva je relativno visoka stopnja **samostojnosti**, saj ustanovitelj socialnega podjetja ni država, in čeprav se lahko financira od javnih oblasti, je socialno podjetje v svojem upravljanju neodvisno od države. Enako velja za zasebne podpornike, ki sicer lahko deloma financirajo delovanje socialnega podjetja, naj pa ne bi imeli kontrole nad delovanjem podjetja. Druga ekonomska komponenta pri socialnem podjetništvu je precej visoka stopnja tržnega tveganja oz. **gospodarskega tveganja**. V tem aspektu so socialna podjetja bolj podobna tradicionalnim podjetjem kot pa neprofitnim organizacijam, saj je njihovo delovanje bolj odvisno od ekonomske uspešnosti. Med socialnimi komponentami literatura najpogosteje citira kolektivno dimenzijo socialne ekonomije. Kolektivizem se udejanja v principu demokratičnosti in principu participacije. **Princip demokratičnosti** pomeni, da odločanje ne poteka na podlagi vloženega kapitala, ampak po logiki en član-en glas. **Princip participacije** pa pomeni, da v socialnem podjetju sodelujejo vsi interesenti: člani, uporabniki, stranke, zaposleni, prostovoljci, včasih širša javnost. Temu lahko rečemo tudi vsestransko sodelovanje. Druga socialna komponenta pri socialnem podjetništvu je **civilna iniciativa**. To se pravi, da nastane socialno podjetje kot državljanska samoorganizacija za zadovoljevanje neizpolnjenih potreb. Ta značilnost socialnega podjetništva ga veže na njegove zgodnje

pojavnne oblike delavskih kooperativ. Zadnja značilnost, ki se tudi pogosto pojavlja med definicijami socialnega podjetništva, je, da mora socialno podjetje sestavljati vsaj minimalno število **plačanih članov**, katerih delo se kombinira s prostovoljnim delom.

Poleg zgoraj omenjenih osnovnih značilnosti socialne ekonomije oz. socialnega podjetništva sem pri nekaterih avtorjih zasledila še: vzajemno sodelovanje med socialnimi podjetji in drugimi organizacijami (European Network for Economic Self-Help and Local Development v Birkhölzer et al. 2009), prilagodljivost in inovativnost (Kovač 2010), solidarnost in kohezijo med člani in pa princip solidarnosti in odgovornosti (Kovač 2010; Social Economy Europe v Vesel 2010; Rihter in Zidar 2010), prostovoljno in odprto članstvo (Social Economy Europe v Vesel 2010; Rihter in Zidar 2010) ter trajnostni razvoj (ibid.).

1.4. Primeri socialnega podjetništva

Interkulturalna kreativna delavnica Box66⁷

Center za integracijo tujih žensk in družin Box66⁸

Center za integracijo tujih žensk in družin Box66 se ukvarja s socialno in poklicno integracijo migrantk in njihovih družin. Pravnoformalno je družba z omejeno odgovornostjo oziroma eden izmed projektov Družbe za zaposlovanje in kvalificiranje migrantk in migrantov Ankunft d. o. o.⁹. Sedež centra se nahaja v okraju Friedrichshain v Berlinu. Center je namenjen vsem ženskam tujega porekla in njihovim družinam: migrantkam, ki že dlje živijo v Berlinu oziroma v Nemčiji, državljanke Evropske unije, nemškim izseljenkam, ki se vračajo v Nemčijo, begunkam pred pridobitvijo in po pridobitvi statusa (http://www.bqgankunft.de/frauen_projekte_box.htm, 28. 9. 2012; informativni material).

Center v glavnem deluje na dveh področjih: svetovanja, mentorstva in spremstva ter na socialnokulturnem področju. Svetovanje se opravlja na poklicnem, izobraževalnem in socialnem področju, posebna vrsta svetovanja, za katero je center usposobljen, pa je prvo svetovanje za migrante (tj. za migrante, ki so se komaj vselili v Nemčijo). Uporabniki centra dobijo informacije in pomoč pri iskanju primernega tečaja nemščine, pri iskanju nastanitve,

---

⁷ Interkulturelle Kreativwerkstatt Box66

⁸ Integrationszentrum für ausländische Frauen und Familien

⁹ Beschäftigungs- und Qualifizierungsgesellschaft Ankunft für Immigrantinnen und Immigranten GmbH

urejanju in vlogah za socialno podporo, otroški dodatek ipd., pri izdelavi poklicnega profila in prijavah na delovna mesta, iskanju osebnih virov moči, reševanju in obvladanju kriz, družinskem združevanju, zdravstveni preventivi, iskanju vrtca, šole, službe, nadaljnega izobraževanja idr. Zaposleni v centru lahko uporabnike pospremijo na urade upravnih organov ali delujejo kot posredniki do drugih specializiranih služb. Delovanje centra na socialnokulturnem področju pa obsega majhno umetnostno galerijo za umetnice in umetnike z interkulturno delovno zasnovo, šivalnico za kreativno oblikovanje, ekskurzije, okrogle mize in literarno-glasbene prireditve za spodbujanje medkulturnega dialoga ter zbirko osemdesetih tradicionalnih ženskih kostumov iz vsega sveta in modne revije. Poleg strokovnih delavk je v centru preko raznih zaposlitvenih programov zaposlenih več migrantk, ki sodelujejo pri svetovanju v svojih maternih jezikih in socialnokulturnih pobudah (ibid.).

Zaposlene migrantke prihajajo iz kultur, kjer je umetnost ročnih del še zelo živa. Tekom let se je v centru ustvarila skupina za kreativna ročna dela, ki se je leta 2009 preko projekta »Gobelin – modrosti ljudstva« utrdila in formalizirala. V letu 2012 poteka projekt »Interkulturna kreativna delavnica Box66« v sklopu tako imenovanih projektov lokalnega socialnega kapitala, ki jih financirata dežela Berlin in Evropski socialni sklad. Glavna ideja projekta je, da se skrite talente in kompetence, ki jih imajo nekatere migrantke na področju ročnih del, odkrije, okrepi in izkoristi kot možnosti za zaslužek in delo. Sodelujoče preko raznih delavnic urijo in pridobivajo ne samo znanje na področju ročnih del, ampak tudi na področjih marketinga, menedžmenta, odnosov z javnostjo, oglaševanja, komunikacije in timskega dela, kreativnosti, novih medijev idr. Štirikrat na mesec pa z večeri odprtih vrat sodelujoče krepijo svojo socialno mrežo v soseski s tem, da delijo in izmenjujejo znanja o ročnih delih. Cilj projekta je, da se na koncu leta ustanovi skupina migrantk, ki samostojno razvijajo produkte, jih prodajajo na spletu in na tržnicah in s tem zase zaslužijo. Projekt je prvi korak za ustanovitev socialnega podjetja, ki bi zaposloval migrantke, ki so zaradi svojih življenjskih okoliščin v Nemčiji vsekakor označene za nekonkurenčne na t. i. prvem trgu delovne sile. Ustanovitev socialnega podjetja je predvidena za naslednje leto ali v teku nekaj let (informativni material).

V nadaljevanju ocenim nastajajoče socialno podjetje s pomočjo prilagojenega ocenjevalnega lista za vsebinsko-inovacijski vidik podjetij¹⁰. Ocenjujem vse vidike projekta oziroma podjetja: proizvode ročnih del, ki se jih prodaja na trgu, zaposlovanje težko zaposljivih migrantk, delo z lokalno skupnostjo, predvsem pa kombinacijo vsega tega z zaposlovanjem in aktiviranjem migrantk preko njihovih talentov in spretnosti na področju ročnih del.

Tabela 1.1: Ocenjevalni list za Interkulturno kreativno delavnico Box66

Ocena vsebinsko-inovativnega vidika   Uporabna vrednost: ☐ zelo velika uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco   ☒ velika uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco   ☐ srednja uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco   ☐ majhna uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco   ☐ rešitev ni konkurenčna v primerjavi s konkurenco
Vsebinska inovativnost   Stopnja vsebinske inovativnosti: ☐ popolna novost, pomembno odstopanje od obstoječih smernic   ☐ zmerena novost, zmerno odstopanje od obstoječih smernic   ☒ pomembno izboljšanje v skladu z obstoječimi razvojnimi smernicami   ☐ zmerno izboljšanje v skladu z obstoječimi razvojnimi smernicami   ☐ brez opaznega odmika od trenutnega stanja
Regionalnost inovacije: ☐ novost v svetovnem merilu   ☐ novost v širšem regionalnem merilu – v okviru geografsko-politične regije držav   ☐ novost v Nemčiji   ☒ ni relevantna novost
Potencialni pomen oziroma vpliv (relevantnost)   Pomembnost problemskega področja:

¹⁰ Slovenski forum inovacij v sklopu Javne agencije Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (<http://www.foruminovacij.si/> in <http://www.japti.si/>).

☐ izjemno pomembno ☒ zelo pomembno ☐ pomembno ☐ zmerno pomembno ☐ nepomembno
Potencialna pomembnost ideje/izuma/rešitve za uporabnike: ☐ nujno potrebno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi ☐ zelo koristno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi ☒ koristno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi ☐ pogojno oziroma omejeno koristno, brez bistvene uporabne vrednosti ☐ popolnoma nepomembno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi
Vplivnost: Potencialni vpliv na inovacije, tehnologijo, industrijo ☐ 5   ☐ 4   ☒ 3   ☐ 2   ☐ 1   5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo
Praktična izvedljivost   Zmožnost realizacije/implementacije/vpeljave ☐ 5   ☐ 4   ☒ 3   ☐ 2   ☐ 1   Razpoložljivost človeških in tehnoloških virov ☐ 5   ☐ 4   ☐ 3   ☒ 2   ☐ 1   Potreben čas in stroški ☐ 5   ☐ 4   ☒ 3   ☐ 2   ☐ 1   5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo
Tržna privlačnost   Tržna zanimivost ideje/izuma/rešitve: ☐ zanimivo za področje splošne in široke pojave ☐ zanimivo za proizvodna in podobna podjetja/organizacije ☒ zanimivo za posebne namene in področja ☐ nezanimivo
Konkurenčna sposobnost ideje/izuma/rešitve ☐ 5   ☐ 4   ☒ 3   ☐ 2   ☐ 1   5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo
Družbeno-ekološki učinki   Vpliv na družbeno blaginjo: ☐ splošno povečanje družbene blaginje na globalnem nivoju

☐ splošno povečanje družbene blaginje v posamezni regiji ☒ povečanje blaginje nekaterih skupin ljudi ☐ brez vpliva	
Vpliv na naravno okolje	☐ 5 ☒ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
Vpliv na kulturno dediščino	☒ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
Vpliv na delovno okolje	☐ 5 ☒ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
	5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo
Ustreznost pristopa	
Ustreznost, razumljivost, praktična izvedljivost	☐ 5 ☐ 4 ☒ 3 ☐ 2 ☐ 1
Moralna neoporečnost	☒ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
	5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo
Stopnja dodelanosti/razvitosti:	
☐ že v uporabi ☐ zaključene raziskave in razvoj, takojšnja aplikabilnost ☐ možna aplikabilnost z manjšimi dodelavami/dopolnitvami ☒ raziskave in razvoj v teku, potrebne so zmerne ali večje dodelave/dopolnitve ☐ idejni/konceptualni osnutek	

Deskriptivni opis

Utemeljitev ocene:

Zaposlovanje neaktivnih migrantk preko ročnih del ima veliko uporabno vrednost, saj migrantke dobijo možnost dela in zaslužka ter socialne uveljavitve, proračun oblasti se deloma razbremeni od neaktivnih brezposelnih migrantk, lokalna skupnost pa postane bolj kohezivna, saj se preko delavnic za ročna dela ustvarjajo nove socialne vezi in spodbuja medkulturni dialog. Področje ročnih del je v Berlinu sicer že precej razvito, zato se inovativnost pozna bolj na nivoju posameznih izdelkov. Sama ustanovitev socialnega podjetja, ki migrantke aktivira in jih zaposluje, pa je v Berlinu relativna novost, novost pa je tudi služenje migrantk s pomočjo svojih talentov za ročna dela. V drugih organizacijah, kjer migrantke delajo na področju ročnih del, je sodelovanje prostovoljno ali poteka preko raznih zaposlitvenih programov. Novost v širšem geografskem merilu ni relevantna, saj je sama po sebi usmerjena lokalno. Problemsko področje oz. brezposelnost migrantk je pomembno

področje, ki mu berlinske oblasti posvečajo precej pozornosti, vpliva pa tudi na splošno blaginjo, predvsem na blaginjo bližnjih okrajev. Korist od delovanja bodočega socialnega podjetja imajo predvsem migrantke in lokalna skupnost.

Ideja zaposlovanja migrantk preko ročnih del lahko spodbuja predvsem druge podobne inovacije, na industrijo pa vpliva v smislu humanizacije produkcije ročnih izdelkov oz. v smislu spodbujanja kreativnosti, enkratnosti, ne pa masovne proizvodnje. Ideja je dobro zasnovana, primanjkuje pa človeških virov, ki bi migrantke vpeljali v koncept socialnega podjetništva, jih motivirali in izobrazili. Stroški začetne faze so precej visoki, saj začetno učenje zahteva zunanje eksperte, učitelje. Zmožnost realizacije je torej pogojena s finančnimi in človeškimi viri, ki jih ima nastajajoče socialno podjetje na razpolago. Uporaba ročnih del za zaposlovanje migrantk je (tržno) zanimiva, ampak za bolj omejeno populacijo, in sicer na eni strani za migrantke, ki obvladajo tehnike ročnih del, na drugi strani pa za kupce, ki jih zanimajo tradicionalni ročni izdelki. Konkurenčnost prodaje ročnih del je zelo odvisna od kreativnosti, inovativnosti in motivacije sodelujočih, saj je trg ročnih del v Berlinu precej razvit.

Vpliv, ki ga ima zaposlovanje težko zaposljivih migrantk na blaginjo, je omejen predvsem na lokalno skupnost. Poveča se blaginja na novo zaposlenih migrantk, vendar ne v tolikšni meri, da bi bistveno vplivalo na blaginjo širše, regionalne skupnosti. Delovanje socialnega podjetja ne vpliva na okolje bistveno, vendar mu obenem ni škodljivo. Izdelovanje ročnih del se nagiba k temu, da bi bil uporabljen material okolju prijazen. Po drugi strani pa ima socialno podjetje izjemen učinek na kulturno dediščino lokalne skupnosti, saj ohranja tradicije izdelovanja ročnih del iz mnogovrstnih kultur sveta in spodbuja deljenje tega znanja z ostalimi člani skupnosti. Poleg tega zaposlovanje migrantk preko njihovih talentov na področju ročnega dela pozitivno vpliva na delovno okolje, saj neaktivne osebe aktivira, jih zaposli in torej zviša njihov finančni in socialni status, kar pozitivno vpliva na celotno lokalno ekonomijo. To lahko zavzame relativno veliko število migrantk in jih zaposli.

Zaposlovanje nekonkurenčnih migrantk je moralno neoporečno oziroma ima visoko moralno vrednost, saj podpira aktivacijo in integracijo socialno izključenih migrantk. Ustreznost, razumljivost in posledično praktična izvedljivost ideje pa niso najboljše, saj je ideja prišla od

zgoraj, na pobudo vodje, ne pa od spodaj, od migrantk samih. Zato ima dosti migrantk težave z motivacijo, ne čuti ideje kot svoje in ji ni predana. Ideja je konceptualno že razvita in dokaj dodelana, treba pa je pridobiti motivirane migrantke, ki bi idejo sprejele in se zavezale delovanju socialnega podjetja, oziroma je treba migrantke, ki že sodelujejo, motivirati in vpeljati v idejo socialnega podjetja.

Predlogi za izboljšave:

Nadaljnje delo je potrebno predvsem pri pridobivanju človeških virov. Preden se ustanovi socialno podjetje, je treba ustvariti skupino zavzetih in motiviranih ljudi, ki so pripravljeni v projekt vložiti nekaj svojega časa in dela. Skupina potrebuje različne profile ljudi, da bi lahko izdelovanje in prodaja ročnih del vsestransko stekla. Pomembno je tudi pridobivanje začetne finančne podpore bodisi s strani javnih oblasti bodisi s strani zasebnikov. Vsako nastajajoče socialno podjetje namreč potrebuje začetno denarno podporo. Nekateri avtorji (Pavel in Štefanič 2005) pravijo, da nobeno socialno podjetje ne preživi brez neke oblike denarne podpore, predvsem na začetku. Sčasoma pa naj bi socialno podjetje postalo samovzdrževalna dejavnost, in sicer v času vsaj treh let.

Ideja za bolj ekološko usmerjeno delovanje socialnega podjetja pa bi bila ta, da bi se za material izdelkov uporabilo dele, odvržene v tekstilnih tovarnah, ali stara, neuporabna oblačila.

Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba nova raba

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

»Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice je samostojna nevladna humanitarna organizacija z nepridobitnimi cilji, ki je bila formalno ustanovljena septembra leta 2005. Združuje strokovnjake in strokovnjakinje ter druge posameznike in posameznice, ki se ukvarjajo z brezdomstvom in z njim povezanimi pojavi ter posameznike in posameznice, ki brezdomstvo in s tem povezano socialno izključenost doživljajo.« Cilj društva je reševanje brezdomske problematike na individualni, skupnostni in družbeni ravni. Sedež društva se nahaja v Ljubljani, društvo deluje v glavnem v tem mestu, čeprav so nekatere aktivnosti prisotne tudi v drugih krajih Slovenije (<http://www.kraljiulice.org/>, 29. 9. 2012).

Delovanje društva je raznoliko in večnivojsko. Dnevni center nudi prostor za dnevno bivanje brezdomnih in osmišljeno preživljanje prostega časa, prigrizek, obenem pa tudi svetovanje in pomoč pri urejanju socialnega statusa: urejanje osebnih dokumentov, pridobivanje denarne socialne pomoči, prijava stalnega bivališča, urejanje zdravstvenega zavarovanja, pravna pomoč (pisanje dopisov, ugovorov, prošenj), pomoč pri iskanju zaposlitve, namestitve ipd. V dnevnem centru se uporabnike zaposluje tudi preko javnih del in drugih zaposlitvenih programov. Društvo izjava terensko delo, bodisi poulično terensko delo kot peripatetično terensko delo na sorodnih institucijah in organizacijah. V zadnjih letih je društvo razvilo tudi program nastanitvene podpore, v kolikor varna nastanitev pomeni izhodišče za nadaljnje urejanje življenja. Uporabniki dobijo nastanitev, poleg tega pa jim strokovni delavci nudijo psihosocialno pomoč za reševanje raznih težav in stisk. Nastanitvena podpora naj bi bila korak k samostojnemu prestopu uporabnikov na stanovanjski trg. Program »Univerze pod zvezdami« je alternativna oblika izobraževanja za tiste posameznike, ki so izključeni iz ostalih oblik formalnega in neformalnega izobraževanja. Društvo organizira razne delavnice, od jezikovnih, računalniških, zaposlitvenih do fotografskih, stripovskih, glasbenih, likovnih, predvsem aktivni pa sta videodelavnica in gledališka delavnica. Društvo je v javnosti najbolj poznano po cestnem oz. uličnem časopisu Kralji ulice. Časopis pišejo brezdomci sami in se v njem dotikajo raznih tematik, kot so brezdomstvo, življenje na ulici in socialna izključenost, pa tudi povezane teme kot na primer zasvojenost, nasilje, zaposlovanje, družinska in odnosna problematika, socialne službe itd. Časopis je mesečnik, prodajajo pa ga ulični prodajalci-brezdomci, pri čemer gre polovica cene časopisa društvu za stroške časopisa, druga polovica pa ostane prodajalcu. Prodaja časopisa nudi brezdomcem fleksibilnejšo zaposlitev, nudi jim zaslužek, obenem pa tudi opolnomočenje in aktivacijo. Poleg tega je časopis nekakšen most med brezdomno populacijo in širšo javnostjo (ibid.).

Ideja za posredovalnico rabljenih predmetov se je razvila v društvu Kralji ulice pred nekaj leti, ker so ljudje v dnevni center prinašali ne samo rabljena oblačila za brezdomce, ampak tudi druge rabljene predmete. Tako je prostovoljna skupina začela postavljati stojnico z rabljenimi predmeti na Prešernovem trgu v Ljubljani vsako prvo soboto v mesecu. V teku dveh let se je ideja razvila, skupina utrdila, strokovni delavci so v tujini in v literaturi iskali izkušnje podobnih projektov, praktično delo pa se je optimiziralo. S finančno pomočjo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve RS je leta 2010 posredovalnica postala

trgovina, ki obratuje vsak delovni dan. Poleg trgovine posredovalnica danes obsega tudi garažo in skladišče. Osnovna ideja posredovalnice je zbiranje in prodaja rabljenih stvari po nizkih, simboličnih cenah. Stvari, ki jih posamezniki ali podjetja podarijo, zaposleni v trgovini po potrebi obnovijo in očistijo. Zaposleni nato določijo ceno predmetov glede na starost in kakovost. Vsa sredstva prodaje se namenajo za zaposlovanje ali usposabljanje marginaliziranih skupin ali za nadaljnji razvoj dejavnosti. V začetni fazi je bilo sodelovanje pri projektu prostovoljno, s finančno podporo javnih oblasti je nato dvanajst ljudi sodelovalo pri šestmesečnem usposabljanju, na koncu katerega je trgovina zaposlila tri osebe. Poleg redne zaposlitve je vključevanje v posredovalnico možno preko programov Zavoda za zaposlovanje RS (javna dela, usposabljanje na delovnem mestu ipd.), preko honorarnega dela, pogodbenega dela, prostovoljno ali kot delo v zameno za plačevanje stroškov v programu nastanitvene podpore. Trenutno sta v trgovini redno zaposleni dve osebi, od katerih ena za polovični delovni čas, ena pa je na porodniškem dopustu, dve osebi delata preko javni del, ena pa preko zaposlitvene rehabilitacije. Strokovne delavke iz društva Kralji ulice dajejo velik poudarek delovanju posredovalnice, timskeemu delu, komunikaciji v skupini, urjenju socialnih veščin, skupnemu upravljanju in odločanju. Posredovalnica rabljenih predmetov torej v vseh vidikih odgovarja konceptu socialnega podjetništva, trenutno pa je v postopku pridobivanja statusa socialnega podjetja po Zakonu o socialnem podjetništvu (<http://www.kraljiulice.org/>, 29. 9. 2012; Cerar, in Jurančič Šribar 2011; Jurančič Šribar 2012; informativni material).

Posredovalnico rabljenih predmetov v nadaljevanju ocenim s pomočjo prilagojenega ocenjevalnega lista za vsebinsko-inovacijski vidik podjetij. Ocenjujem vse vidike projekta: zaposlovanje brezposelnih in marginaliziranih brezdomcev in drugih socialno izključenih oseb, idejo posredovanja rabljenih predmetov in prodajo po simbolični ceni, skupinsko upravljanje in odločanje.

Tabela 1.2: Ocenjevalni list za posredovalnico rabljenih predmetov Stara roba nova raba

Ocena vsebinsko-inovativnega vidika	
Uporabna vrednost:	
☒	zelo velika uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco
☐	velika uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco
☐	srednja uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco

☐ majhna uporabna vrednost v primerjavi s konkurenco ☐ rešitev ni konkurenčna v primerjavi s konkurenco
Vsebinska inovativnost Stopnja vsebinske inovativnosti: ☒ popolna novost, pomembno odstopanje od obstoječih smernic   ☐ zmerna novost, zmerno odstopanje od obstoječih smernic   ☐ pomembno izboljšanje v skladu z obstoječimi razvojnimi smernicami   ☐ zmerno izboljšanje v skladu z obstoječimi razvojnimi smernicami   ☐ brez opaznega odmika od trenutnega stanja
Regionalnost inovacije: ☐ novost v svetovnem merilu   ☐ novost v širšem regionalnem merilu – v okviru geografsko-politične regije držav   ☒ novost v Sloveniji   ☐ ni relevantna novost
Potencialni pomen oziroma vpliv (relevantnost) Pomembnost problemskega področja: ☐ izjemno pomembno   ☒ zelo pomembno   ☐ pomembno   ☐ zmerno pomembno   ☐ nepomembno
Potencialna pomembnost ideje/izuma/rešitve za uporabnike: ☐ nujno potrebno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi   ☒ zelo koristno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi   ☐ koristno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi   ☐ pogojno oziroma omejeno koristno, brez bistvene uporabne vrednosti   ☐ popolnoma nepomembno za delovanje ustanov/podjetij ali življenje ljudi
Vplivnost: Potencialni vpliv na inovacije, tehnologijo, industrijo   ☒ 5   ☐ 4   ☐ 3   ☐ 2   ☐ 1

5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo	
Praktična izvedljivost	
Zmožnost realizacije/implementacije/vpeljave	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
Razpoložljivost človeških in tehnoloških virov	□ 5 ■ 4 □ 3 □ 2 □ 1
Potreben čas in stroški	□ 5 ■ 4 □ 3 □ 2 □ 1
5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo	
Tržna privlačnost	
Tržna zanimivost ideje/izuma/rešitve:	
☒ zanimivo za področje splošne in široke pojavnosti	
☐ zanimivo za proizvodna in podobna podjetja/organizacije	
☐ zanimivo za posebne namene in področja	
☐ nezanimivo	
Konkurenčna sposobnost ideje/izuma/rešitve	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo	
Družbeno-ekološki učinki	
Vpliv na družbeno blaginjo:	
☐ splošno povečanje družbene blaginje na globalnem nivoju	
☒ splošno povečanje družbene blaginje v posamezni regiji	
☐ povečanje blaginje nekaterih skupin ljudi	
☐ brez vpliva	
Vpliv na naravno okolje	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
Vpliv na kulturno dediščino	□ 5 □ 4 ■ 3 □ 2 □ 1
Vpliv na delovno okolje	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo	
Ustreznost pristopa	
Ustreznost, razumljivost, praktična izvedljivost	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
Moralna neoporečnost	■ 5 □ 4 □ 3 □ 2 □ 1
5 – zelo dobro, 1 – zelo slabo	
Stopnja dodelanosti/razvitosti:	
☒ že v uporabi	

☐ zaključene raziskave in razvoj, takojšnja aplikabilnost   ☐ možna aplikabilnost z manjšimi dodelavami/dopolnitvami   ☐ raziskave in razvoj v teku, potrebne so zmerne ali večje dodelave/dopolnitve   ☐ idejni/konceptualni osnutek

Deskriptivni opis

Utemeljitev ocene:

Uporabna vrednost posredovalnice rabljenih predmetov je zelo velika v primerjavi s konkurenco. V primerjavi z drugimi trgovinami, ki prodajajo podobne predmete, prednjači v ekološki usmerjenosti in po izredno nizki ceni predmetov. V primerjavi z drugimi organizacijami s področja brezdomstva in socialne izključenosti prednjači, ker dejansko zaposluje marginalizirane skupine ljudi, jim nudi zaslužek in urjenje za svet delovne sile. V primerjavi z javnimi ukrepi na področju brezposelnosti pa prednjači, v kolikor nudi tudi dolgotrajnejše možnosti zaposlovanja. Zaradi tega je v Sloveniji popolna novost in pomembno odstopa od dosedanjih smernic dela na tem področju. Problemska področja, ki se jih posredovalnica rabljenih predmetov dotika, so zelo pomembna: zaposlovanje brezposelnih brezdomcev in drugih socialno izključenih, ponovna uporaba rabljenih predmetov in s tem varovanje okolja, omogočanje nakupa po dostopnejših cenah za ljudi, ki so iz nižjih socialnih razredov. Pri reševanju teh in drugih problemov je ideja posredovalnice zelo koristna: brezdomci dobijo možnost zaposlitve in zaslužka, socialne uveljavitve, aktivacije in urejanja svojega življenja; kolektivno upravljanje in odločanje v podjetju spodbuja enakopravnejše odnose tudi v družbi; podarjanje rabljenih predmetov spodbuja solidarnost in kohezijo predvsem med prebivalci lokalne skupnosti; nizke cene omogočajo materialno prikrajšanim, da si lahko privoščijo nakup, ki si ga drugače ne bi mogli; ponovna uporaba predmetov varuje okolje, saj bi odvržene stvari na eni strani in proizvodnja novih stvari na drugi strani onesnažila okolje. Vpliv, ki ga ima posredovalnica na inovacije, tehnologijo in industrijo, je zelo velik. Prva posredovalnica rabljenih predmetov v Sloveniji s svojim zgledom spodbuja take in podobne inovativne pobude. Na tehnologijo in industrijo vpliva z vidika zmanjševanja povpraševanja po proizvodnji, saj se stare predmete ponovno uporabi. Idejo in način dela v posredovalnici se da praktično zelo dobro implementirati. Stroški za delovanje posredovalnice rabljenih predmetov so, s strani javnih oblasti pa bi lahko bili še večji, vsaj v začetnih letih delovanja. Oseb, ki bi se želele vključiti v delovanje trgovine, je veliko, primanjkuje pa

sredstev za plačevanje zaposlenih, primanjkujejo novi prostori in s tem povezana finančna sredstva. Ideja je tržno zanimiva za specifične skupine ljudi (brezdomce in druge socialno izključene, ki se jih zaposluje, osebe z nižjimi dohodki, ki lahko kupujejo v trgovini) in za širše okolje (javne oblasti, ki so zaradi novih zaposlitev deloma razbremenjene, vsi prebivalci, ki uživajo čisteje okolje, celotna skupnost, ki ima koristi od zmanjševanja brezposelnosti, nove delovne sile, aktivacije prej neuporabljenih spretnosti in znanj idr.). Zato pomeni obratovanje posredovalnice rabljenih predmetov splošno povečanje družbene blaginje v regiji. Vpliv posredovalnice na naravno okolje je velik zaradi ponovne uporabe že rabljenih predmetov. Vpliv na delovno okolje je tudi velik iz dveh razlogov. Po eni strani lahko posredovalnica predstavlja odskočno desko v svet delovne sile prej neaktivnih in brezposelnih ljudi, po drugi strani pa kolektivno upravljanje in odločanje ter enakopravni odnosi znotraj članov podjetja spodbujajo pravičnejše in manj hierarhične družbene odnose v drugih delovnih okoljih. Posredovalnica deloma vpliva tudi na kulturno dediščino, predvsem z vidika starih, rabljenih predmetov, ki imajo lahko pomembno kulturno in historično vrednost. Ker je bila ideja o posredovalnici razvita počasi in je delovanje danes posledica dolgega procesa poskušanja in izboljševanja, je pristop dela ustrezen, razumljiv in praktično izvedljiv. Poleg tega je pristop moralno neoporečen, še več – ima visoko moralno vrednost, saj pripomore k reševanju družbenih problemov, kot so brezposelnost, materialno pomanjkanje, brezdomstvo, okoljevarstvo in spodbuja enakopravnejše odnose v družbi.

Predlogi za izboljšave:

Izboljšave bi se lahko naredilo v smislu širjenja, povečanja – vključevanja oz. zaposlovanja več brezdomnih ljudi, odpiranja novih prostorov, širitve posredovalnice tudi v druge slovenske in sosednje kraje. K temu bi lahko bistveno pripomogle javne oblasti in mogoče zasebni podporniki s finančnimi in drugimi sredstvi.

2. PROBLEM

Okoliščine, v katerih je nastala pobuda za raziskovanje socialnega podjetništva, so bodisi osebne, praktične kot širše, družbene. Za socialno podjetništvo sem se začela zanimati zaradi svoje vpletenosti v proces vzpostavljanja socialnega podjetja med šestmesečno prakso v tujini. Obenem sem opazila splošen družbeni trend popularizacije socialnega podjetništva. Opazila sem, da je postalo tudi v akademskih, političnih in ekonomskih krogih vedno bolj vidno, uveljavljeno in zanimanja vredno. Teoretični koncept socialnega podjetništva sem želela preveriti v praksi. Pri hitrem pregledu literature sem ugotovila tudi, da se o socialnem podjetništvu piše v glavnem s širšega ekonomsko-političnega vidika, s praktičnega vidika se literatura dotika predvsem menedžerskih in temu podobnih vsebin. Kot bodočo socialno delavko me je zanimalo, kako se socialno podjetništvo umešča v življenje ljudi, katerim je namenjeno. Zanimala me je uporabniška perspektiva. Raziskovanje, ki ga uporabljamo v socialnem delu, se mi je zdelo za to pravi instrument.

S svojo raziskavo sem želela opozoriti (ampak ne raziskati) tudi na povezavo med socialnim delom in socialnim podjetništvom. Menim, da sta medsebojno povezana z več vidikov. Prvič, socialno delo lahko opremi socialna podjetja z znanjem o delu z ljudmi, ki doživljajo težave, stiske in probleme, ki so socialno izključeni in marginalizirani. Drugič, socialno-delavsko raziskovanje lahko delovanje socialnih podjetij preveri z vidika uporabnikov, z uporabniške perspektive. Tretjič, socialno podjetništvo cilja k reševanju določenih socialnih in družbenih problemov, ki so tradicionalno spadali v domet socialnega dela. V tem smislu lahko socialno podjetništvo postane eden izmed novih instrumentov socialnega dela, nova podveja socialnega dela. Socialni delavci in delavke so dejansko večkrat pobudniki in ustanovitelji socialnih podjetij, ker z uporabo drugih metod pri reševanju določenih socialnih problemov niso uspešni. Socialno delo in socialno podjetništvo sta torej medsebojno prepletena in lahko potencialno dobro sodelujeta.

Delovanje socialnega podjetništva v praksi me je zanimalo predvsem v tistih oblikah, ki vključujejo, zaposlujejo ljudi, ki so na robu družbe in so izključeni iz trga delovne sile. Središče mojega raziskovanja je bila torej brezposelnost oziroma zaposlovanje ranljivih skupin v socialnih podjetjih. Osredotočila sem se na socialna podjetja drugega tipa. Zanimalo

me je, kako je socialno podjetništvo umeščeno v življenje ljudi, kaj nudi socialno podjetništvo ljudem v praksi, katere so njegove prednosti, katere pa slabosti.

Svoja raziskovalna vprašanja sem formulirala tako:

- (1) Katere življenjske izkušnje, situacije, težave imajo ljudje, ki se vključujejo v socialna podjetja?
- (2) Katere izmed teh življenjskih izkušenj, situacij, težav vplivajo na zaposlovanje oz. brezposelnost?
- (3) Katere lahko s socialnim podjetništvom nevtraliziramo, rešimo, odpravimo, katerih pa ne?
- (4) Katere so močne in katere šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposluje? Kaj ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je raziskava eksplorativna oz. poizvedovalna, saj odpira področje uporabniške perspektive v socialnem podjetništvu. Odkriti želi osnovne značilnosti, probleme uporabnikov socialnega podjetništva in jih definirati, zato sem pri formuliranju problema uporabila odprta raziskovalna vprašanja, ne pa hipotez. Glede na teorijo, ki sem jo formulirala, bi raziskavo lahko označili tudi kot korelacijsko ali eksplanativno. Ugotovila sem namreč povezave med določenimi pojmi in včasih tudi pojasnila medsebojne vplive in vzročne povezanosti med njimi.

Glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva je raziskava empirična, saj sem osebno zbrala novo neposredno izkustveno gradivo.

Glede na odnos, ki ga ima raziskava do praktičnega delovanja, oziroma glede na uporabnost je raziskava aplikativna ali uporabna. Namenjena je potrebam iz prakse in nudi neposredno uporabna spoznanja o uspešnosti dela in pri reševanju morebitnih problemov.

Glede na vrsto podatkov, ki sem jih zbrala, je raziskava kvalitativna. Zbirala sem besedne opise o življenju uporabnikov in delovanju socialnega podjetništva. Spremenljivke, ki sem jih upoštevala, so bile bolj smernice, ne pa točno definirane: uporabnikove življenjske situacije, izkušnje, težave, želje, njihovo mnenje o socialnem podjetju in pomen, ki ga ima socialno podjetništvo v njihovem življenju. Edina spremenljivka, ki je bila kvantitativna, je bila izobrazba uporabnikov. Spremenljivka je imela dva indikatorja: stopnjo izobrazbe in področje izobrazbe.

Tisti del raziskave, ki se nanaša na socialna podjetja, bi lahko označili tudi kot evalvacijsko raziskavo, saj deloma ocenjuje delovanje socialnih podjetij. Raziskuje subjektivno doživljanje uporabnic, je torej mnenjska raziskava.

3.2. Merski instrument

Podatke sem dobila s pomočjo enega merskega instrumenta, in sicer polstrukturiranega intervjuja. Intervju je bil razdeljen na dva tematska sklopa, in sicer: uporabnikove življenjske situacije bodisi v preteklosti kot danes in pa uporabnikovo sodelovanje v socialnem podjetju danes in v prihodnje. Ker sem intervjuvala osebe v dveh različnih socialnih podjetjih in sem poznala njihova življenjska ozadja, sem vprašanja iz prvega tematskega sklopa temu primerno prilagodila. Vprašanja iz drugega tematskega sklopa pa so bila za vse enaka.

Tabela 3.1: Vprašanja iz intervjuja po sklopih in po socialnih podjetjih

Interkulturalna kreativna delavnica Box66 (nastajajoče socialno podjetje)	Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba nova raba (delujoče socialno podjetje)
1) Od kod prihajaš? Kdaj si se preselila v Nemčijo? Zakaj si se odločila, da prideš v Nemčijo?	1) Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?
2) Kaj si delala v domači državi, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo? Kaj pa delaš zdaj v Nemčiji?	2) Imaš kakšno izobrazbo? Kaj si delal/-a v preteklosti? Si imel/-a službo?
3) S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?	3) S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?
4) Kje in kako si se naučila ročnih del? Katere tehnike ročnih del obvladaš?	4) Kako si prišel/-a v stik s tem projektom? Kaj misliš o projektu? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)
5) Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)	

6) Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?	5) Bi rad/-a nadaljeval/-a z delom na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rad/-a počela?

Spraševanje je bilo ustno, individualno in enkratno. Ker je bil intervju polstrukturiran, sem glede na situacijo postavljala tudi podvprašanja.

3.3. Enote raziskovanja

Enote raziskovanja so bile po eni strani socialna podjetja, po drugi strani pa uporabniki, vključeni v socialna podjetja. V kolikor je raziskava kvalitativna, sem enote raziskovanja (socialna podjetja) izbrala glede na relevantnost za izbrano problematiko. Raziskala sem delovanje dveh socialnih podjetij, in sicer nastajajočega socialnega podjetja »Interkulturalna kreativna delavnica Box66« iz Berlina, ki dela z ženskami migrantkami na področju izdelave in prodaje kreativnih ročnih del, in pa že delujoče posredovalnice rabljenih predmetov »Stara roba nova raba« iz Ljubljane, ki zaposluje brezdomne in druge socialno izključene osebe na področju prodaje rabljenih predmetov. Ker rezultatov študije majhnega števila primerov ne moremo posploševati, v tem primeru tudi ne moremo govoriti o populaciji in vzorčenju. Kljub temu lahko povem, da sem do socialnih podjetij prišla priročno, saj sem v prvem opravljala prakso in sodelovala pri nastajanju socialnega podjetja, drugega pa tudi dobro poznam, ker sem v preteklosti veliko sodelovala z društvom, pod okriljem katerega je socialno podjetje nastalo. V primeru drugega socialnega podjetja sem popisala celotno populacijo zaposlenih uporabnikov in uporabnic, ki jih je pet. V primeru prvega socialnega podjetja pa sem do uporabnic prišla priložnostno. Intervjuvala sem šest uporabnic, ki so bile v tednu med 2. in 6. julijem 2012 prisotne v organizaciji.

3.4. Zbiranje gradiva

Intervjuje v nemškem socialnem podjetju sem opravila v tednu med 2. in 6. julijem 2012 na sedežu Centra za integracijo tujih žensk in družin Box66 v berlinskem okraju Friedrichshain. Vsaki intervjuvanki sem razložila namen in uporabo intervjuja, povedala sem jim, da so intervjuji anonimni in da lahko katero koli vprašanje, na katerega ne želijo odgovoriti,

spustimo. Vse intervjuvanke so se strinjale s tem, možnost neodgovarjanja pa je dejansko izkoristila le ena. Intervjuje sem opravila v različnih prostorih centra (enega v šivalnici, dva v uradu, dva v javnem prostoru, enega v sejni sobi), kjer je bila možnost za zasebnost večja. Intervjuji so trajali med 15 in 20 minut. Štiri intervjuje sem opravila v nemščini, dva pa sem opravila s pomočjo druge sodelavke, ki je prevajala, saj je ena sogovornica govorila vietnamsko, druga pa turško.. Štiri intervjuje sem torej opravila ena na ena, dva pa s pomočjo tretje osebe. Med intervjuji nisem uporabila diktafona, ampak sem si odgovore zapisovala na list.

Vse intervjuje v slovenskem socialnem podjetju sem opravila na dan 13. septembra 2012 v Ljubljani. Dve intervjuvanki sem obiskala v trgovini Stara roba nova raba, intervjuja pa sta potekala v bližnjem lokalu. Dva intervjuvanca sem intervjuvala v skladišču posredovalnice rabljenih predmetov. Eno intervjuvanko sem obiskala na domu, ker je trenutno na porodniškem dopustu, in tam tudi opravila intervju. Vsem intervjuvancem sem razložila namen in uporabo intervjuja, povedala sem jim, da je anonimen in da lahko na katero koli vprašanje ne odgovorijo, če tega ne želijo. Razložila sem jim tudi, zakaj v prvem delu intervjuja sprašujem po njihovih življenjskih izkušnjah – namreč da bi jih kasneje morebiti povezala z delovanjem socialnega podjetništva. Intervjuji so trajali med 15 in 30 minut. Vse intervjuje sem opravila v slovenščini. Odgovore na vprašanja sem si zapisovala na list papirja.

3.5. Obdelava in analiza gradiva

Obdelava in analiza gradiva sta bili kvalitativni, uporabila sem metodo kvalitativne analize.

3.5.1. Urejanje gradiva

Zapiske iz intervjujev sem ob prvi priložnosti po intervjuju prepisala na računalnik v program Microsoft Office Word. To sem storila tako, da sem zapiske uredila v smiselne povedi in pri tem skušala ostati čim bolj zvesta originalnim izrazom intervjuvancev. Intervjuje, ki sem jih opravila v nemščini, sem v procesu prepisovanja na računalnik že prevedla v slovenščino. Vsak intervju sem poimenovala, vendar ne z imenom intervjuvanke ali intervjuvanca, ampak s kraticami, ki so mi povedale, če je bil intervju opravljen v nemškem ali slovenskem

socialnem podjetju, če je bil intervjuvanec moški ali ženska, kateri je bil intervjuvanec po vrsti in tudi v katerem jeziku je potekal intervju (npr. NEM-Ž-1-nem). Tako sem obvarovala anonimnost intervjuvank in intervjuvancev, sebi pa omogočila, da se spomnim, komu pripadajo odgovori. Vsi transkripti intervjujev so v prilogah.

3.5.2. Določitev enot kodiranja

Pri ponovnem prebiranju transkriptov sem v programu Microsoft Office Word označila relevantne dele besedila, izpustila pa sem nepomembne informacije. To so bile informacije, ki se niso tikale področij zanimanja ali so se ponavljale ali podajale preveč podrobne informacije, ki jih nisem potrebovala. V tem postopku sem ugotovila, da je bilo četrto vprašanje pri nemških intervjujih (kje so se naučile ročnih del, katera tehnike obvladajo) za temo irelevantno.

Ker je celotna obdelava gradiva predolga tudi za priloge, tukaj prikazujem samo krajši primer obdelave.

Najbolj pereči problem je dobit redno zaposlitev. S stanovanjem sem v redu, živim v garsonjeri. Pobral sem se. Če se hočeš, se lahko. S socialno podporo lahko nekako preživiš, nastanitev dobiš. Recimo v samskih domovih dobiš, ker so zdaj vsi prazni. Gradbena podjetja so propadla in zato ni več delavcev iz bivše Juge. Če želiš, dobiš streho nad glavo. Za navadno stanovanje pa ti gre cela socialka. Zdaj so jo znižali z 288 € na 260 €. To pa mi ni jasno. Vse stranke so se strinjale za znižanje socialne podpore, Pahor je to fiksiral, v tretjem poskusu pa je bilo sprejeto. Ne razumem, kako se lahko oseba, ki zasluži 4000 € na mesec, odloči, da bo socialno podporo znižala še za 30 €!

Ko sem označevala pomembne dele besedila, sem jih tudi že ločila na vsebinsko zaključene dele. To so bili večinoma deli stavkov, stavki ali več stavkov skupaj. Tako sem dobila svoje enote kodiranja. V naslednjem koraku sem v nov Wordov dokument za vsak intervju posebej zapisala enote kodiranja vsako v svojo vrsto. Sledi primer iz zgornjega odstavka.

Najbolj pereči problem je dobit redno zaposlitev.

S stanovanjem sem v redu, živim v garsonjeri. Pobral sem se. Če se hočeš, se lahko. Če želiš, dobiš streho nad glavo. Za navadno stanovanje pa ti gre cela socialka.

3.5.3. Odprto kodiranje

Preden sem enotam kodiranja pripisala pojme, sem enote vstavila v tabelo, tako da je vsaka enota kodiranja zasedla svojo vrsto v tabeli. Enote kodiranja sem postavila v levo kolono, desno kolono pa sem namenila za pripisovanje pojmov. Empiričnemu gradivu sem pripisala pojme z uporabo neposrednega poimenovanja. Vsebino stavka sem izluščila v »opisni« pojem (tabela 3.2).

Tabela 3.2: Prvi primer pripisovanja pojmov

<i>Najbolj pereči problem je dobit redno zaposlitev.</i>	<i>Težave z zaposlitvijo</i>
<i>S stanovanjem sem v redu, živim v garsonjeri. Pobral sem se. Če se hočeš, se lahko.</i>	<i>Nastanitev</i>
<i>Če želiš, dobiš streho nad glavo. Za navadno stanovanje pa ti gre cela socialka.</i>	<i>Težave s ceno nastanitev</i>

Večina enot kodiranja je dobila samo en pojem, nekaterim pa sem pripisala več pojmov (tabela 3.3).

Tabela 3.3: Drugi primer pripisovanja pojmov

<i>Potem sem spoznala cepca, s katerim sem živela šest let. Bil je nasilen, zato sem morala poiskati zdravniško pomoč, bila sem hospitalizirana.</i>	<i>Fizično nasilje, zdravstvene težave</i>

Naslednji korak je bilo združevanje sorodnih pojmov v kategorije. To sem storila še vedno za vsak intervju posebej. V novem Wordovem dokumentu sem sestavila tabelo, ki je imela vsak pojem v svoji vrstici. V levo kolono sem dobesedno prepisala vse pojme, nato pa sem jim v srednji in v desni koloni določila kategorijo, in sicer v srednji koloni časovno kategorijo (preteklost, sedanjost, prihodnost), v desni koloni pa vsebinsko kategorijo (življenjska situacija, izobrazba, zaposlitev, težave, socialno podjetništvo) (tabela 3.4).

Tabela 3.4: Primer združevanja pojmov v časovne in vsebinske kategorije

Pojem	Časovna kategorija	Vsebinska kategorija
<i>Težave z zaposlitvijo</i>	<i>sedanjost</i>	<i>težave</i>
<i>Nastanitev</i>	<i>sedanjost</i>	<i>življenjska situacija</i>
<i>Težave s ceno nastanitev</i>	<i>sedanjost</i>	<i>težave</i>

Nato sem se lotila osnega kodiranja oziroma izpostavljanja odnosov znotraj kategorij. V novi tabeli sem na levo napisala kategorijo, na desno pa vse pojme, ki spadajo pod to kategorijo. Ugotovila sem, da se nekateri pojmi znotraj kategorij ne povezujejo (te sem dala vsakega v novo vrstico), drugi so povezani v vzročno-posledičnem odnosu ali po časovnem zaporedju (te sem napisala enega za drugim in povezala s simbolom >), še tretji so povezani v obliki kontradikcije (te sem povezala s simboloma < >). Oso kodiranje sem opravila dvakrat za vse pojme: enkrat znotraj časovnih kategorij, drugič znotraj vsebinskih. Pri časovnih kategorijah je prišla bolj na dan časovna povezava med pojmi, pri vsebinskih pa vzročno-posledična. Sledi primer osnega kodiranja pri enem intervjuju (tabela 3.5).

Tabela 3.5: Primer osnega kodiranja v časovnih kategorijah

Kategorija	Odnosi med pojmi
<i>Preteklost</i>	<i>univerzitetna izobrazba > računovodstvo > zaposlitev v računovodstvu brezposelnost > finančno pomanjkanje > brezdomstvo > Kralji ulice > nastanitvena podpora</i>
<i>Sedanjost</i>	<i>težave z zaposlitvijo > brezposelnost > zaposlitveni program nastanitev > težave s ceno nastanitev zaslužek, nova znanja, socialna mreža > zadovoljstvo z delom podpiranje ideje trgovine</i>
<i>Prihodnost</i>	<i>starost, korupcija pri zaposlovanju želja po zaposlitvi na svojem področju < > želja po delu v trgovini nezadostnost socialne podpore > nujnost zaposlitve > delo na črno, želja po kateri koli zaposlitvi</i>

Tabela 3.6: Primer osnega kodiranja v vsebinskih kategorijah

Kategorija	Odnosi med pojmi
<i>Življenjska situacija</i>	<i>finančno pomanjkanje > brezdomstvo > nastanitvena podpora > nastanitev</i>
<i>Izobrazba</i>	<i>univerzitetna izobrazba</i>
<i>Zaposlitev</i>	<i>računovodstvo > zaposlitev v računovodstvu brezposelnost, nezadostnost socialne podpore > nujnost zaposlitve > želja po kateri koli zaposlitvi, delo na črno</i>
<i>Težave</i>	<i>starost, korupcija pri zaposlovanju > težave z zaposlitvijo > težave s ceno nastanitev</i>
<i>Socialno podjetje</i>	<i>Kralji ulice > zaposlitveni program zaslužek, nova znanja, socialna mreža > zadovoljstvo z delom > želja po delu v trgovini podpiranje ideje trgovine</i>

Naslednji korak pri odprtem kodiranju je bila analiza značilnosti pojmov in kategorij. Želela sem odkriti dimenzije pojmov oziroma kategorij in njihove domene. V tem koraku sem prvič združila vse intervjuje skupaj. Značilnosti kategorij sem dobila iz intervjujev, prav tako njihov razpon. Nisem jim dodajala ali jih dopolnjevala z drugimi neomenjenimi pojmi.

Pri kategoriji »življenjska situacija oz. biografija« sem ugotovila, da je bolj smiselno, če posamezne življenjske izkušnje oziroma sfere obravnavam ločeno. Tako sem za kategorijo »biografija« dobila sedem podkategorij: migracija, primarna družina, partnerstvo/poroka, starševstvo/sekundarna družina, finančno pomanjkanje in brezdomstvo, zasvojenost, fizično nasilje. Ostale kategorije pa so bile še: izobrazba, zaposlitev in brezposelnost, druge težave, socialno podjetništvo, prihodnost. Pri analizi značilnosti kategorij sem ugotovila, da se časovne in vsebinske kategorije nekako prekrivajo. Časovna kategorija »preteklost« se prekriva z vsebinsko »biografija«. Časovna kategorija »sedanjost« se nekako prekriva s kategorijami »izobrazba«, »zaposlitev in brezposelnost«, »druge težave« ter »socialno podjetje«. Pojme glede želja in pogledov na prihodnost pa sem združila v časovno kategorijo »prihodnost«.

Analizo pojmov in kategorij sem opravila najprej ročno z zapisovanjem na list, nato pa sem vse prepisala v Wordov dokument. Za vsako kategorijo in podkategorijo sem v posebni tabeli na levo zapisala značilnosti, ki sem jih zasledila v tekstu, na desno pa razpon teh značilnosti. Analizo kategorij sem dala v priloge, ker je bistven pripomoček pri razumevanju sklepne tabele (v nadaljevanju).

Z določanjem značilnosti in razpona kategorij se je gradivo sistematiziralo. Tako sem lahko podatke vseh intervjujev združila v pregledno sklepno tabelo. Vrstice so predstavljale kategorije in podkategorije, kolone pa intervjuvance. Če o določeni temi intervjuvani ni govoril, sem v tabelo napisala n. p. (ni podatka), če pa intervjuvani o tej temi ni želel govoriti, sem v tabelo napisala n. o. (ni odgovarjal/-a). Znotraj kategorij pa sem napisala samo tiste značilnosti, za katere je vsak intervjuvanec povedal podatek. Podatke sem v tabelo vstavila v obliki alinej. Ne glede na razpon, ki sem ga določila za vsako kategorijo in podkategorijo, sem v tabelo vstavila tudi podatke, ki so se mi zdeli relevantni za tisto sfero, temo. Sklepna tabela sledi v nadaljevanju.

Tabela 3.7: Sklepna tabela podatkov vseh intervjuvanih (prvi del)

	1	2	3	4	5
<i>Preteklost</i>					
BIOGRAFIJA					
Migracija	– ni migrant/-ka	– migrant/-ka prve generacije – mlad/-a ob migraciji – delovni razlog – 25 let v Nemčiji	– migrant/-ka prve generacije – mlad/-a ob migraciji – delovni razlog – 24 let v Nemčiji	– migrant/-ka prve generacije – starejši/-a ob migraciji – 7 let v Nemčiji	– migrant/-ka druge generacije
Primarna družina	n. p.	n. p.	n. p.	– migrantski izvor	– družina prišla v Nemčijo za delo
Partnerstvo	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	– poročen/-a
Starševstvo/sekundarna družina	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	– ima otroke – zgodnje ustvarjanje družine – družina ima prioriteto pred drugim
Finančno pomanjkanje, brezdomstvo	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Zasvojenost	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Fizično nasilje	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
<i>Sedanjost</i>					
IZOBRAZBA	– osnovnošolska – splošna	– srednješolska – splošna	– tečaj po srednji šoli – šiviljstvo	– osnovnošolska – splošna	– srednješolska – splošna
ZAPOSLOITEV, BREZPOSELNOST	– izkušnja zaposlitve – čiščenje – zaposlitveni program – zdravstvene težave, starost	– izkušnja zaposlitve – zaposlitveni program – nizka izobrazba, težave z jezikom, starost	– izkušnja zaposlitve – šiviljstvo, prodaja, računovodstvo – zaposlitveni program – starost, nepoznavanje jezika	– izkušnja zaposlitve – skrbništvo otrok – zaposlitveni program, državljanska dela	– nima izkušnje zaposlitve – zaposlitveni program – družina

	1	2	3	4	5
DRUGE TEŽAVE	n. p.	n. p.	– težave z jezikom	n. o.	– brez težav
SOCIALNO PODJETNIŠTVO	– vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa – zanimanje za področje delovanja – zaposlitveni program – kratkoročnost vključitve – skeptičnost glede uspešnosti projekta – želja dobiti zaposlitev	– vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa – zaposlitveni program – podpora, nova znanja – zanimivost delavnic – pomanjkanje lastnega talenta, skeptičnost glede uspešnosti projekta – želja dobiti zaposlitev	– vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa – zaposlitveni program – podpora, nova znanja – neposebnost projekta – želja dobiti zaposlitev	– preko druge organizacije – zanimanje za področje delovanja – prostovoljno – nova znanja, socialna mreža – zanimivost delavnic	– vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa – zaposlitveni program – Dobre ideje v delavnicah – neuporabnost delavnic, skeptičnost glede uspešnosti projekta – želja dobiti zaposlitev
<i>Prihodnost</i>					
PRIHODNOST	– črna prihodnost, brezposelnost	– dobiti delo v monterstvu, minimalen dohodek – težka prihodnost, težave z zaposlitvijo	– ne ve o prihodnosti	– želja zaposlitve v sedanji organizaciji	– zdravje, vse vreden v družini – ne gleda na prihodnost

Tabela 3.8: Sklepna tabela podatkov vseh intervjuvanih (drugi del)

	6	7	8	9	10	11
<i>Preteklost</i>						
BIOGRAFIJA						
Migracija	– migrant/-ka prve generacije – mlad/-a ob migraciji – družinski razlog – 18 let v Nemčiji	– ni migrant/-ka	– ni migrant/-ka	– ni migrant/-ka	– ni migrant/-ka	– ni migrant/-ka
Primarna družina	n. p.	– živi tudi z mamo	– posvojen/-a – pomoč staršev	n. p.	n. p.	– kmečka družina
Partnerstvo	– poročen/-a	– ima partnerja/ico, živi z njim/njo	– poročen/-a, ovdovel/-a – partnerska zveza, ločitev	n. p.	n. p.	– ima partnerja/ico, živi z njim/njo
Starševstvo/ sekundarna družina	n. p.	– ima otroka	– ima štiri otroke – zgodnje ustvarjanje družine – zdravstvene težave sina po nesreči	n. p.	n. p.	– ima otroka, dojenčka
Finančno pomanjkanje, brezdomstvo	– izkusil/-a finančno prikrajšanost	– izkusil/-a finančno prikrajšanost	– izkušnja brezdomstva – vključitev v program nastanitvene podpore	n. p.	– izkušnja finančnega pomanjkanja – izkušnja brezdomstva – vključitev v program nastanitvene podpore	– izkušnja brezdomstva
Zasvojenost	n. p.	– izkušnja zasvojenosti – vključen/a v program odvajanja – nima težav z metadonskim programom	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.

	6	7	8	9	10	11
Fizično nasilje	n. p.	n. p.	– žrtev nasilja – zdravstvene posledice – živel/-a v varni hiši	n. p.	n. p.	n. p.
<i>Sedanost</i>						
IZOBRAZBA	– osnovnošolska – splošna	– osnovnošolska – splošna	– nedokončana srednješolska – trgovstvo	– srednješolska – lesarstvo, trgovstvo, gostinstvo	– univerzitetna – uprava, administracija	– srednješolska izobrazba z nedokončanim pripravnštvom – uprava, administracija
ZAPOSLOVANJE, BREZPOSLOVNOST	– izkušnja zaposlitve – vrtnarstvo – zaposlitveni program	– izkušnja zaposlitve – pisarniško delo, čiščenje – javna dela	– izkušnja zaposlitve – prodaja, gostinstvo, akviziterstvo – javna dela	– izkušnja zaposlitve – gostinstvo	– izkušnje zaposlitve – računovodstvo – usposabljanje na delovnem mestu, poklicna rehabilitacija – starost, korupcija pri zaposlovanju	– nima izkušenj zaposlitve
DRUGE TEŽAVE	– težave z jezikom – finančna prikrajšanost	– finančna prikrajšanost	– brez težav	– visoke cene nastanitev	– visoke cene nastanitev	– brez težav

	6	7	8	9	10	11
SOCIALNO PODJETNIŠTVO	– vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa – zaposlitveni program – zanimivost delavnic – dolgčas, težave z jezikom, premalo zaslužka – želja dobiti zaposlitev – preko druge organizacije	– zaposlitveni program – primerna služba, zaslužek, socialna mreža – dobri odnosi – kratkoročnost, negotovost vključitve – želja obdržati zaposlitev – vključenost v isto organizacijo	– zaposlitveni program – zaslužek, varnost, zavarovanje – pozitivnost projekta, dobra ideja/koncept – želja obdržati zaposlitev – družbeno koristna dela	– zanimanje za področje delovanja – zaposlitvena pogodba – spreobrnitev, občutek izpopolnjenosti – zadovoljstvo z delom, dobra ideja/koncept – želja obdržati zaposlitev	– vključenost v isto organizacijo – zaposlitveni program – zaslužek, nova znanja, socialna mreža – zadovoljstvo z delom, dobra ideja/koncept – želja obdržati zaposlitev	– preko osebnih poznanstev – zaposlitvena pogodba – nova znanja, socialna mreža, zaslužek, uvajanje v svet dela – zadovoljstvo z delom, porodniški dopust – želja obdržati zaposlitev
<i>Prihodnost</i>						
PRIHODNOST	– naučiti se jezika, vrniti se nazaj v domovino – črna prihodnost, brezposelnost, finančno pomanjkanje	– zaposlitev, uspeh in zadovoljstvo sina	– želja razvoja projekta	– minimalen dohodek, pomagati drugim, mogoče odpreti svojo trgovino	– zaposlitev na svojem področju – katerakoli zaposlitev – delo na črno	– katerakoli zaposlitev – ne gleda še v prihodnost

3.5.4. Definiranje kategorij

Sklepno tabelo sem nato uporabila pri definiranju posameznih kategorij: biografija, izobrazba, zaposlitev/brezposelnost, druge težave, socialno podjetje in prihodnost. Poleg sklepne tabele sem uporabila tudi tabele z osnim kodiranjem in tabele z značilnostmi kategorij. Kategorije sem definirala z besednim opisom. Posebno pozorna sem bila na razlike in podobnosti med intervjuvanci, poudarek sem namenila skupnim točkam med njimi, pa tudi izjemnosti nekaterih intervjuvancev.

Ko sem za vsako kategorijo dobila opisno definicijo, sem besedilo podkrepila z empiričnimi podatki. Citate iz transkriptov sem vstavila v besedilo tja, kjer so lahko pomembno dopolnili vsebino definicij. Ker so se mi zdeli določeni podatki, ki so jih intervjuvanci in intervjuvanke omenili, potrebni pojasnila, sem definicijam dodala še opombe s strokovnimi pojasnili. Opombe večinoma vsebujejo zgodovinske dogodke, ki so pomembno vplivali na položaj intervjuvanih oseb, pravna pojasnila in pa pojasnila glede nekaterih organizacij. S pojasnili sem torej življenjske situacije intervjuvanih uokvirila v širši zgodovinski, družbeni, politični in pravni sistem.

Z opisnimi definicijami sem že dobila odgovor na svoje prvo raziskovalno vprašanje (Katere življenjske izkušnje, situacije, težave imajo ljudje, ki se vključujejo v socialna podjetja?) in deloma tudi na zadnje (Katere so močne in katere šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposluje? Kaj ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?).

3.5.5. Odnosno kodiranje

V tem koraku sem kategorije povezala med seboj in ugotovila, v katerem medsebojnem odnosu so. Naredila sem torej en korak naprej od enostavnega opisovanja in skušala dobiti povezave in vzroke. Material, s katerim sem si pomagala, so bile definicije z empiričnim gradivom in opombami ter sklepna tabela.

Najprej sem poskusila uporabiti paradigmatski model odnosov po Glaserju in Straussu (v Mesec), ki kategorije postavlja v časovno oz. vzročno-posledično zaporedje. Kmalu pa sem

ugotovila, da ta model ni primeren, ker je preveč linearen. Vseeno sem, podobno kot pri paradigmatskem modelu, identificirala osrednjo kategorijo, tj. osrednji problem, osrednjo temo raziskave. V luči mojega drugega raziskovalnega vprašanja (Katere izmed teh življenjskih izkušenj, situacij, težav vplivajo na zaposlovanje oz. brezposelnost?) je bila to brezposelnost. Ostale kategorije in podkategorije sem nato povezala z brezposelnostjo in ugotovila, da so nekatere življenjske izkušnje, dogodki in težave intervjuvancev vzrok za brezposelnost, nekatere so predpogoj za nastanek teh vzrokov, niso pa neposredno odgovorne za nastanek brezposelnosti, nekatere pa so posledica brezposelnosti. Od paradigmatskega modela odnosov sem si sposodila tudi razlikovanje med vzročnimi in kontekstualnimi pojmi. Prvi so bolj individualni, nanašajo se na konkretne situacije intervjuvancev, drugi pa so širši družbeni konteksti, ki morebitno vplivajo na brezposelnost. Vse skupaj sem najprej skicirala na list papirja, nato pa na računalniku izdelala diagram s pomočjo programa Microsoft Office Publisher. V center sem postavila brezposelnost kot osrednji pojav. S puščicami sem povezala ostale pojme z brezposelnostjo, pri čemer je smer puščice označevala, kateri pojav vpliva na katerega. Z različnimi barvami sem ločila vzroke od posledic brezposelnosti, pa tudi bolj individualne vzroke od širših družbenih.

Od Glaserja in Straussa sem prevzela tudi idejo intervenirajočih pogojev. To so pogoji, ki modificirajo delovanje vzročnih pogojev. Skušala sem ugotoviti, kateri življenjski dogodki in situacije intervjuvancev so vplivali na vzroke za brezposelnost, kateri pa ne. Ugotovila sem, da nekatere življenjske izkušnje sploh ne vplivajo na vzroke za brezposelnost, nekatere pa, in to v pozitivnem smislu, to se pravi, da vzroke za brezposelnost odpravijo. Prejšnjemu diagramu sem dodala intervenirajoče pogoje in ponazorila njihov vpliv.

Da bi dobila odgovor na svoje tretje raziskovalno vprašanje (Katere življenjske izkušnje, situacije težave lahko s socialnim podjetništvom nevtraliziramo, rešimo, odpravimo, katerih pa ne?), sem ponovila postopek določanja odnosov med kategorijami, tokrat s socialnim podjetjem kot osnovno kategorijo. Tako sem izvedela, kateri so vzročni pogoji za sodelovanje v socialnem podjetju, katere pa so posledice sodelovanja v socialnem podjetju. Tudi za te odnose sem narisala diagram. Za posledice sodelovanja v socialnem podjetju sem predpostavila, da lahko delujejo kot intervenirajoči pogoji na vzroke za brezposelnost. To sem preverila in ugotovila, kateri so intervenirajoči pogoji, kateri niso in na katere situacije

vplivajo, na katere pa ne. Diagramu o brezposelnosti sem dodala intervenirajoče pogoje, ki jih ustvarja socialno podjetništvo, in tako dobila kompleksno sliko medsebojnih povezav med vzroki in posledicami brezposelnosti ter socialnega podjetništva.

Vsi diagrami, ki sem jih narisala, so konceptualni, ker ponazarjajo odnose med pojmovnimi kategorijami. V glavnem so kavzalne mreže, saj ponazarjajo vzročno-posledične povezave med pojavi.

3.5.6. Formuliranje teorije

Dokumenti, ki sem jih uporabila za formuliranje teorije, so bili: definicije z empiričnim gradivom in opombami, vsi diagrami, ki sem jih dobila z odnosnim kodiranjem in pa predstavitev in ocena raziskanih socialnih podjetij iz teoretskega uvoda. Teorijo sem pridobila iz opisnih definicij, z razlago diagramov in s primerjavo empiričnega gradiva (definicij) z ocenami raziskanih socialnih podjetij. Kjer je bilo potrebno, sem dodala še nekaj strokovnih pojasnil in pojasnil na osnovi osebnih izkušenj. Teorijo sem formulirala tako, da sem bila pozorna, da podajam odgovore na vsa raziskovalna vprašanja. Rezultate sem najprej predstavila na široko, na koncu poglavja pa sem izrecno odgovorila na raziskovalna vprašanja. Pri tem sem dobila zamisel za dodatni diagram, ki bolj poenostavljeno ponazarja vzroke, posledice in druge intervenirajoče pogoje za brezposelnost. Ko sem enkrat formulirala svojo teorijo, sem jo poskusila povezati tudi s teoretičnim koncepti o socialnem podjetništvu, in sicer na koncu naloge v razpravi.

Ker v svoji teoriji nisem zgolj opisovala pojavov, ampak sem tudi pojasnjevala odnose med pojavi in vzroke zanje, je vrsta teorije, ki je nastala, pojasnitev. Vsekakor je raziskava študija majhnega števila primerov, tako da teorija, ki izhaja iz nje, ni splošna, ampak kontekstualno vezana. Pojasnjuje majhen del stvarnosti in je zato ne moremo posplošiti na vso populacijo. Je teorija kratkega oz. srednjega dometa.

4. REZULTATI

Življenjske situacije in izkušnje intervjuvanih so zelo raznolike in se med seboj precej razlikujejo, razen nekaterih skupnih točk. Čeprav je bilo pet intervjuvank migrantk, je ta izkušnja na njihova življenja vplivala različno. Ena izmed njih je sicer migrantka druge generacije, saj se je rodila v Nemčiji in tam obiskovala šole, zato z jezikom nima težav in se v Nemčiji počuti doma (*»V Nemčiji se ne soočam z nikakršnimi težavami. Tukaj sem se rodila in odrasla, počutim se kot v svoji domovini, tukaj je moj dom.«*). Kljub temu da je zrasla v Nemčiji, pa ima njena izvorna kultura (turška) bistven pomen in vpliv na njeno življenje. To se pozna predvsem pri pojmovanju družine, ki ima v turški kulturi osrednji pomen¹¹. V tem smislu je pri njej ena izmed ovir pri zaposlovanju družina sama, saj ji daje prednost pred vsem ostalim (*»Važnejše mi je zdravje in da je družina skupaj.«*). Zgodnje ustvarjanje družine ji je »onemogočilo« vstop na trg delovne sile že na začetku (*»Tako po koncu šolanja sem se poročila in po enem letu dobila prvega sina. Imam dva sina in eno hčerko in zaradi tega sem vedno ostala doma, nisem nikoli delala.«*). Druga izmed migrantk je migrantka prve generacije, ampak njena družina je bila sama priseljena z nemško govorečega področja. Migrantka je nemščino govorila doma, tako da po prihodu v Nemčijo ni imela težav z jezikom (*»Moj oče je bil Rus, moja mama pa nemškega izvora. Njen oče je prihajal iz Salzburga, v Avstriji. [...] Doma sem zaradi tega v glavnem govorila nemško kot materni jezik.«*). Ostale tri migrantke so vse migrantke prve generacije, in čeprav živijo v Nemčiji že dolgo let (18, 24 in 25 let), ne obvladajo jezika, to pa so same izpostavile kot velik problem pri iskanju zaposlitve. Razlogi, zaradi katerih so se preselile v Nemčijo, so službeni ali družinski, vsekakor pa niso izključno individualni, temveč del širših zgodovinskih dogodkov¹². Turška intervjuvanka se je

---

¹¹ Zaradi relativno majhne geografske razdalje med Turčijo in Nemčijo sta se turška kultura in vpliv dobro ohranila v turški manjšini v Nemčiji tudi med Turki druge generacije (http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_Germany#Demographics, 2. 10. 2012). To velja tudi za pojmovanje družine. Družina je po 41. členu turške ustave temelj turške družbe. Stabilna, močna in zdrava družina namreč zagotavlja dobro delovanje družbe. Skozi družino pa se prenašajo tudi druge kulturne vrednote iz turške zgodovine (<http://en.turkeyforfriends.com/forum/3-126-1>, 2. 10. 2012).

¹² V 50. in 60. letih 20. stoletja je Zahodna Nemčija zaradi hitre ekonomske rasti potrebovala delovno silo, predvsem nekvalificirano delovno silo v gradbeništvu. Zato je z nekaterimi evropskimi in drugimi bližnjimi državami podpisala bilateralne pogodbe, ki so omogočale brezposelnim delavcem, da dobijo delo v Nemčiji. To so bile Italija leta 1955, Grčija leta 1960, Turčija leta 1961, Maroko leta 1963, Portugalska leta 1964, Tunizija leta 1965, Jugoslavija pa leta 1968. T. i. gastarbajterji (gostje delavci), ki so bili večinoma moški, naj bi v Nemčiji delali nekaj let pred ponovno vrnitvijo v domovino. Veliko pa jih je v Nemčiji ostalo, ker v njihovih državah ni bilo delovnih možnosti. To so bili predvsem Turki, ki jih je danes v Nemčiji okoli štiri milijone.

v Nemčijo preselila zaradi moža, ki je tam že živel in delal (*»V Turčiji sem spoznala svojega moža leta '94 in se poročila in se preselila v Nemčijo. Mož je že prej živel v Nemčiji, saj sta se njegova starša preselila v Nemčijo, ko je bil on star petnajst let.«*), vietnamski intervjuvanki pa sta prišli v Nemčijo, ker sta tam dobili delo (*»V Nemčijo sem se preselila zaradi dela, zaposlitve, ki mi jo je ponudila država DDR«*).

Obratno od intervjuvanke, ki se zaradi družine ni nikoli zaposlila, je ena izmed slovenskih intervjuvank prav zaradi otrok iskala delo. Obe sta si zgodaj ustvarili družino, slovenska intervjuvanka pa je po smrti moža morala v službo, da je lahko vzdrževala in preživljala otroke (*»Pri tridesetih, enaintridesetih letih sem ostala vdova. Mož je umrl v prometni nesreči, v kateri je bil tudi sin, star deset let. [...] Mama in oče sta mi pomagala. Medtem ko sem delala v lokalu, so bili otroci pri nji.«*). Pri tem je dobila veliko podporo od staršev, ki so kasneje svojo hišo izrecno zapustili vnukom, saj je bila intervjuvanka posvojena in iz pravnih razlogov ni bila upravičena do dedovanja (*»Takrat ko so mene posvojili, ni bilo še popolne posvojitve, zaradi tega je bilo dedovanje problem. Moja starša pa sta naredila oporoko in dala vse na moje otroke, da ne bi drugi sorodniki težili.«*)¹³. Ker ni imela svojega stanovanja, je intervjuvanka po koncu nasilnega razmerja nekaj mesecev živela v varni hiši, potem pa pristala na cesti (*»Potem sem spoznala cepca, s katerim sem živela šest let. Bil je nasilen, zato sem morala poiskati zdravniško pomoč, bila sem hospitalizirana. Potem sem dobila socialno, v varno hišo pa so me sprejeli samo za tri mesece.«*). Zaradi tega tudi ni imela možnosti redne zaposlitve. Podobno kot ona sta tudi druga dva intervjuvanca imela izkušnjo z brezdomstvom, do tega pa je prišlo zaradi različnih okoliščin. Prvi je ob izgubi službe seveda izkusil finančno pomanjkanje in posledično izgubil stanovanje (*»Nekaj časa*

V 60. letih je tudi Vzhodna Nemčija začutila potrebo po delovni sili, saj je veliko vzhodnih Nemcev zbežalo v zahodni blok, gradnja Berlinskega zidu pa je bistveno zmanjšala obseg delovne sile. Tako kot Zahodna Nemčija je tudi Vzhodna Nemčija delavcem iz drugih držav ponudila delo, to pa so bile večinoma socialistične in komunistične države vzhodnega bloka (Vietnam, Severna Koreja, Angola, Mozambik, Kuba). S tem so želeli utrditi tudi mednarodno solidarnost med komunističnimi vladami (<http://en.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter>, 2. 10. 2012).

¹³ Nepopolne posvojitve so v Sloveniji oz. Jugoslaviji veljale po Temeljnem zakonu o posvojitvi (TZP). Od popolne posvojitve so se razlikovale po tem, da med posvojencem in sorodniki posvojitelja ni nastalo sorodstveno razmerje in tudi ne pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz tega razmerja. Pravice in dolžnosti med posvojiteljem in mladoletnim posvojencem pa so bile enake kot med starši in otroki. Nepopolna posvojitev je lahko prenehala z razvezo, ki jo je izvedel center za socialno delo po sporazumu posvojiteljev in posvojenca, po uradni dolžnosti za koristi mladoletnega posvojenca ali na zahtevo ene izmed strank zaradi pomembnih razlogov. Dedovanje posvojencev je bilo v principu enako kot dedovanje otrok, razen če ni bila dedna pravica v posvojitveni pogodbi omejena ali izključena. Vsekakor pa posvojenec in njegovi potomci niso dedovali po posvojiteljevih sorodnikih, ampak po svojih naravnih (Zupančič 1999).

sem stanovanje financiral še iz prihrankov, potem pa nisem dobil nove službe in pristal na cesti.«). Tudi on je kot prej omenjena intervjuvanka do nastanitve ponovno prišel s pomočjo prehodnega programa nastanitvene podpore. Druga intervjuvanka pa je izkusila brezdomstvo takoj po končani srednji šoli, do nastanitve pa je ponovno prišla s partnerjem, s katerim ima sedaj otroka (*»Potem pa sem malo zabluzila in živela na cesti. Od oktobra 2008 sem v resni zvezi, kmalu zatem ko sva začela, sva se s partnerjem preselila v podnajemniško stanovanje. Tukaj živimo midva in drugi tri prijatelji in zdaj na novo naš mulc¹⁴«*). Oba moška intervjuvanca imata za sabo več let delovne dobe na svojem področju (20 in 16 let). Samo ena intervjuvanka ima izkušnjo zasvojenosti, zaradi katere verjetno ni nikoli dobila redne zaposlitve. Kljub temu da živi s svojim otrokom, z mamo in s partnerjem, je izpostavila, da stalno doživlja finančno pomanjkanje. Trenutno je vključena v metadonski program, zaradi katerega nima težav pri zaposlitvi v socialnem podjetju (*»[...] metadonski program laufa. Moraš edino se ujemat, da normalno funkcioniraš.«*).

Izobrazbeni profili intervjuvancev so zelo različni bodisi po stopnji izobrazbe bodisi po področju izobraževanja. Pet intervjuvank ima dokončano samo osnovno šolo, dve izmed teh pa sta srednjo šolo začeli, nista pa je dokončali (*»V srednji šoli smo imeli popoldanski pouk, ma mi ni zneslo«, »Po osnovni šoli sem šla v trgovsko šolo. Zadnje leto se mi je mudilo se oženit, imet famijlo, mislila sem, da mi bo fant ušel, šola pa da bo še tam.«*). Štirje intervjuvanci so dokončali srednjo šolo, ena intervjuvanka je po šoli začela, ampak ni dokončala pripravništva (*»Po maturi sem pol leta delala pripravništvo, kot zdravstveni administrator v kliničnem centru v Ljubljani. [...] Potem pa sem malo zabluzila.«*). Srednješolska izobrazba intervjuvancev se razlikuje glede na to, ali je poklicno usmerjena ali je bolj splošna. Poklicne srednje šole, ki so jih intervjuvanci obiskovali, so lesna, trgovska in gostinska, upravna in administrativna. Ena intervjuvanka je po srednji šoli obiskovala 18-mesečni tečaj šiviljstva, en intervjuvanec pa posebej izstopa, saj ima univerzitetno izobrazbo na področju računovodstva (*»Bil sem računovodja. Študiral sem na Fakulteti za organizacijske vede.«*). Intervjuvanci so svoje šolanje dokončali v Sloveniji oziroma v bivši Jugoslaviji, v bivši Zahodni Nemčiji, v bivši Sovjetski zvezi, v Turčiji in v bivšem Severnem

---

¹⁴ Sin.

Vietnamu. Zaradi tega stopnje izobrazbe in leta izobraževanja niso popolnoma izenačeni¹⁵ (npr. »V Turčiji sem obiskovala osnovno šolo do dvanajstega leta«, »V Vietnamu sem končala deset let šole in opravila maturo.«)¹⁶. Zanimivo je, da so nekatere intervjuvanke z odgovorom »Nimam izobrazbe« mislile na dokončano osnovnošolsko izobrazbo, druge pa so mislile na to, da niso specializirane v ničemer, dejansko pa imajo dokončano srednješolsko izobrazbo. To je mogoče odvisno od pomena, ki sta jo kultura in država, v katerih so zrasle, dajali izobraževanju (omenjena razlika je med bivšo Zahodno Nemčijo in bivšim Severnim Vietnamom ter Sovjetsko zvezo¹⁷).

Večina intervjuvanih (devet od enajstih) je v preteklosti imela izkušnje zaposlitve. Dve intervjuvanki, ki še nista imeli izkušenj zaposlitve, sta relativno mladi. Obe imata precej visoko stopnjo izobrazbe (dokončano srednjo šolo), ena zaradi zgodnjega ustvarjanja družine, druga pa zaradi življenja na cesti nista nikoli stopili na trg delovne sile (*»Takoj po koncu*

---

¹⁵ Šolski sistem v Nemčiji se dandanes razlikuje med deželo Berlin in ostalimi nemškimi deželami, medtem ko se je v preteklosti bistveno razlikoval od dežele do dežele. To je večkrat otežilo prehod otrok iz ene šole v drugo, če so se preselili v drugo deželo. Osnovna šola v Berlinu traja šest let, do dvanajstega leta starosti, šola druge stopnje pa štiri leta do šestnajstega leta starosti. V ostalih nemških deželah pa obratno traja šola prve stopnje štiri leta, šola druge stopnje pa šest let. Drugi nivo šole druge stopnje pa traja nadaljnja tri leta in se konča z osemnajstimi oz. devetnajstimi leti. Temu sledi univerzitetna stopnja izobrazbe (http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Germany#Overview, 2. 10. 2012). V Sloveniji traja osnovnošolsko izobraževanje devet let, medtem ko je v Jugoslaviji trajalo osem let. Izobraževanje druge stopnje traja tri ali štiri leta glede na to, če gre za poklicni program (tri leta) ali gimnazijo, tehniški strokovni program in poklicno ter poklicno-tehniški program (štiri leta). Temu sledi univerzitetna stopnja, ki ima različne dolžine trajanja. V Jugoslaviji pa je srednješolsko izobraževanje lahko trajalo tudi dve leti (skrajšani programi) (http://www.eurydice.si/images/stories/slovenski_izobrazevalni_sistem/12-01-16-diagram%20sistema.pdf, 2. 10. 2012, <http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2007/2007-Vernik-Teja.pdf>, 2. 10. 2012). V Turčiji traja osnovnošolsko izobraževanje štiri leta, srednješolsko druga štiri leta in višješolsko še štiri leta. To se konča pri sedemnajstih oz. osemnajstih letih, sledi pa univerzitetno izobraževanje (http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Turkey, 02.10.2012). V Vietnamu imajo pet let osnovnošolskega izobraževanja, štiri leta srednješolskega in tri leta višješolskega, ki se konča s sedemnajstimi oz. osemnajstimi leti. Temu sledi terciarno izobraževanje oz. koledži ali univerze (http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Vietnam, 2. 10. 2012).

¹⁶ Po mednarodni standardni klasifikaciji ISCED pa lahko tiste intervjuvanke, ki so dokončale osnovno šolo, umestimo v nižje sekundarno ali drugo obdobje osnovnega izobraževanja (2. stopnja), tiste, ki so dokončale srednjo šolo v višje sekundarno izobraževanje (3. stopnja), intervjuvanko, ki je po srednji šoli opravila še 18-mesečni tečaj v posekondarno predterciarno izobraževanje (4. stopnja), intervjuvanca s končano univerzo pa v prvo raven terciarnega izobraževanja (5. stopnjo) ([www.europass.si/files/userfiles/.../KLASIFIKACIJA %20ISCED.doc](http://www.europass.si/files/userfiles/.../KLASIFIKACIJA_%20ISCED.doc), 4. 10. 2012).

¹⁷ Šolski sistem je imel v bivših komunističnih državah izredno pomembno vlogo. Nekateri avtorji (Jeong) poudarjajo, da so šole in višješolske institucije odigrale pomembno vlogo pri vzgajanju mladih v duhu komunistične kulture in marksistično-leninistične doktrine. To je imelo pozitivne in negativne učinke, saj po eni strani učenci in dijaki niso bili spodbujeni k samostojnemu razmišljanju, inovativnosti in kreativnosti, po drugi strani pa je država omogočila šolanje tistim skupinam prebivalstva, ki so bile prej zaradi revščine izključene predvsem iz izobraževanja druge stopnje (<http://www.zum.de/whkmla/sp/0910/haeyoon/jhy3.html#iv>, 2. 10. 2012).

šolanja sem se poročila in po enem letu dobila prvega sina. Imam dva sina in eno hčerko in zaradi tega sem vedno ostala doma, nisem nikoli delala«; »Po maturi sem pol leta delala pripravništvo, [...] Potem pa sem malo zabluzila in živela na cesti.«). Vsi ostali intervjuvanci so službo izgubili, razlogi za to pa so bili zelo različni. Intervjuvanka iz Turčije je v svoji domači državi imela službo, po prihodu v Nemčijo pa ni nikoli več delala (»[...] Potem sem v svoji vasi imela službo, delala sem na vrtu, vrtnarila. V Nemčiji nisem nikoli delala.«*). Obratno sta dve intervjuvanki iz Vietnama v Nemčijo prišli prav zaradi ponujene službe, kasneje pa sta službo izgubili (*»Takrat je obstajala nekakšna pogodba oziroma pobratenje med Severnim Vietnamom in DDR in dosti Vietnamcev se je po šoli preselilo v Nemčijo za delo.«*). V njihovem primeru je izguba službe verjetno povezana s spremembo državne ureditve ob združitvi Zahodne in Vzhodne Nemčije¹⁸. Ena intervjuvanka je to tudi poudarila. Pravi, da so na vsakem delovnem mestu v DDR imeli prevajalce, tako da jezik ni bil ovira pri zaposlitvi. Dandanes pa je (*»[...] Jezik je tudi problem, medtem ko enkrat na primer ni bil. Vsako delovno mesto je imelo prevajalca in tudi če nisi govoril nemško, si lahko brez problemov delal.«*). Intervjuvanke, ki so migrantke prve generacije, so poudarile, da imajo pri iskanju zaposlitve težave zaradi jezika (*»[...] in tudi, ker ne govorim zelo lepo nemško, zelo težko dobim zaposlitev«; »Moja največja težava je, da ne govorim zelo dobro nemško.«*). Ena intervjuvanka je službo izgubila zaradi zdravstvenih težav, precej intervjuvanih pa je omenilo starost kot oviro pri iskanju zaposlitve. Eden izmed intervjuvancev je poudaril, da so ljudje po tridesetem letu na trgu delovne sile že stari (*»To pa je težko, ker sem prestar. Po tridesetem letu te nihče več ne mara.«*). Ena intervjuvanka je kot razlog za brezposelnost omenila nizko izobrazbo, obratno pa je intervjuvanec z univerzitetno izobrazbo kot največjo oviro omenil korupcijo pri zaposlovanju in ustaljene vzorce glede ženskih in moških del (*»Danes dobijo delo samo še prijatelji, hčerke in sinovi šefa. Razpisi obstajajo samo pro forma, vsa delovna mesta so že vnaprej zasedena«*, *»Ne glede na izobrazbo bi sprejel katero koli delo, bil bi tudi čistilka, pomivalec posode ... Ampak tudi tam me niso sprejeli! Obstajajo neki ustaljeni vzorci, da morajo to delati ženske. Imel sem razgovor v hotelu. To je bil edini razgovor, odkar sem na cesti. Povabili so me samo, ker jih je zanimalo, kdo sem in če mislim resno. Rekli so**

¹⁸ T. i. fertragsarбайterji (pogodbeni delavci), tako moški kot ženske, ki so iz komunističnih držav prišli v NDR, so bili po padcu Berlinskega zidu deportirani, kdor pa je ostal, je bil na delovnem mestu žrtev diskriminacije. Zaradi diplomatskih razlogov vietnamski delavci niso dobili dovoljenja za prebivanje in so zaradi tega živeli v polilegali. Šele deset let po padcu zidu so dobili dovoljenje za prebivanje v Nemčiji in se od takrat preživljajo večinoma z dejavnostmi majhnih trgovin (<http://en.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter>, 2. 10. 2012).

mi, da sem preveč izobražen za to delo in so potem zaposlili žensko. Po dveh mesecih pa so iskali knjigovodjo, ampak me niso povabili!«).

Področja dela tistih intervjuvancev, ki so imeli izkušnje zaposlitve, so bila zelo raznolika. Dve intervjuvanki sta omenili čiščenje, ena vrtnarstvo, ena šiviljstvo, ena varstvo otrok, dve prodajo, ena pa še akviziterstvo, dva sta omenila gostinstvo, dva računovodstvo, ena pa pisarniško delo¹⁹. Nekateri intervjuvanci so bili zaposleni samo na enem področju dela, drugi pa so zaposlitve menjavali tudi med zelo različnimi področji. Skoraj vsi intervjuvanci razen dveh, so bili vključeni v enega izmed zaposlitvenih programov zavodov za zaposlovanje. To

---

¹⁹ Po Standardni klasifikaciji dejavnosti so intervjuvanci opravljali predelovalne dejavnosti (C-kategorija, in sicer šiviljstvo), dejavnosti v trgovini, vzdrževanju in popravilih motornih vozil (G-kategorija, in sicer prodaja in akviziterstvo), gostinske dejavnosti (I-kategorija, in sicer gostinstvo), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M-kategorija, in sicer računovodstvo), druge raznovrstne poslovne dejavnosti (N-kategorija, in sicer čiščenje in vrtnarstvo) ter dejavnosti zdravstva in socialnega varstva (Q-kategorija, in sicer varstvo otrok) (<http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=5531>, 4. 10. 2012).

so bili t.i. služba-en-evro²⁰, t.i. državljanska dela²¹, javna dela²², usposabljanje na delovnem mestu²³ in poklicna rehabilitacija²⁴.

Ena izmed intervjuvank ni želela govoriti o svojih težavah. Tri izmed intervjuvank pa so povedale, da nimajo težav. Ena izmed teh je poudarila, da je najprej s programom nastanitvene podpore, potem pa z zaposlitvijo v socialnem podjetju rešile vse svoje težave (*»Zdaj jih nimam več. Kar sem imela problemov, sem jih rešila s pomočjo Kraljev, stanovanje*

²⁰ T.i. služba-en-evro (po nemško Ein-Euro-Job) je eden izmed zaposlitvenih programov nemškega zavoda za zaposlovanje (Bundesagentur für Arbeit, pogovorno Jobcenter). Delo pod tem zaposlitvenim programom se mora izvajati v neprofitni organizaciji na področju javne koristi. Ker se med zaposlitvenim programom še vedno plačuje denarna socialna pomoč (po nemško Arbeitslosengeld II/Sozialgeld), se za delo dobi simbolično plačilo, na primer en evro na uro (http://www.arbeitsagentur.de/nn_25392/Navigation/zentral/Buerger/Arbeit/Ein-Euro-Jobs/Ein-Euro-Jobs-Nav.html, 2. 10. 2012).

²¹ T.i. državljanska dela (po nemško Bürgerarbeit) so ukrep nemškega zavoda za zaposlovanje za ponovno vključitev na trg dela brezposelnih in dolgo brezposelnih oseb. Program predvideva štiri korake, po zaključitvi katerih naj bi se brezposelna oseba lahko samostojno znašla na trgu dela. Prvi korak predstavlja svetovalni sestanek na zavodu, med katerim se razišče kompetence, znanja in želje brezposelne osebe. V drugem koraku zavod pregleduje možna delovna mesta in trg dela približa brezposleni osebi. V tretjem koraku se brezposelna oseba vključi v morebitni zaposlitveni program ali izobraževanje oz. izpopolnjevanje z namenom pridobivanja veščin, potrebnih za delo. V četrtem koraku naj bi bile osebe sposobne dobiti zaposlitev. Program se za vsako osebo lahko financira do treh let. Bistvo programa je spodbujanje aktivnosti brezposelnih oseb s tem, da dobi vsaka oseba svojega individualnega svetovalca (<http://www.arbeitsagentur.de/Dienststellen/RD-SAT/RD-SAT/A04-Vermittlung/Allgemein/pdf/Broschuere-aktuell-Buergerarbeit-pdf.pdf>, 2. 10. 2012; <http://www.bmas.de/DE/Service/Presse/Pressemitteilungen/buergerarbeit.html>, 2. 10. 2012).

²² Javna dela so eden izmed zaposlitvenih programov Zavoda RS za zaposlovanje. Program je namenjen starejšim osebam nad petdeset let, mlajšim osebam pod trideset let, ki so že šest mesecev brezposelne, in pa dolgotrajno brezposelnim (več kot dve leti). Zaposlitev se dobi v neprofitni organizaciji, ki skupaj z zavodom sofinancira stroške zaposlitve. Vključeni v program dobijo plačo in s tem prispevke za pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje, dobijo povrnjene stroške prehrane med delom in potne stroške, imajo pravico do letnega dopusta in regresa za letni dopust. Poleg tega pridobijo nova znanja, delovne izkušnje in nova poznanstva, kar poveča njihove zaposlitvene možnosti. To je tudi cilj programa. Program traja leto dni in sovpada s koledarskim letom (http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/zaposlovanje/javna_dela_2012, 2. 10. 2012).

²³ Usposabljanje na delovnem mestu spada med programe usposabljanja in izobraževanja Zavoda RS za zaposlovanje. Namenjeno je osebam, ki so brezposelne vsaj tri mesece in jih zavod prepozna kot ciljno skupino za usposabljanje. Usposabljanje traja en mesec za enostavna delovna mesta in dva za zahtevnejša. Dela se osem ur na dan, največ štirideset ur na teden. Brezposelne osebe delajo pri katerem koli delodajalcu, ki je z zavodom podpisal pogodbo. Zavod delodajalcu povrne določeno število stroškov, brezposelna oseba pa lahko dobi dodatek za prevoz in dodatek za aktivnost. Usposabljanje na delovnem mestu omogoča spoznavanje delovnega okolja, pridobivanje novih znanj in kompetenc z namenom zaposlitve, po možnosti v isti organizaciji. Vključeni v ta program vsekakor dobivajo nadomestilo za brezposelnost ali socialno denarno podporo (http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/usposabljanje_in_izobrazevanje/usposabljanje_na_delovnem_mestu, 2. 10. 2012).

²⁴ Poklicna rehabilitacija je program Zavoda RS za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Namen poklicne rehabilitacije je usposabljanje za delo za osebe, pri katerih je bila ugotovljena invalidnost. Usposabljanje lahko poteka v invalidskih podjetjih ali pri delodajalcih. Poklicno rehabilitacijo nudi delodajalec, pri katerem je bila oseba zaposlena. V primeru pa, da oseba ni bila zaposlena, zagotovi rehabilitacijo Zavod RS za invalidsko in pokojninsko zavarovanje v sodelovanju z Zavodom RS za zaposlovanje. Stroške rehabilitacije krije ZIPZ. Dolžina rehabilitacije je odvisna od pogodbe o poklicni rehabilitaciji (<http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/zpiz+internet/zpiz/prvastran/uvlavljanjeprav/poklicna+rehabilitacija>, 2. 10. 2012).

pa službo.«). Druga intervjuvanka, ki je tudi zaposlena v socialnem podjetju in je trenutno na porodniškem dopustu, je rekla, da s partnerjem dobro shajata (*»Preveč perečih težav nimam. V bistvu lepo skozi shajamo.«*). Tretja intervjuvanka pa je kljub brezposelnosti povedala, da nima težav. Dve intervjuvanki sta sicer omenjali svoje težave, ki pa so bile povezane izključno z brezposelnostjo in iskanjem zaposlitve. Težave, ki so jih drugi intervjuvanci izpostavili posebej, so: težave z jezikom (*»Moja največja težava je, da ne govorim zelo dobro nemško. Rada pa bi se naučila. Bila sem tudi že vključena v razne tečaje nemščine, problem je, da potem vse pozabim!«*), finančna prikrajšanost (*»Premalo denarja, to je že klasika pri nas. Kriza je, težko je vezat mesec z mescom. Na primer zdaj bi mogli poklicat vodovodarja, pa odlašamo, na koncu pa bo še slabše.«*) ter visoke cene nastanitev (*»Težko je dobit stanovanje. Selim se iz ene lokacije v drugo. V bistvu ni težko dobit stanovanja, so pa vsa zelo draga. Vprašajo te najemnino in varščino in ne vem kaj vsega«; »Za navadno stanovanje pa ti gre cela socialka.«*).

Življenjskih izkušenj, situacij in težav, ki vplivajo na brezposelnost, je več. Nekatere neposredno vplivajo na brezposelnost oz. na nezmožnost dobiti službo, druge pa so nekakšni predpogoji. Zaradi tega sem ene poimenovala neposredni pogoji za brezposelnost, druge pa posredni pogoji za brezposelnost. Poleg tega so situacije, ki vodijo v brezposelnost, bolj individualne, situacijske ali pa širši družbeni konteksti, ki otežujejo zaposlovanje. Slednje sem poimenovala kontekstualni pogoji za brezposelnost. Kot je razvidno iz diagrama 4.1, so življenjske situacije, ki so privedle do brezposelnosti pri intervjuvancih, zaprtje podjetja, starost, zdravstvene težave, nepoznavanje jezika, spremembe političnega sistema, prioriteta družine, zasvojenost, brezdomstvo. Predpogoj za nepoznavanje jezika je migracija, torej bivanje v novi, tuji državi. Predpogoj za dajanje prioritete družini pa je določeno kulturno ozadje s svojimi vrednotami in pravili. V enem primeru je bil predpogoj za brezdomstvo nasilna zveza in njena prekinitev. Spremembe političnega sistema in določeno kulturno ozadje sta širša družbena pogoja za nastanek brezposelnosti, vse ostale situacije in težave pa nastopajo na individualni oz. konkretni situacijski ravni.

Posledica brezposelnosti je predvsem finančno pomanjkanje in obubožanje. V enem primeru je finančno pomanjkanje privedlo do brezdomstva, ki je nazaj vplivalo na zmožnost dobiti zaposlitev.

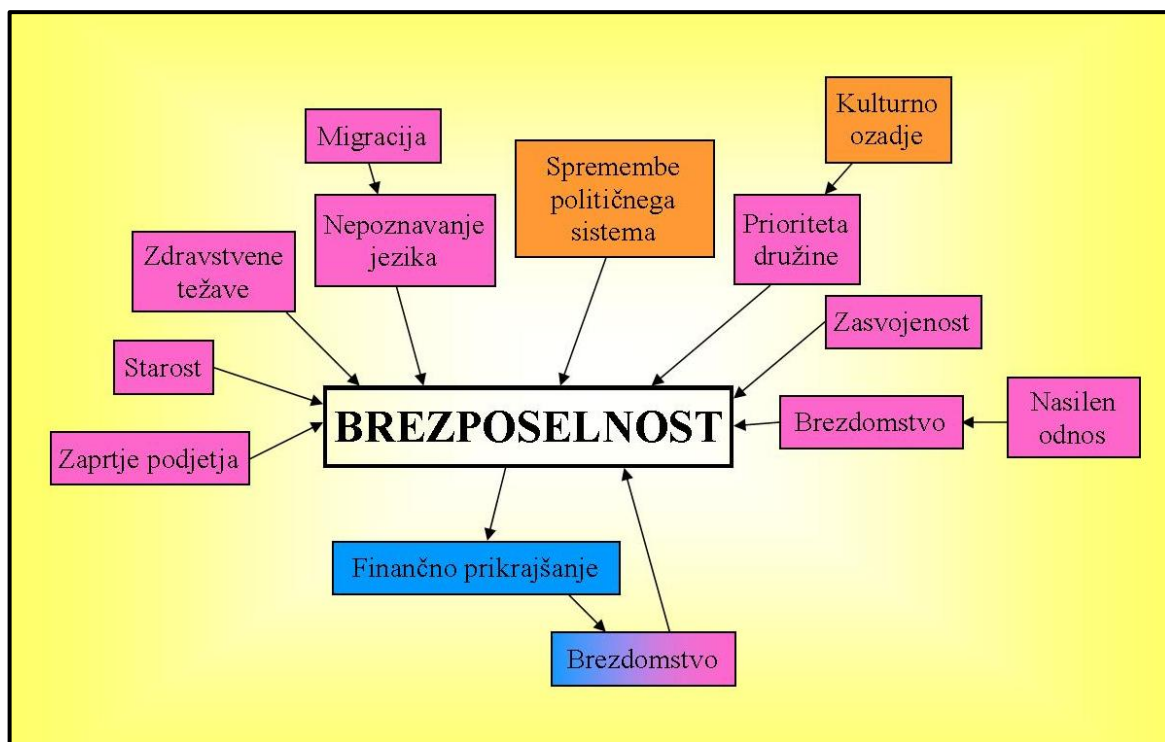

Diagram 4.1: Pogoji in predpogoji za nastop brezposelnosti ter posledice brezposelnosti

Nekateri izmed intervjuvančevih življenjskih situacij in dogodkov niso povezani z brezposelnostjo. Izkušnja le-teh pri intervjuvanih namreč ni vplivala na njihovo brezposelnost oz. nezmožnost dobiti zaposlitev. Na ravni posameznih intervjuvanih mislim predvsem na izkušnjo posvojitve, ki jo je imela ena intervjuvanka, in na kmečki izvor družine, ki ga je izpostavila druga intervjuvanka. Najbolj presenetljiva ugotovitev na ravni vseh intervjuvanih pa je ta, da izobrazba in izkušnja zaposlitve nista vplivali na večje možnosti zaposlovanja. Izobrazbeni profili intervjuvanih se namreč precej razlikujejo in so v razponu od osnovnošolske izobrazbe do univerzitetne. Vsi intervjuvani pa imajo težave z zaposlitvijo, ne glede na njihovo stopnjo izobrazbe. Enako velja za izkušnjo z zaposlitvijo. Nekateri intervjuvanci so imeli zaposlitvene izkušnje, drugi pa ne. Zaposlitev je trajala krajši ali daljši čas, zaposleni pa so bili na enem ali več različnih področjih. Vsekakor pa te pretekle izkušnje niso vplivale na njihovo večjo zmožnost zaposlovanja (diagram 4.2).

Po drugi strani obstajajo nekatere življenjske situacije in dogodki, ki niso neposredno povezani z brezposelnostjo, ampak lahko bolj ali manj pomembno vplivajo na vzroke za brezposelnost. Vzrokom zmanjšajo jakost ali jih popolnoma odpravijo. Poimenovala sem jih intervenirajoči pogoji. Na primer vključitev v metadonski program lahko odpravi ali obvlada

zasvojenost, ki potemtakem ni več ovira za iskanje zaposlitve. Nemški izvor družine ali pa rojstvo v migrantski družini v Nemčiji lahko pomembno zmanjšata težavo nepoznavanja jezika ali jo celo eliminirata. Programi nastanitvene podpore tako kot vstop v partnersko zvezo lahko pripomorejo k odpravi brezdomstva in k nastanitvi v stanovanje. Tako brezdomstvo ne predstavlja več ovire za zaposlitev²⁵ (diagram 4.2).

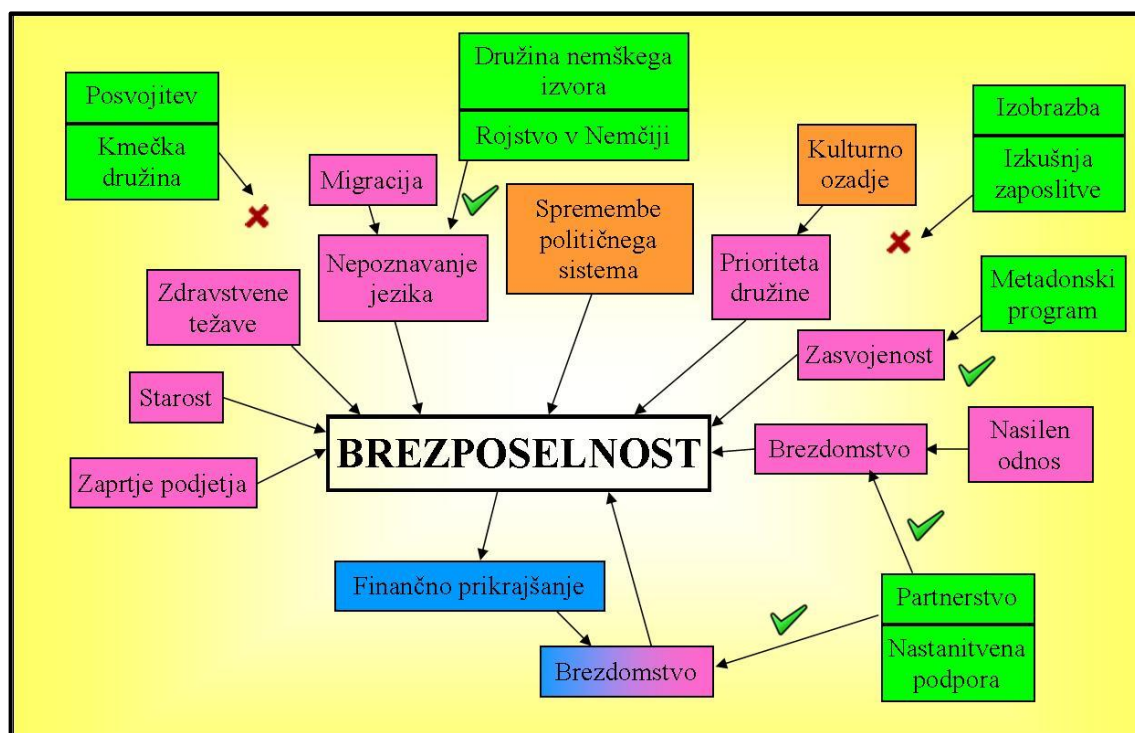

Diagram 4.2: Intervenirajoči pogoji na vzroke brezposelnosti

Večina intervjuvanih je prišla v stik s socialnim podjetjem tako, da je bila že drugače vključena v isto organizacijo, ki vodi tudi socialno podjetje. Večina nemških intervjuvank je v organizacijo vključenih preko zaposlitvenih programov, ena pa je v stik s projektom socialnega podjetništva prišla preko druge organizacije, in sicer zaradi oglaševanja projekta (*»Moja vodja je dobila povabilo na delavnice, ki jih nudite in me je vprašala, če sem zainteresirana za to in če bi prihajala sem redno.«*). Prav tako je tudi ena izmed slovenskih

²⁵ Koncept, na katerem temeljijo sodobni programi nastanitvene podpore, pravi, da je namestitev oz. relativno varno stanovanje nujen pogoj, da si posameznik uredi tudi druga življenjska področja in na njih napreduje. Ustrezna namestitev je torej prvi pogoj za uspešno vključitev v družbo tudi na ostalih področjih, tj. ekonomskem, socialnem, kulturnem. Varna nastanitev omogoča urejanje dokumentov in statusa, psihosocialno rehabilitacijo, nadaljevanje izobraževanja, vključevanje v programe zdravljenja, vključevanje na trg dela, oblikovanje vizij za prihodnost idr. Pravica do stanovanja je torej ena od temeljnih in neodtujljivih pravic ljudi. S tem koncept nasprotuje tezi, da bi si moral človek najprej najti zaposlitev in s tem dokazati, da je »vreden« stanovanja (<http://www.kraljiulice.org/kaj-delamo/nastanitev>, 4. 10. 2012).

intervjuvank prišla v stik s posredovalnico rabljenih predmetov preko drugega društva, ki deluje na področju usposabljanja in zaposlovanja teže zaposljivih oseb (*»H Kraljem ulice pa sem prišla preko Želve²⁶.«*). En intervjuvani je v socialnem podjetju začetno sodeloval zaradi opravljanja družbeno koristnih del (*»Potem sem preko socialke prišel na Kralje ulice za opravljanje družbeno koristnih del, zaradi glob avta.«*)²⁷. Ena intervjuvanka pa je povedala, da je v stik s projektom prišla preko osebnega poznanstva – osebe, ki je že sodelovala v vzpostavljanju podjetja (*»S projektom sem prišla v stik preko partnerja. On je sodeloval v projektu že pri standih.«*). Samo trije intervjuvani so povedali, da so se vključili v socialno podjetje tudi zaradi zanimanja za področje delovanja (*»V bistvu sem se v program zaposlitvenega ukrepa tukaj v Boxu vključila tudi zato, ker me je zanimalo področje ročnih del, želela sem si delat na tem področju«*; *»Ker se ukvarjam z ročnimi deli, sem izkoristila priložnost, da se naučim nekaj novega.«*). Ena izmed intervjuvank je v socialnem podjetju sodelovala prostovoljno, dva pa imata zaposlitveno pogodbo (eden za polovični delovni čas, ena za polni). Vsi ostali v socialnem podjetju delajo v sklopu raznih zaposlitvenih programov. To so t.i. služba-en-evro, t.i. državljanska dela, javna dela in poklicna rehabilitacija.

Vključenost v socialno podjetje ima za intervjuvane različne pomeni. V nemškem šele nastajajočem socialnem podjetju intervjuvankam socialno podjetje pomeni nova znanja, podporo in socialno mrežo (npr. *»Sem zadovoljna, ker sem pridobila nova znanja in tudi ker sem spoznala dosti novih ljudi.«*). V slovenskem že delujočem socialnem podjetju pa so skoraj vsi intervjuvanci omenili zaslužek. Ta razlika je razumljiva, saj nemško nastajajoče socialno podjetje sodelujočim še ne nudi zaslužka. Precej slovenskih intervjuvancev je tudi izpostavilo, da jim delo v socialnem podjetju prinaša nova znanja in socialno mrežo. Ena intervjuvanka je povedala, da ji posredovalnica rabljenih predmetov nudi primerno službo, ker

---

²⁶ »Želva je podjetje za usposabljanje in zaposlovanje invalidov, ki ga je ustanovilo Sožitje – Zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije leta 1991 na predlog Zavoda RS za zaposlovanje. Osnovno poslanstvo je usposabljanje in zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami (predvsem motnjo v duševnem razvoju) in drugih, teže zaposljivih oseb ter iskanje novih zaposlitvenih priložnosti zanje.« (<http://www.zelva.si/sl/o-podjetju/predstavitev.aspx>, 2. 10. 2012).

²⁷ Družbeno koristna dela so dela v korist humanitarnih organizacij in lokalne skupnosti kot alternativa sankciji za kaznivo dejanje. V bistvu predstavljajo poravnavo škode skupnosti. Lahko se jih izvaja kot nadomestitev zaporne kazni (po Kazenskem zakoniku in Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij), kot nadomestitev plačila globe (po Zakonu o prekrških) in kot odložitev kazenskega pregona s strani tožilstva (po Zakonu o kazenskem postopku). Družbeno koristna dela so opisana v Pravilniku o izvrševanju dela v splošno korist. Postopek ureja dvanajst centrov za socialno delo v Sloveniji (<http://www.csd-mb.si/sl/page/view/DruzbenoKoristnoDelo>, 2. 10. 2012).

ni fizičnega dela (*»[...] Oni so mi v bistvu dali delo, ki mi ni odgovarjalo, na primer čiščenje, kjer sem morala nositi lambarje v peto nadstropje. Preveč je bilo garanja in mi ni zneslo. Tukaj na Kraljih mi je bilo takoj v redu.«*). Mladi intervjuvanki, ki prej ni nikoli delala, pomeni delo v socialnem podjetju uvajanje v svet dela (*»Zame osebno je to nekakšna odskočna deska. Navadiš se delovnega ritma, prej ko si brezposeln pa nimaš ritma. Tako lahko dobiš drugo delo. Projekt nasploh pa naj bi bil odskočna deska za naprej zaslužiti.«*). Starejši intervjuvanki pa delo v socialnem podjetju pomeni predvsem varnost in bolj konkretno zavarovanje (*»Meni PRP pomeni varno stopnico, varno točko. Zavarovana sem, teče mi delovna doba. Finančno mi gre boljše kot recimo na socialni podpori.«*). Posebej zanimiv pa je primer intervjuvanca, ki se je v socialno podjetje vključil preko družbeno koristnih del, potem pa je zaradi zanimanja za koncept posredovalnice še naprej ostal v podjetju. Njemu je delo v socialnem podjetju pomenilo spreobrnitev, pravi, da mu daje občutek izpopolnjenosti (*»V bistvu sem spremenil svoje mišljenje v socialno podjetništvo, ko sem ostal brez službe, prej pa sem bil materialist«, »Zdaj sem socialen tip in sem bolj izpopolnjen, če enemu prodam tam eno lampico. Če bi bilo po mojem, bi prodajali vse po petdeset centov!«*).

Zanimivo je, da skoraj nobeden izmed slovenskih intervjuvanih ni izpostavil negativnih vidikov socialnega podjetja. Edino, kar je negativnega za eno intervjuvanko, je kratkoročnost in negotovost zaposlitve, saj v socialnem podjetju dela preko javnih del (*»Delam preko javnih del, zato je vprašanje, če bom drugo leto imela še možnost delat. Zdaj imam pogodbo do decembra.«*). Prav tako je tudi ena nemška intervjuvanka izpostavila kratkoročnost vključitve v projekt kot slabost (*»Na splošno pa se mi zdi projekt zame nezanimiv, ker je bolj dolgoročen, jaz pa bom v programu tri mesece, potem pa nič več.«*). Precej nemških intervjuvank je bilo skeptičnih glede uspešnosti projekta (npr. *»[...] sem pa zelo skeptična, če to gre ali ne, če ta smer na trgu nudi zaposlitvene možnosti«*; *»Glede delovnih mest na področju ročnih del pa mislim, da gre zelo težko«*; *»O delavnicah mislim, da niso preveč uporabne, ker trg ročnih del tako in tako ne gre.«*), ena pa je izpostavila tudi pomanjkanje lastnega talenta kot negativen vidik (*»Na področju ročnih del ne bi rada delala, oziroma če obstaja možnost, tudi ja, ampak mislim, da nimam talenta in nimam kompetenc za to.«*). Eni intervjuvanki so se delavnice v sklopu projekta zdele neuporabne, eni pa nič posebnega. Ena intervjuvanka se zaradi težav z jezikom dolgočasi, poleg tega pa bi želela več zaslužka. Skoraj

vse nemške intervjuvanke so kot edini pozitivni vidik projekta socialnega podjetništva izpostavile zanimivost delavnic in dobre ideje v delavnicah (*»Predvsem delavnice z dizajnerjem Andreasom so mi posebno zanimive«*; *»Delavnice z Andreasom so mi pa všeč«*; *»Ideje, ki jih imamo, na primer miške s sivko, so pa dobre.«*). Trije slovenski intervjuvanci so kot pozitiven vidik socialnega podjetja izpostavili idejo oz. koncept posredovalnice rabljenih predmetov in pozitivnost projekta (npr. *»Mislim, da bi moralo v Sloveniji biti več takih trgovin. Tudi tujci, turisti, ki pridejo v Ljubljano, nam rečejo, da je to »the only store in Ljubljana that's cool«*. Tudi Slovenci seveda pridejo poceni kupit, drugače pa si ne morajo privoščiti«, *»Zelo podpiram PRP, predvsem v tej situaciji danes v Ljubljani in v Sloveniji.«*). Trije so zadovoljni z delom, ena pa je izpostavila dobre odnose kot prednost socialnega podjetja. Intervjuvanka, ki je na porodniškem dopustu, je samo možnost porodniškega dopusta²⁸ izpostavila kot pozitivno. Vsi intervjuvanci razen ene želijo dobiti oziroma obdržati zaposlitev v socialnem podjetju.

Kljub izraženim željam po zaposlitvi v socialnem podjetju je precej intervjuvancev in intervjuvank izrazilo željo po zaposlitvi na drugem področju. Ta so bila na primer monterstvo malih elektronskih naprav, računovodstvo, pa tudi katera koli zaposlitev, celo delo na črno. Edina intervjuvanka, ki se noče zaposliti v Interkulturni kreativni delavnici je izrazila željo, da se zaposli v svoji organizaciji, kjer že zdaj dela preko zaposlitvenega programa (*»Trenutno delam v organizaciji Matilde. [...] Sem bila vključena v zaposlitveni program Jobcentra, zdaj pa sem preko državljskih del dobila pogodbo do decembra 2013. Potem upam, da bom v tej organizaciji dobila delovno mesto.«*). Dva intervjuvanca sta si zaželela minimalen dohodek (*»Osebnostno bi se zadovoljila tudi z delom za 400/500 € na mesec. Ne potrebujem super dela za 1000 € na mesec, polovica bi mi bila dovolj«*; *»[...] važno mi je, da imam za živeti, brez presežkov, važno, da mi je v redu.«*). Druga dva intervjuvanca sta izrazila želje, povezane s posredovalnico rabljenih predmetov, in sicer željo po razvoju projekta in željo odpreti svojo trgovino rabljenih predmetov (*»[...] lahko bi se tudi sam privat ukvarjal s tem.«*). Drugih želja, ki se niso nanašale na zaposlitev, je bilo manj, nanašale pa so se na zdravje in harmonijo v družini (*»Važnejše mi je zdravje in da je družina skupaj. Glavno, da ne postanemo revni in*

---

²⁸ Porodniški dopust je pravica, ki jo ima vsaka delavka s katero koli pogodbo o zaposlitvi. 191. in 192. člen Zakona o delovnih razmerjih določata pravico do odsotnosti z dela zaradi starševskega dopusta, pod katero spada tudi porodniški dopust. Ta pripada materi in traja 105 koledarskih dni. Štetje se začne 28 dni pred predvidenim datumom poroda. Izrazi se v obliki polne odsotnosti z dela v strnjem nizu (Kresal 2006).

da imamo zadosti za najemnino.«), željo naučiti se jezika in obenem vrniti se v svojo domovino (*»Vsekakor pa bi se rada preselila nazaj v Turčijo, ko se moj sin poroči.«*) uspeh in zadovoljstva lastnega sina. Nekaj intervjuvank je posebej poudarilo, da ne gleda na prihodnost, ena pa, da o prihodnosti ne ve ničesar. Tri intervjuvanke, vse iz nemškega socialnega podjetja, pa na svojo prihodnost gledajo črno zaradi brezposelnosti, težav z zaposlitvijo in finančnega pomanjkanja (npr. *»Svojo bodočnost pa vidim precej slabo – ni službe, ni denarja, situacija je težka«*; *»Svojo prihodnost vidim zelo črno. Čez par mesecev bom spet doma, ker se verjetno ne bom mogla vključiti v noben program zaposlitvenega ukrepa.«*).

Diagram 4.3: Vzroki in posledice sodelovanja v socialnem podjetju

Z diagramom 4.3 shematično prikazujem vzroke intervjuvancev za vključitev v socialno podjetje in učinke, ki jih ima na njih sodelovanje v socialnem podjetju. Vzroki so bili brezposelnost in želja po zaposlitvi ali vključenost v isto organizacijo, ki vodi tudi socialno podjetje, ali zanimanje za področje delovanja socialnega podjetja (tj. ročna dela in posredovanje rabljenih predmetov). Pri vsakem intervjuvancu je bilo lahko vzrokov za vključitev tudi več. Posledice oz. učinki, ki jih je sodelovanje v socialnem podjetju ustvarilo,

pa so podpora sodelujočim, varnost, zaslužek, socialna mreža, nova znanja ter uvod v svet dela. Tri izmed teh posledic (socialna mreža, nova znanja, uvod v svet dela) so obenem potencialen predpogoj za zaposlovanje na drugem delovnem mestu.

Da bi delovanje socialnih podjetij, v katere so vključeni intervjuvanci, umestila v njihovo življenje, med njihove situacije in težave, sem predpostavila, da lahko posledice oz. učinki socialnega podjetništva delujejo kot intervenirajoči pogoji na vzroke za brezposelnost. Predpostavila sem, da lahko pozitivne posledice socialnega podjetništva odpravijo nekatere težave zaposlenih. Ugotovila sem, da lahko vključitev v socialno podjetje pomaga pri reševanju tistih težav, ki so posledice brezposelnosti, ne pa vzroki. Ker socialno podjetje osebam ponudi zaposlitev, reši problem brezposelnosti in s tem povezan problem finančnega pomanjkanja. Posledice socialnega podjetništva, kot so zaslužek ali zaposlitev na drugem delovnem mestu (zaradi novih pridobljenih znanj, pridobljene socialne mreže in uvajanja v svet dela), neposredno vplivajo na finančno pomanjkanje in ga lahko bistveno zmanjšajo ali odpravijo. Druge pozitivne posledice socialnega podjetništva kot na primer podpora in varnost pa ne vplivajo posebej na nobeno težavo. Vsekakor pa nobena izmed pozitivnih posledic socialnega podjetništva ne odpravlja drugih življenjskih težav, ki so jih izpostavili intervjuvanci. Zaslužek ali zaposlitev na primer ne odpravljata starosti, nepoznavanja jezika, zasvojenosti, prioritete družine, brezdomstva ali zdravstvenih težav. V nekaterih izmed teh primerov pa lahko posredno izboljšata situacijo (na primer z zaposlitvijo ima lahko oseba dovolj sredstev za najemnino in torej ni več brezdomna, ali z zaposlitvijo ima lahko oseba dovolj denarja za jezikovni tečaj in s tem izboljša svoje poznavanje jezika države, v kateri živi, ipd.) (diagram 4.4).

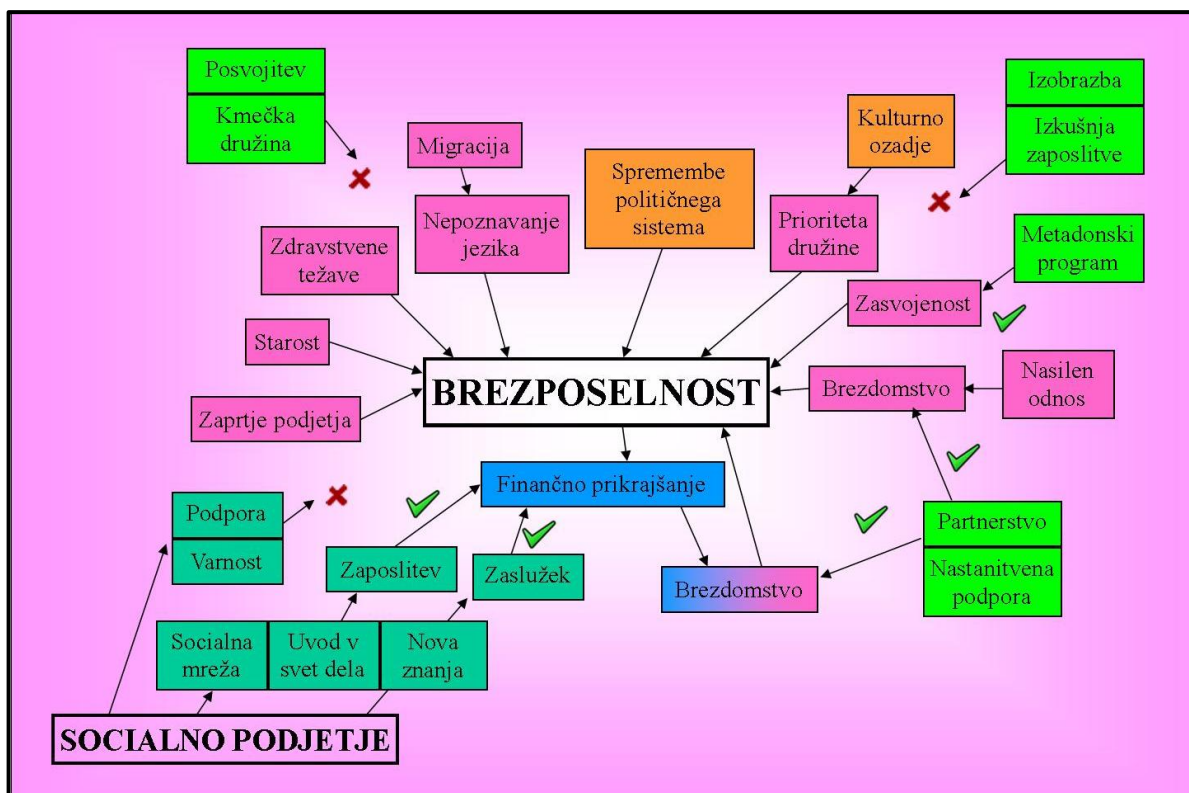

Diagram 4.4: Vpliv socialnega podjetništva na življenja vključenih v socialna podjetja

Posebej bi izpostavila šibke točke socialnega podjetništva z uporabniške perspektive. Precej nemških intervjuvank je izrazilo skeptičnost glede uspešnosti projekta zaradi slabe tržnosti ročnih del na prostem trgu. Skoraj vse so izrazile željo, da bi se v bodoče zaposlile na tem področju, če se za to pojavi možnost, obenem pa v to možnost niso posebno verjele. Nezaupanje v uspešnost projekta in nizka motivacija za sodelovanje sta logična posledica pobude »od zgoraj«. Ideja za ustanovitev socialnega podjetja je namreč prišla od vodje, celoten koncept je prav tako sestavila vodja sama. Potrebo po aktivnejšem udejstvovanju brezposelnih migrantk je začutila vodja, ne pa migrantke same. Zato ima dosti migrantk težave z motivacijo, ne čutijo ideje kot svoje in ji niso predane. Prav zaradi tega niso pripravljene prostovoljno (vsaj na začetku) vložiti svojega časa in dela v ustanavljanje socialnega podjetja. V projektu sodelujejo, ker so tako in tako vključene v organizacijo preko zaposlitvenega programa, drugače bi se zelo težko udeležile delavnic in projekta nasploh. To je po eni strani razumljivo, saj jim zaposlitveni programi nudijo takojšen dohodek, pozitivni učinki socialnega podjetja pa se opazijo na daljši rok. O tem priča primer slovenskega socialnega podjetja (Stara roba nova raba), ki se je razvijalo dve leti, preden je lahko ljudem dejansko ponudilo zaposlitev in zaslužek. Tekom začetnih dveh let pa je sodelovanje v

projektu temeljilo na prostovoljni osnovi. Ker pa sta ideja in koncept slovenskega socialnega podjetja dozorela s časom in iz praktičnih izkušenj, so danes tudi zaposleni v projektu bolj predani ideji posredovanja rabljenih predmetov, idejo podpirajo in jo čutijo kot svojo.

Kljub dobri utečenosti slovenskega socialnega projekta, ta ni še popolnoma neodvisen od zunanje finančne pomoči. Samo dva izmed petih zaposlenih imata namreč pogodbo o zaposlitvi, ostali v podjetju še vedno sodelujejo preko zaposlitvenih programov, kot so javna dela in poklicna rehabilitacija. To je bilo tudi izpostavljeno kot šibka točka socialnega podjetništva, in sicer kratkoročnost in negotovost vključitve. To so v še večji meri izpostavile nemške intervjuvanke, pri katerih zaposlitveni programi na posameznem delovnem mestu načeloma trajajo tri ali šest mesecev²⁹.

Iz zgornjih rezultatov lahko nedvoumno odgovorim na svoja raziskovalna vprašanja.

Katere življenjske izkušnje, situacije, težave imajo ljudje, ki se vključujejo v socialna podjetja?

Življenjsko ozadje ljudi, ki so vključeni v raziskana socialna podjetja, je zelo raznoliko. Nekaj intervjuvanih je imelo izkušnjo migracije oz. izhaja iz migrantskih družin. Z izkušnjo migracije je povezana predvsem težava nepoznavanja jezika nove države. Med intervjuvanimi je bila tudi izkušnja posvojitve (biti posvojeni). Precej intervjuvanih ima lastne otroke in partnerja/-ico. Partnerstvo je bilo v nekaterih primerih vir težav (vdovstvo, nasilno razmerje), v drugih pa vir moči (prekinitev življenja na cesti s pomočjo partnerja), še pri tretjih pa ima družina osrednji pomen in prioriteto pred drugimi sferami življenja (na primer zaposlitvijo). Starševstvo je v večini primerov pomenilo pomemben zagon v življenju v smislu skrbi za otroka in njegovega vzdrževanja. Nekaj intervjuvanih je imelo izkušnjo brezdomstva, izmed teh pa nekaj tudi izkušnjo vključitve v programe nastanitvene podpore. Ne samo intervjuvani, ki so izkusili brezdomstvo, ampak tudi drugi so imeli ali še vedno imajo izkušnjo s finančnim pomanjkanjem. Med intervjuvanimi je bila tudi intervjuvanka z izkušnjo zasvojenosti in današnje vključitve v program odvajanja. Skupna točka vseh intervjuvanih je izkušnja brezposelnosti. Nekateri imajo, drugi pa so brez preteklih izkušenj z zaposlitvijo. Velika večina intervjuvanih je že bila vključena v vsaj enega izmed zaposlitvenih programov

---

²⁹ Podatek iz osebne izkušnje v nemški organizaciji.

različnih zavodov za zaposlovanje. Stopnja izobrazbe se med intervjuvanimi zelo razlikuje in gre od dokončane osnovne šole do univerzitetne stopnje. Težave, ki jih intervjuvani doživljajo, so predvsem povezane z brezposelnostjo oz. iskanjem zaposlitve.

Katere izmed teh življenjskih izkušenj, situacij, težav vplivajo na zaposlovanje oz. brezposelnost?

Nekatere življenjske izkušnje, situacije in težave neposredno vplivajo na brezposelnost oz. na nezmožnost dobiti službo: zaprtje podjetja, starost, zdravstvene težave, nepoznavanje jezika, spremembe političnega sistema, prioriteta družine, zasvojenost, brezdomstvo. Te poimenujem neposredni pogoji za brezposelnost. Druge izkušnje, situacije pa so nekakšni predpogoji za vzroke brezposelnosti: predpogoj za nepoznavanje jezika je izkušnja migracije, predpogoj za dajanje prioritete družini je določeno kulturno ozadje, predpogoj za brezdomstvo je lahko nasilna zveza in njena prekinitev. Te imenujem posredni pogoji za brezposelnost. Situacije, ki vodijo v brezposelnost, so bodisi bolj individualne, situacijske bodisi širši družbeni konteksti, ki otežujejo zaposlovanje. Primerih slednjih so spremembe političnega sistema in določeno kulturno ozadje. Te imenujem kontekstualni pogoji za brezposelnost.

Poleg vzrokov za brezposelnost sem v zgodbah intervjuvanih zasledila tudi intervenirajoče pogoje, ki lahko modificirajo delovanje neposrednih pogojev za brezposelnost. To so na primer vključitev v program odvajanja, ki lahko nevtralizira zasvojenost, in vključitev v program nastanitvene podpore ali partnerska zveza, ki lahko prekine brezdomstvo.

Katere življenjske izkušnje, situacije, težave lahko s socialnim podjetništvom nevtraliziramo, rešimo, odpravimo, katerih pa ne?

Pozitivni učinki socialnega podjetništva s perspektive intervjuvanih so: podpora, varnost, zaslužek, socialna mreža, nova znanja, uvod v svet dela. Zadnji trije učinki so lahko predpogoj za zaposlitev na odprtem trgu delovne sile. V tem smislu, skupaj z učinkom »zaslužek«, lahko delujejo kot intervenirajoči pogoji na brezposelnost. Lahko nevtralizirajo brezposelnost samo in s tem povezano finančno prikrajšanje. Na ostale življenjske težave in situacije pa ne morejo neposredno vplivati. Na nekatere kot so starost, spremembe političnega sistema ali prioriteta družine sploh ne vplivajo, na nekatere druge pa lahko vplivajo posredno. Zaposlitev in s tem povezan zaslužek lahko nudi več možnosti za obravnavanje zdravstvenih

težav, več možnosti za učenje jezika, več možnosti za nastanitev v stanovanju ipd. Na diagramu 4.5 je poenostavljeno prikazano, kako razni pogoji vplivajo na brezposelnost.

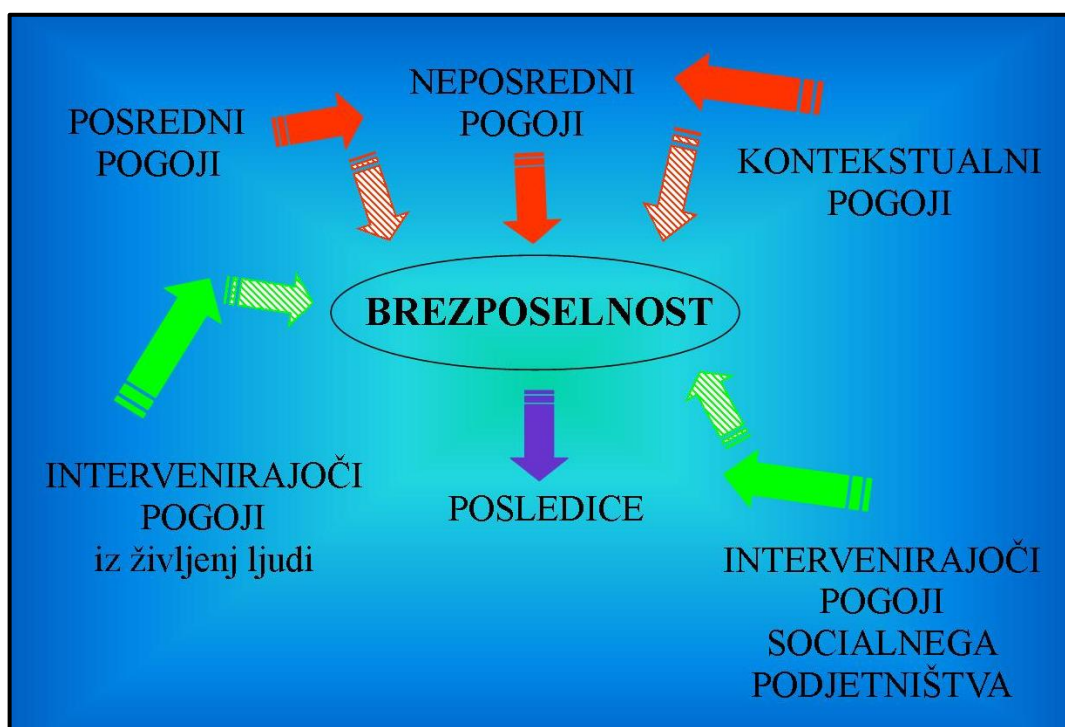

Diagram 4.5: Vpliv različnih pogojev na brezposelnost

Katere so močne točke, katere pa šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposluje? Kaj ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?

Pozitivne plati sodelovanja v socialnem podjetju, ki so jih intervjuvani izpostavili, so predvsem: zanimivost delavnic ročnih del, dobre ideje za ročna dela, dober koncept posredovanja rabljenih predmetov, zadovoljstvo z delom, dobri odnosi, možnost porodniškega dopusta. Negativni vidiki pa so: kratkoročnost vključitve v socialno podjetje, negotovost vključitve, neuporabnost delavnic, neuspeh področja ročnih del, odsotnost lastnega talenta, težave z jezikom, dolgočasnost, pomanjkanje oz. premalo zaslužka. Socialno podjetništvo ima v življenju intervjuvanih različne pomene: pridobivanje novih znanj, dobivanje podpore, ustvarjanje socialne mreže, zaslužek, primerna služba, uvajanje v svet dela, finančna varnost, zavarovanje, spreobrnitev, občutek izpopolnjenosti.

Nezaupanje v uspeh projekta ter kratkoročnost in negotovost vključitve v socialno podjetje so med intervjuvanimi najpogostejše omenjene šibke točke. Prva je povezana z dejstvom, da sta

prišli ideja in pobuda za ustanovitev socialnega podjetja od zgoraj, zato ju vključeni ne doživljajo kot svojih, niso posebno motivirani in dvomijo v uspeh projekta. Po drugi strani je to povezano tudi z bolj dolgoročnimi učinki ustvarjanja socialnega podjetja, saj je lahko začetna faza precej dolga in brez vidnih rezultatov. Vključenost v zaposlitveni program nasproti bodoči zaposlitvi v socialnem podjetju se zdi bolj oprijemljiva in primerna opcija, ker prinaša takojšen dohodek. Druga šibka točka socialnega podjetništva (kratkotrajnost in negotovost vključitve) se nanaša na dejstvo, da delovanje socialnega podjetja težko postane popolnoma neodvisno od zunanje finančne pomoči in gotovo potrebuje podporo s strani javnih oblasti.

5. RAZPRAVA

5.1. Povezava s teoretičnimi koncepti

Ugotovitve, ki sem jih izpeljala iz rezultatov raziskave, so dveh ravni: na ravni socialnih podjetij in na ravni vključenih v socialna podjetja. V prvem primeru se osredotočamo na socialna podjetja, vključeni oz. zaposleni pa so le eden izmed akterjev. V drugem primeru pa imajo vključeni oz. zaposleni v socialnih podjetjih osrednjo vlogo in je socialno podjetništvo le ena izmed njihovih življenjskih izkušenj. Ker obe ravni medsebojno vplivata ena na drugo, bom v nadaljevanju ugotovitve na obeh ravneh prepletala.

Najprej bi rada pregledala delovanje raziskanih socialnih podjetij v luči raznih teoretičnih konceptov. Socialna podjetja lahko ocenimo tako, da preverimo izpolnjevanje glavnih značilnosti socialnega podjetništva. Socialne oz. družbene cilje imata obe raziskani podjetji bodisi s samim vključevanjem/zaposlovanjem marginaliziranih ljudi bodisi z ustvarjanjem socialne kohezije v skupnosti (Interkulturalna kreativna delavnica) oz. ponovno uporabo stvari in poslovanjem z nižjimi socialnimi razredi (posredovalnica rabljenih predmetov). Slovensko socialno podjetje izvaja ekonomsko dejavnost s prodajo rabljenih predmetov in s tem ustvarja dobiček oz. dohodek. Nemško socialno podjetje pa zaenkrat izvaja le minimalno ekonomsko aktivnost (prodaja ročnih del v sklopu enkratnih dogodkov), z dobljenim dobičkom pa krije samo stroške uporabljenega materiala in ne ustvarja dohodka za proizvajalke. Delovanje obeh socialnih podjetij pa je gotovo neprofitno, saj ne cilja na maksimizacijo dobička in morebitno porabo presežkov za svoje delovanje ali za svoje socialne cilje. Glede stopnje finančne samostojnosti lahko zagotovo trdimo, da nemško socialno podjetje s tega vidika še ni socialno podjetje, saj je sodelovanje v podjetju popolnoma prostovoljno oz. plačano preko zaposlitvenih programov javnih oblasti. Finančna samostojnost slovenskega socialnega podjetja pa je relativno dobra, saj ekonomska aktivnost podjetja ustvarja dve plačani delovni mesti. S tem torej izpolnjuje pogoj minimalnega števila plačanih članov, medtem ko ga nemško socialno podjetje zaenkrat še ne izpolnjuje. Povezana s finančno samostojnostjo je tudi samostojnost v upravljanju. Ker je slovensko socialno podjetje finančno relativno samostojno, je tudi upravljanje podjetja neodvisno od države oz. morebitnih zasebnikov, ki financirajo njegovo delovanje. Kljub veliki odvisnosti od državne podpore pa je tudi nemško

socialno podjetje neodvisno v upravljanju, saj javne oblasti ne postavljajo nobenih omejitev ali pogojev za delovanje aktivnosti. V primerih obeh podjetij je stopnja gospodarskega tveganja relativno majhna. V nemškem socialnem podjetju je delovanje zaenkrat bolj odvisno od javnih oblasti kot od ekonomske uspešnosti. Slovensko socialno podjetje pa je za svoje delovanje odvisno od državne podpore (tri delovna mesta) in od lastne ekonomske uspešnosti (dve delovni mesti). Princip participacije izpolnjujeta obe podjetji. Posredovalnica rabljenih predmetov pri svojem delovanju upošteva zaposlene delavce, člane društva (strokovne delavke, ki sledijo projektu), prostovoljce (drugi brezdomci in študentje, ki občasno pomagajo), uporabnike oz. stranke trgovine in širšo javnost (podjetja in posameznike, ki darujejo rabljene predmete). Prav tako Interkulturalna kreativna delavnica v svoje delovanje vključuje potencialne zaposlene (izdelovalke ročnih del), druge člane organizacije (vodjo projekta in druge strokovne in nestrokovne sodelavke), prostovoljce (študentke in zunanje zainteresirane) in širšo lokalno skupnost (udeleženci delavnic). Pri principu demokratičnosti pa se raziskani socialni podjetji nekoliko razlikujeta. Posredovalnica rabljenih predmetov zelo dosledno upošteva načelo demokratičnega odločanja, veliko je vložila v dobro timsko delo in dobre odnose in vsak član ima v trgovini pravico odločanja. Posamezniki in podjetja, ki darujejo rabljene predmete – torej vložijo kapital, nimajo večje moči odločanja kot zaposleni v trgovini. Prav tako strokovne delavke iz društva, ki je dalo na razpolago prostore – je torej vložilo določen kapital, nimajo večje moči odločanja kot pa zaposleni delavci. V nemškem socialnem podjetju se princip demokratičnosti ne upošteva popolnoma, in sicer v razmerju med tistim, ki je vložil kapital, in tistim, ki ga ni, tj. v razmerju med izdelovalkami ročnih del in strokovnimi delavkami. Strokovna vodja namreč spodbuja motivacijo vključenih in spodbuja ustanavljanje socialnega podjetja, včasih tudi na škodo demokratičnega odločanja. Tega pa ne bi označila kot popolnoma zgrešeno, saj so se določene odločitve vodje, katerim so sodelujoče na začetku nasprotovale, izkazale za zelo pozitivne za nadaljnji razvoj projekta in so jih tudi same sodelujoče naknadno podprle. Šepanje v izpolnjevanju principa demokratičnosti se veže tudi na komponento civilne iniciative. Socialna podjetja naj bi nastala kot državljanska samoorganizacija za zadovoljevanje neizpolnjenih potreb. V nemškem primeru je neizpolnjeno potrebo zaposlovanja in aktivacije brezposelnih migrantk začutila in prepoznala vodja projekta, ne pa same migrantke. V tem smislu je Interkulturalna kreativna delavnica sicer državljanska pobuda, prihaja pa izven skupine, kateri je namenjena. Zaradi tega so sodelujoče večkrat izrazile skeptičnost glede uspeha projekta in so bile nizko

motivirane za nadaljnje vzpostavljanje socialnega podjetja. Skoraj nobena izmed njih se v projekt ni vključila izključno zaradi interesa za področje delovanja, ampak ker so v isti organizaciji tako in tako delale preko zaposlitvenega programa. Na vpliv, ki ga ima »prisilno« vključevanje na razvojni potencial socialnih podjetij, sta opozorili tudi Rihter in Zidar (2010). V Sloveniji se v sklopu obveznosti sprejetja vsake zaposlitve po Zakonu o socialnovarstvenih prejemkih lahko veliko brezposelnih zaposli v socialnih podjetjih, to pa gotovo vpliva na motivacijo in zagon v delu. Skeptičnost o tržnosti ročnih del, ki jo imajo nemške intervjuvanke, pa lahko zelo utemeljeno preverimo s finančno študijo o izvedljivosti ideje (Pavel et al. 2005). Možnost za uresničitev in preživetje ideje se lahko preveri s tremi preprostimi vprašanji: (1) ali lahko dobrine oz. storitev prodamo, (2) ali smo jih sposobni narediti, proizvesti in (3) ali lahko dobimo sredstva za izvajanje dejavnosti. Zelo pogosta napaka je, da začnemo neposredno z drugim ali tretjim vprašanjem, prvega pa izpustimo. Druga napaka pa je, da smo pri odgovarjanju na katero koli vprašanje preveč nerealistični, imamo prevelike želje. Mislim, da je boljši uspeh nemškega socialnega podjetja odvisen tudi od tega, da se na zgornja vprašanja odgovori bolj temeljito in realistično.

Razlika med nemškim in slovenskim socialnem podjetjem se pozna tudi v razmerju med vlogo socialne oskrbe podjetja in tržno aktivnostjo podjetja. V spektru delovanja socialnega podjetništva (Martin et al. 2010; glej diagram 6) bi lahko nemško Interkulturno kreativno delavnico umestili med neprofitne organizacije z dobičkonosnimi aktivnostmi (angl. *nonprofit with income-generating activities*), socialno podjetje Stara roba nova raba pa že med socialna podjetja (angl. *social enterprise*). V prvem namreč še vedno prevladuje vloga socialne oskrbe, dobičkonosne dejavnosti pa so zaenkrat minimalne. V drugem pa se dejansko izvaja tržne aktivnosti in se z dobljenim zaslužkom nudi zaposlitev prikrajšanim delavcem. To razliko lahko vidimo ne samo kot različne oblike delovanja socialnega podjetništva, ampak kot različne stopnje v razvoju socialnih podjetij (Pavel et al. 2005). Ker se socialna podjetja večkrat razvijejo iz socialnih organizacij, gre potek razvoja skozi naslednje faze: nastajajoča socialna organizacija, socialna organizacija, nastajajoče socialno podjetje in ekonomsko neodvisno socialno podjetje. Socialna organizacija nudi več skrbstvenega kot delovnega okolja, čeprav z izdelavo proizvodov ali izvajanjem storitev ustvarja nekaj dobička. V nastajajočem socialnem podjetju sta doseganje tržne samozadostnosti in zagotavljanje oskrbe uravnovešeni, medtem ko ima v ekonomsko neodvisnem socialnem podjetju tržna aktivnost

glavno vlogo pri zagotavljanju zaposlitve prikrajšanim delavcem. V tem smislu bi lahko Interkulturno kreativno delavnico umestili med socialne organizacije, Staro robo novo rabo pa med nastajajoča in ekonomsko neodvisna socialna podjetja.

Nemško socialno podjetje se od slovenskega razlikuje tudi po poudarku, ki ga daje lokalnosti. S tem zelo jasno odraža tradicijo socialnega podjetništva v nemško govorečih in skandinavskih državah. Usmerjeno je namreč lokalno in se povezuje s skupnostjo, v kateri deluje. Poleg zaposlovanja brezposelnih migrantk na področju ročnih del cilja tudi na njihovo integracijo v lokalno skupnost. Preko delavnic, odprtih za skupnost, spodbuja izmenjavo znanja med migrantkami in lokalnimi prebivalci in s tem povezano socialno kohezijo soseske.

Ena izmed pomanjkljivosti socialnih podjetij, ki so jo izpostavili intervjuvani, je kratkoročnost in negotovost vključitve v socialno podjetje. Vzrok za to je zaposlovanje v socialnih podjetjih preko zaposlitvenih programov javnih oblasti, ki so časovno omejeni (v nemškem in slovenskem primeru programi v najslabšem primeru trajajo en mesec, v najboljšem pa leto dni). Po eni strani je zaposlovanje v socialnih podjetjih preko zaposlitvenih programov logično, saj gre v socialnih podjetjih drugega tipa za reševanje problematike brezposelnosti. Zaposlitveni programi lahko velikokrat nudijo možnosti za zaslužek oz. plačano sodelovanje v socialnih podjetjih, ki zaradi majhne ekonomske aktivnosti socialnih podjetij drugače ne bi bilo možno. V tem smislu je povezovanje socialnega podjetništva s zaposlitvenimi ukrepi javnih oblasti pozitivno. Po drugi strani pa je tako vključevanje v nasprotju s konceptom socialnega podjetništva, ki naj bi nudilo dolgotrajnejše rešitve za problematiko brezposelnosti. Sprejetje Zakona o socialnem podjetništvu je bilo v Sloveniji utemeljeno na neprimernih obstoječih oblikah pomoči brezposelnim. Po mnenju države namreč javna dela in subvencionirane zaposlitve ne prinašajo trajnega in stabilnega zaposlovanja (Slapnik 2010). V tem smislu bi lahko javne oblasti ponudile drugačne oblike podpore socialnim podjetjem, ki bi spodbujale dolgotrajnejšo in bolj celostno aktivacijo brezposelnih oseb. S tem je povezana ugotovitev, ki jo predstavljam v nadaljevanju.

Z intervjuvanjem udeleženi v socialnih podjetjih sem ugotovila, da so njihove življenjske zgodbe zelo raznolike. Ugotovila sem tudi, da lahko zaposlitev v socialnih podjetjih prinese izboljšave na tistih življenjskih sferah, ki so povezane z brezposelnostjo. Ostale življenjske

sfere pa ostanejo »odkrite«. Ekonomska integracija v družbo namreč ne prinaša avtomatično tudi socialne, kulturne in drugih vrst integracije. Nekatere težave lahko kljub zaposlitvi onemogočajo popolno vključitev marginaliziranih in prikrajšanih oseb v družbo. To so na primer zasvojenost, brezdomstvo, zdravstvene težave, drugačen kulturni izvor in mnogo drugih življenjskih izkušenj, ki jih intervjuvani v tej raziskavi niso omenili. V tem smislu menim, da bi bilo pomembno delo v socialnih podjetjih podpreti tudi z drugimi oblikami podpore. V socialna podjetja drugega tipa bi se lahko uvedlo strokovni profil, ki zaposlenim sledi in jih podpira tudi onstran zaposlitve. Socialni delavci bi bili za to vlogo zelo primerni zaradi specifičnega znanja in izkušenj, ki jih imamo z reševanjem psihosociopravnih problemov. Podpora socialnih delavcev bi tako predstavljala intervenirajoče pogoje za vzroke za brezposelnost in druge življenjske težave.

5.2. Kritično ovrednotenje metodologije

Mislim, da je bila uporabljena metodologija relativno dobra, gotovo pa lahko izpostavim nekaj pomanjkljivosti v raziskovanju in nekaj omejitev tako dobljenih rezultatov. Več časa za boljše načrtovanje in za izvedbo raziskave in morebitni finančni viri bi lahko bistveno pripomogli k boljši raziskavi.

Pri sestavljanju vprašanj za intervju bi lahko bolje izpostavila brezposelnost. Med spraševanjem bi lahko dobila več podrobnih podatkov o vzrokih, okoliščinah in posledicah brezposelnosti. Intervjuje bi zato lahko snemala z diktafonom. Tako bi bila bolj osredotočena na spraševanje in bi obenem dobila natančnejše podatke. Omejitev pri intervjujih je bil tudi jezik. Sama sem opazila bistveno razliko med slovenskimi in nemškimi intervjuji. Ker je slovenščina moj materni jezik in materni jezik intervjuvancev iz Slovenije, smo med intervjujem vzpostavili boljši stik, sama sem več spraševala, intervjuvanci pa so se zelo razgovorili. Tako sem dobila izčrpnije odgovore in več podatkov. Pri intervjujih, ki sem jih opravila v Nemčiji, smo nemščino uporabili kot skupni jezik, ta pa ni bil ne moj materni jezik ne materni jezik intervjuvank (razen ene). Intervjuvanke so bile bolj sramežljive pri odgovarjanju, jaz pa sem tudi postavljala manj podvprašanj. Informacije so se še toliko bolj izgubile, ko sem intervjuje opravila v dveh jezikih s pomočjo neprofesionalnih tolmačic. Z morebitnimi finančnimi viri bi lahko najela profesionalne tolmače/-ice, kar bi bistveno omililo

jezikovno oviro, po drugi strani pa bi lahko nepoznani/-e profesionalni/-e tolmači/-ice zablokirali/-e iskrenost in izčrpnost odgovorov intervjuvank.

Glede raziskanih socialnih podjetij se je pomembno spomniti, da je eno socialno podjetje šele v nastanku, drugo pa je že utečeno. Po eni strani je vpogled v dve različni fazi življenja socialnega podjetja zelo zanimiv, po drugi strani pa to prinaša določene omejitve. Rezultate, predvsem glede delovanja socialnega podjetja in učinka socialnega podjetništva na življenje intervjuvanih, ni mogoče stoodstotno primerjati med vsemi intervjuvanimi. Stalno je treba upoštevati ti dve različni izhodišči.

Pomanjkljivost metodologije je tudi ta, da je bila moja raziskava linearno sosledje raziskovalnih faz (enkratno zbiranje gradiva, enkratna analiza, enkratno formuliranje teorije). Pri kvalitativnih raziskavah pa v idealnem primeru uporabimo hermenevtični krog ali krog širjenja znanja. Raziskovalne faze ne potekajo linearno, ampak v obliki spirale. Od začetnega predznanja se gre podatke empirično raziskati, kar nam prinese novo znanje, ki ga gremo spet opazovati in preveriti v prakso, itd. To pomanjkljivost sem opazila predvsem v sklepni tabeli, kjer je precej celic ostalo praznih, brez podatkov. V tem primeru bi lahko intervjuvane ponovno vprašala po podatkih, ki jih prvič nisem dobila, in tako bolje primerjala različne življenjske situacije na vseh ravneh. Pomanjkanje podatkov sem deloma občutila tudi pri odnosnem kodiranju. Za odpravo te pomanjkljivosti bi lahko intervjuvane prosila za validacijo ustvarjene teorije ali pa z dobljeno teorijo ne bi skušala pojasniti odnosov med pojavi, temveč bi to bila samo opisna teorija.

S tem je povezana notranja veljavnost raziskave. Notranja veljavnost oz. interna validnost raziskave je tem večja, čim več prepričljivih podatkov imamo, ki utemeljujejo vzročne zveze med pojavi. Pri nekaterih intervjuvancih sem dobila dovolj podatkov za utemeljitev vzročnih zvez, pri nekaterih pa ne. Notranja veljavnost raziskave torej ni ne najmanjša niti ne največja. Konstruktna veljavnost ali validnost raziskave je odvisna od več dejavnikov. Uporaba čim več virov podatkov utrdi konstruktno veljavnost raziskave, zato bi lahko v moji raziskavi uporabila ne samo intervjujev, ampak tudi opazovanje, razne dokumente, ki se tičejo delovanja socialnih podjetij (na primer zapisi sestankov) idr. Konstruktno veljavnost svoje raziskave bi lahko povečala tudi s tem, da bi osnutek poročila dala v kritično presojo

intervjuvancem. Pri tem pa se postavljajo omejitve jezika in razdalje. Za nemške intervjuvanke bi morala poročilo prevesti v nemščino, kar bi mi vzelo ogromno število ur. Poleg tega dvomim v neoporečnost svojega prevoda in obenem v zmožnost intervjuvank, da razumejo nemški strokovni jezik. Razdalja bi tudi bistveno ovirala validacijo poročila s strani intervjuvank, saj nimam elektronskih kontaktov, kamor bi jim lahko poslala rezultate. Po drugi strani je konstruktna validnost moje raziskave zelo dobra kar se tiče natančnega opisa poti zbiranja podatkov in sklepanja od začetnih domnev do zaključkov. Proces abstrahiranja je zelo razviden.

Zunanja veljavnost in zanesljivost sta v primeru te raziskave bolj irelevantni. Zunanja veljavnost ali posplošljivost raziskave je tem večja, čim večji je razpon situacij, na katere lahko posplošimo ugotovitve. V okviru kvalitativnega pristopa pa vsekakor ne ciljamo na posploševanje ugotovitev na celotno populacijo. Ker je bila moja raziskava študija manjšega števila primerov, gre ugotovitve jemati precej kontekstualno, ne pa splošno. Zanesljivost ali reliabilnost raziskave pa je toliko večja, kolikor bolj podobni so rezultati ob ponovitvi raziskovanja. Ker pa se pogoji in okoliščine raziskanih situacij precej spreminjajo, je ponavljanje raziskave nesmiselno. Vsekakor se v študijah primerov ali manjšega števila primerov opredelitev zanesljivosti jemlje nekoliko ublaženo.

6. SKLEPI

Glavne ugotovitve pričujoče raziskave na ravni socialnih podjetij so:

- Raziskani socialni podjetji se precej razlikujeta. Različno izpolnjujeta pogoje oz. značilnosti socialnega podjetništva. Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba nova raba v celoti izpolnjuje naslednje pogoje: socialni cilji, ekonomska dejavnost, neprofitnost, samostojnost upravljanja, minimalno število plačanih članov, princip participacije, princip demokratičnosti, civilna iniciativa. Le deloma pa izpolnjuje pogoj finančne samostojnosti in s tem povezan pogoj visokega gospodarskega tveganja. Interkulturalna kreativna delavnica Box66 v celoti izpolnjuje naslednje pogoje: socialni cilji, neprofitnost, samostojnost upravljanja, princip participacije. Deloma izpolnjuje pogoje ekonomske aktivnosti in civilne iniciative. Ne izpolnjuje pa še naslednjih pogojev: finančna samostojnost, minimalno število plačanih članov, visoko gospodarsko tveganje, princip demokratičnosti.
- Posredovalnico rabljenih predmetov lahko označimo kot socialno podjetje, interkulturalno kreativno delavnico pa kot neprofitno organizacijo z dobičkonosnimi aktivnostmi. Drugače rečeno: interkulturalna kreativna delavnica je še vedno socialna organizacija (skrbstvena vloga je dominantnejša od zaposlovalne), posredovalnica rabljenih predmetov pa je skoraj neodvisno socialno podjetje (tržna aktivnost ima glavno vlogo).

Omenjene razlike med raziskanima socialnima podjetjema je treba upoštevati, kljub temu pa lahko glede vključenih v socialna podjetja posplošimo naslednje ugotovitve:

- Življenjsko ozadje ljudi, ki so vključeni v socialna podjetja, je zelo raznoliko. Skupna točka so seveda brezposelnost in težave pri zaposlovanju. Nekatere življenjske izkušnje vplivajo na brezposelnost, druge pa ne. Življenjske izkušnje, ki so povezane z brezposelnostjo, so lahko neposredni pogoji za brezposelnost, posredni pogoji kot kontekstualni pogoji ali tudi posledica brezposelnosti.
- Pozitivni učinki socialnega podjetništva lahko v glavnem vplivajo na posledice brezposelnosti, ne pa na vzroke ali na druge težave vključenih v socialnih podjetjih. Zato bi bilo smiselno v socialna podjetja drugega tipa uvesti strokovni profil, ki

zaposlenim sledi in jih podpira tudi onstran zaposlitve. Socialni delavci bi bili za to vlogo primerni zaradi specifičnega znanja in izkušenj z delom s psihosocialnimi in sorodnimi težavami.

- Socialno podjetništvo ima v življenju intervjuvanih različne pomene: pridobivanje novih znanj, dobivanje podpore, ustvarjanje socialne mreže, zaslužek, primerna služba, uvajanje v svet dela, finančna varnost, zavarovanje, spreobrnitev, občutek izpopolnjenosti. Nezaupanje v uspeh projekta ter kratkoročnost in negotovost vključitve v socialno podjetje so med intervjuvanimi najpogostejše omenjene šibke točke socialnega podjetništva.
- Predvsem zadnjo šibko točko se lahko na nivoju javnih oblasti odpravi. Vzrok za kratkoročnost in negotovost sodelovanja v socialnem podjetju je zaposlovanje preko zaposlitvenih programov javnih oblasti, ki so časovno omejeni. Tako vključevanje je lahko v nasprotju s konceptom socialnega podjetništva, ki naj bi nudilo dolgotrajnejše rešitve za problematiko brezposelnosti. Javne oblasti bi lahko ponudile drugačne oblike podpore socialnim podjetjem, ki bi spodbujale dolgotrajnejšo in bolj celostno aktivacijo brezposelnih oseb.

Sklepi glede raziskovanja pa so naslednji:

- Zaradi nekaj metodoloških nepravilnosti, ki so posledica pomanjkanja časa, finančnih virov, razdalje in jezika, raziskava nima najvišje možne konstruktne in notranje veljavnosti. Raziskavo gre torej jemati kot »uvodno« raziskavo v to tematiko, ne pa kot nekaj končnega.
- Raziskava je študija majhnega števila primerov, tako da teorija, ki izhaja iz nje, ni splošna, ampak kontekstualno vezana. Pojasnjuje majhen del stvarnosti in je zato ne moremo posploševati na vso populacijo. Je t.i. teorija kratkega oz. srednjega dometa. V okviru kvalitativnega pristopa se torej zunanjo veljavnost (posplošljivost) in zanesljivost jemlje nekoliko ublaženo.

7. PREDLOGI

7.1. Predlogi za praktično delovanje

Ugotovitve svoje raziskave bom posredovala strokovnim delavcem iz raziskanih socialnih podjetij in vključenim v socialna podjetja. Predvsem nemškemu socialnemu podjetju bom predlagala, da opravi boljšo finančno analizo svoje ideje, in predvsem, da v načrtovanje socialnega podjetja vključi tudi migrantke, ki naj bi v njem delale. Opozorila jih bom, naj pri svojem načrtovanju in delovanju upoštevajo vse značilnosti, ki naj bi jih imelo socialno podjetništvo.

Javnim oblastem, ki igrajo pomembno vlogo pri začetnem razvoju socialnih podjetij, predlagam, da temeljiteje razmislijo o oblikah podpore za vključevanje prikrajšanih delavcev v socialna podjetja. Podpora naj ne bo tako kratkoročna in negotova, ampak naj pripomore k dolgotrajnejšemu reševanju brezposelnosti ranljivih skupin. Mogoče bi lahko posebej uvedli zaposlitvene programe za socialna podjetja, da zaposlovanje ne bi bilo več odvisno od drugih programov, kot so javna dela, usposabljanje na delovnem mestu ipd., ki niso bila izdelana za ta specifičen način zaposlovanja.

Da bi potekalo vključevanje marginaliziranih in prikrajšanih delavcev na vseh ravneh, ne pa samo na ekonomski, predlagam, da bi socialna podjetja zaposlenim nudila tudi druge oblike podpore. Socialni delavec ali delavka bi lahko vzporedno s podporo pri zaposlovanju in uvajanju v svet dela vključenim nudila tudi druge oblike psihosocialne pomoči. Tako bi se vključitev marginaliziranih skupin zgodila ne le na ekonomskem nivoju, ampak tudi na socialnem, kulturnem in drugih nivojih. Celovitejša integracija bi bila gotovo uspešnejša od delne.

7.2. Predlogi za stroko socialnega dela

Socialno delo bi lahko med svoje teorije in metode sprejelo tudi socialno podjetništvo. Bolj konkretno predlagam, da se na fakulteti uvede smer ali predmet socialnega podjetništva ali vsaj, da se ga obravnava v sklopu katerega izmed obstajajočih predmetov. Bodoče socialne

delavce se lahko poleg znanja na področju menedžmenta, vodenja in drugih potrebnih področij za delovanje socialnih podjetij opremi z znanjem za delo z brezposelnimi.

Pomembno se mi zdi, da si socialno delo izbori svoje mesto pri razvoju nastajajoče stroke socialnega podjetništva. Socialno delo lahko nastopi kot zagovornik marginaliziranih skupin, ki se jih vključuje v socialna podjetja, kot nosilec njihovega glasu. Po drugi strani pa lahko »stroko« socialnega podjetništva opremi s specifičnimi znanji dela z ljudmi, ki jih druge vpletene stroke nimajo. Upam, da razvoj socialnega podjetništva v Sloveniji in tudi drugod po Evropi ne bo prepuščen monopolu podjetniških ved, kot se je zgodilo v Ameriki. Pomembno svarilo socialnim strokam naj bo, da je edini izobraževalni program za socialno podjetništvo v Sloveniji nastal v okviru zasebne Fakultete za podjetništvo. Predlagam, da vse stroke, ki lahko pomembno pripomorejo k razvoju socialnega podjetništva, enakopravno sodelujejo. Mogoče bi se lahko uvedlo medfakultetni program izobraževanja za socialno podjetništvo.

7.3. Predlogi za nadaljnje raziskovanje

Menim, da je pričujoča raziskava dobra izhodiščna točka za nadaljnje raziskovanje. Če bi ostali pri že raziskanih socialnih podjetjih in uporabnikih, bi lahko raziskovanje nadaljevali v smislu širjenja hermenevtičnega kroga. Ugotovitve bi lahko preverili, podatke bi dopolnili, uporabili bi več virov za zbiranje gradiva (intervjuji s strokovnimi delavci, opazovanje z udeležbo ipd.). Raziskavo bi lahko razširili na večje število socialnih podjetij in večje število uporabnikov. Tako bi se posplošljivost raziskave bistveno povečala.

Ugotovitve raziskave bi lahko uporabili za nadaljnje, bolj usmerjeno raziskovanje, in sicer glede vpliva, ki ga ima vključevanje v socialna podjetja na uporabnike. Ugotovitve pričujoče raziskave bi v tem smislu predstavljale predznanje za novo raziskovanje, na njihovi osnovi bi se lahko sestavilo bolj usmerjene intervjuje ali smernice za opazovanje in dobilo kompleksnejše in popolnejše rezultate in teorije. V tem smislu bi socialno delo kreiralo svoj delež za »stroko« socialnega podjetništva.

8. LITERATURA

8.1. Knjižni viri

- Austin, J. E., Leonard, H., Stevenson, H., Wie-Skillern, J. (2007), *Entrepreneurship in the social sector*. Los Angeles: Safe Publications.
- Birkhölzer, K. et al. (2009), *Local Social Economy*. Berlin: Technologie-Netzwerk Berlin (Learning Package).
- Cerar, M., Jurančič Šribar, L. (2011), »*Delo na robu*«. *Izkušnje pri razvoju posredovalnice rabljenih predmetov*. Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2008), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Frances, N. (2008), *The end of charity. Time for social enterprise*. Crows Nest: Allen & Unwin.
- Gawell, M., Jahannisson, B., Lundqvist, M. (ur.) (2009), *Entrepreneurship in the Name of Society*. Stockholm: Knowledge Foundation.
- Kovač, Z. M. (2010), Smo po dvajsetletnem prehodu iz enega enoumja v drugo sposobni preseči obstoječi model razvoja v Sloveniji? V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (8-13).
- Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.) (2010), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference).
- Kozar, M. (ur.) (2008), *Najprej stanovanje! Program nastanitvene podpore za brezdomne*. Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice (brošura konference).
- Kramberger, A. (2010), Okoliščine in pogoji nesocialne ekonomije (v Sloveniji). V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (99-117).
- Kresal, B. (2006), *Delovno pravo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (učbenik).
- Leonardis, O. de, Mauri, D., Rotelli, F. (1994), *L'impresa sociale*. Milano: Anabasi.

- Martin, F., Thompson, M. (2010), *Social enterprise. Developing sustainable businesses*. Basingstroke: Palgrave Macmillan.
- Mesec, B., *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I in II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani (študijsko gradivo).
- Pavel, I., Štefanič, P. (2005), *Socialno podjetje, od ideje k praksi*. Ljubljana: Šent.
- Radej, B. (2009), Drugotni razvoj. V: Latouche, S., *Preživeti razvoj. Od dekolonizacije ekonomskega imaginarija do oblikovanja alternativnih družbe*. Ljubljana: /cf., Rdeča zbirka (95–114).
- Rihter, L., Zidar, R. (2010), Vključevanje ranljivih skupin v programe socialnega podjetništva s perspektive socialnega dela. V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (66-85).
- Slapnik, T. (2010), Pojem in razvoj socialnega podjetništva. V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (14-21).
- Social Enterprise Alliance (ur.) (2010), *Succeeding at social enterprise. Hard-Won Lessons for Nonprofits and Social Entrepreneurs*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Tommasini, G. (2010), An overview on social economy – the italian model. V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (86-98).
- Vesel, J. (2010), Socialna ekonomija kot alternativa. V: Kovač, Z. M., Milošević, G., Radej, B. (ur.), *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota: Pribinovina (zbornik prispevkov strokovne tematske konference) (22-34).
- Zupančič, K. (1999), *Družinsko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

8.2. Spletni viri

- Center za integracijo tujih žensk in družin Box66 (Integrationszentrum für ausländische Frauen und Familien Box66). [Http://www.bggankunft.de /frauen_ projekte_box.htm](http://www.bggankunft.de /frauen_ projekte_box.htm) (28. 9. 2012).
- Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. [Http://www.kraljiulice.org/](http://www.kraljiulice.org/) (29.09.2012).

Družbeno koristna dela. [Http://www.csd-mb.si/sl/page/view/DruzbenoKoristnoDelo](http://www.csd-mb.si/sl/page/view/DruzbenoKoristnoDelo) (2. 10. 2012).

Državljanska dela. [Http://www.arbeitsagentur.de/Dienststellen/RD-SAT/RD-SAT/A04-Vermittlung/Allgemein/pdf/Broschuere-aktuell-Buergerarbeit-pdf.pdf](http://www.arbeitsagentur.de/Dienststellen/RD-SAT/RD-SAT/A04-Vermittlung/Allgemein/pdf/Broschuere-aktuell-Buergerarbeit-pdf.pdf) (02.10.2012)

Državljanska dela. [Http://www.bmas.de/DE/Service/Presse/Pressemitteilungen/buergerarbeit.html](http://www.bmas.de/DE/Service/Presse/Pressemitteilungen/buergerarbeit.html) (2. 10. 2012).

Gastarbeiter. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter](http://en.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter) (02.10.2012).

Izobraževanje v komunističnih državah. [Http://www.zum.de/whkmla/sp/0910/haeyoon/jhy3.html#iv](http://www.zum.de/whkmla/sp/0910/haeyoon/jhy3.html#iv) (02.10.2012).

Javna agencija RS za podjetništvo in tuje investicije. [Http://www.japti.si/](http://www.japti.si/) (28. 9. 2012).

Javna dela. [Http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/zaposlovanje/javna_dela_2012](http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/zaposlovanje/javna_dela_2012) (2. 10. 2012).

MBA študij iz socialnega podjetništva. [Http://www.gea-college.si/gea-college-of-entrepreneurship/postgraduate-programs/mba-in-social-entrepreneurship/](http://www.gea-college.si/gea-college-of-entrepreneurship/postgraduate-programs/mba-in-social-entrepreneurship/) (6. 10. 2012).

Mednarodna klasifikacija ISCED. <http://www.europass.si/files/userfiles/.../KLASIFIKACIJA%20ISCED.doc> (4. 10. 2012).

Nastanitvena podpora za brezdomne. [Http://www.kraljiulice.org/kaj-delamo/nastanitev](http://www.kraljiulice.org/kaj-delamo/nastanitev) (4. 10. 2012).

Nemški šolski sistem. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Germany#Overview](http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Germany#Overview) (2. 10. 2012).

Poklicna rehabilitacija. [Http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/zpiz+internet/zpiz/prvastran/uveljavljanjepravic/poklicna+rehabilitacija](http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/zpiz+internet/zpiz/prvastran/uveljavljanjepravic/poklicna+rehabilitacija) (2. 10. 2012).

Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba nova raba. [Http://www.youtube.com/watch?v=ZN3mO30qd40](http://www.youtube.com/watch?v=ZN3mO30qd40) (29.09.2012).

Projekt lokalnega socialnega kapitala (Lokales Soziales Kapital). [Http://www.bbwa-berlin.de/cms/website.php?id=/de/index/foerderinstrumente/lsk.htm](http://www.bbwa-berlin.de/cms/website.php?id=/de/index/foerderinstrumente/lsk.htm) (28. 9. 2012).

Slovenski forum inovacij. [Http://www.foruminovacij.si/](http://www.foruminovacij.si/) (28. 9. 2012).

Slovenski šolski sistem. [Http://www.eurydice.si/images/stories/slovenski_izobrazevalni_sistem/12-01-16-diagram%20sistema.pdf](http://www.eurydice.si/images/stories/slovenski_izobrazevalni_sistem/12-01-16-diagram%20sistema.pdf) (2. 10. 2012).

Slovenski šolski sistem. [Http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2007/2007-Vernik-Teja.pdf](http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2007/2007-Vernik-Teja.pdf) (02.10.2012).

Služba-en-evro. [Http://www.arbeitsagentur.de/nm_25392/Navigation/zentral/Buerger/Arbeit/Ein-Euro-Jobs/Ein-Euro-Jobs-Nav.html](http://www.arbeitsagentur.de/nm_25392/Navigation/zentral/Buerger/Arbeit/Ein-Euro-Jobs/Ein-Euro-Jobs-Nav.html) (2. 10. 2012).

Social Economy Europe. [Http://www.socialeconomy.eu.org/](http://www.socialeconomy.eu.org/) (23.09.2012).

Spekter delovanja socialnega podjetništva. [Http://www.4lenses.org/setypology/hybrid_spectrum](http://www.4lenses.org/setypology/hybrid_spectrum) (22. 9. 2012).

Standardna klasifikacija dejavnosti. [Http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=5531](http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=5531) (4. 10. 2012).

Trajnostni razvoj. [Http://www.grcsdev.org/sustainabledev.html](http://www.grcsdev.org/sustainabledev.html) (21. 9. 2012).

Turki v Nemčiji. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_Germany#Demographics](http://en.wikipedia.org/wiki/Turks_in_Germany#Demographics) (2. 10. 2012).

Turška družina. [Http://en.turkeyforfriends.com/forum/3-126-1](http://en.turkeyforfriends.com/forum/3-126-1) (2. 10. 2012).

Turški šolski sistem. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Turkey](http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Turkey) (02.10.2012).

Usposabljanje na delovnem mestu. [Http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/usposabljanje_in_izobrazevanje/usposabljanje_na_delovnem_mestu](http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi/usposabljanje_in_izobrazevanje/usposabljanje_na_delovnem_mestu) (2. 10. 2012).

Vietnamski šolski sistem. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Vietnam](http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Vietnam) (2. 10. 2012).

Združenje italijanskih kooperativ. [Http://www.confcooperative.it/default.aspx](http://www.confcooperative.it/default.aspx) (22. 9. 2012).

Želva. [Http://www.zelva.si/sl/o-podjetju/predstavitev.aspx](http://www.zelva.si/sl/o-podjetju/predstavitev.aspx) (2. 10. 2012).

8.3. Pravni viri

Sporočilo Evropske komisije o iniciativah socialnega podjetništva. [Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0682:FIN:EN:PDF) (23. 9. 2012).

Uradni odlok o socialnih podjetjih, Italija. [Http://www.impresasociale.net/files/atti/17.pdf](http://www.impresasociale.net/files/atti/17.pdf) (22. 9. 2012).

Uradni pravilnik o državni pomoči pri zaposlovanju, Italija. [Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:337:0003:0014:IT:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:337:0003:0014:IT:PDF) (22. 9. 2012).

Uredba Komisije (ES) št. 800/2008. [Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:214:0003:0047:sl:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:214:0003:0047:sl:PDF) (5. 10. 2012).

Zakon o socialnem podjetništvu, Slovenija. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201120&stevilka=819> (23. 9. 2012).

8.4. Drugi viri

Informativni material Centra za integracijo tujih žensk in družin Box66 in Interkulturene kreativne delavnice Box66 (letaki, razni dokumenti, prijava na razpis ipd.).

Informativni material Posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba nova raba (letaki, razglednice, zgibanke, TV-prispevki ipd.).

Osebna e-korespondenca z Jurančič Šribar, L. (10. 9. 2012).

Osebna e-korespondenca z Vesel, J. (9. 2. 2012).

Osebna e-korespondenca z Zidar, R. (31. 1. 2012).

9. PRILOGE

9.1. Transkripti intervjujev

Intervju: NEM-Ž-1-nem

Od kod prihajaš?

Sem Nemka, rojena sem v Nemčiji.

Kaj si delala v preteklosti, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo? Kaj pa delaš zdaj?

Izobrazbe nimam. V preteklosti sem delal na področju čiščenja. Bila sem zaposlena kot čistilka v zdravstvenem domu, čistila sem tudi v novozgrajenih stavbah, ki so pred odprtjem potrebovale čiščenje. Od leta 2008 sem popolnoma brezposelna, zaradi zdravstvenih težav. Trenutno sem vključena v zaposlitveni program. Leta 2007 sem bila že vključena v tak program, do zdaj pa ne več.

S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?

Težave imam na področju zaposlitve. Zelo težko dobim zaposlitev oziroma je ne dobim, predvsem zaradi mojih zdravstvenih težav in tudi zaradi starosti. Imam skoraj 60 let in s tako starostjo se zelo težko dobi delo!

Kje in kako si se naučila ročnih del?

Ročnega dela sem se naučila v šoli in od mame. Potem pa sem stalno prakticirala. Na primer, spletla sem malo morje puloverjev.

Katere tehnike ročnih del pa obvladaš?

Obvladam pletenje, kvačkanje, vezenje in ročno šivanje. S šivalnim strojem se nisem nikoli ukvarjala, ga nisem nikoli niti poskusila uporabiti.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah? Kaj ti pomeni, na primer podporo, socialno mrežo, nova znanja, možnost za zaslužek, delo?

Z Boxom sem prišla v stik preko Jobcentra in tako tudi s projektom kreativnih ročnih del. V bistvu sem se v zaposlitveni program tukaj v Boxu vključila tudi zato, ker me je zanimalo področje ročnih del, želela sem si delat na tem področju. Zaenkrat sem sodelovala na malo delavnicah, ker sem tukaj nova. Na splošno pa se mi zdi projekt zame nezanimiv, ker je bolj dolgoročen, jaz pa bom v programu tri mesece, potem pa nič več. Projekt hoče razvit samostojno skupino za ročna dela, osebno zame pa je to nezanimivo.

Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Svojo prihodnost vidim zelo črno. Čez par mesecev bom spet doma, ker se verjetno ne bom mogla vključiti v noben zaposlitveni program. Na področju ročnih del bi me tudi zanimalo dobiti delo, sem pa zelo skeptična, če to gre ali ne, če ta smer na trgu nudi zaposlitvene možnosti.

Intervju: NEM-Ž-2-nem

Od kod prihajaš? Kdaj si se preselila v Nemčijo?

Prihajam iz severnega Vietnama, v Nemčiji pa živim od leta 1987. Takrat sem bila stara osemnajst let in sem sama prišla v Nemčijo.

Zakaj pa si se odločila, da prideš sem?

Takrat je obstajala nekakšna pogodba oziroma pobratenje med severnim Vietnamom in DDR in dosti Vietnamcev se je po šoli preselilo v Nemčijo za delo.

Kaj si delala v domači državi, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo?

V Vietnamu sem obiskovala splošno šolo, nimam nobene specializirane izobrazbe.

Kaj pa delaš zdaj v Nemčiji?

Trenutno sem brezposelna.

S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?

Imam težave predvsem z zaposlitvijo. Nimam nobene izobrazbe in tudi, ker ne govorim zelo lepo nemško, zelo težko dobim zaposlitev.

Kje in kako si se naučila ročnih del?

Ročnih del sem se naučila sama in tudi z opazovanjem drugih ljudi.

Doma se nisi nič naučila?

Ne, doma ne. V šoli smo se tudi učili, ampak to je že davno nazaj.

Katere tehnike ročnih del obvladaš?

Obvladam pletenje, kvačkanje in šivanje, ampak od vsakega malo. Nisem noben profesionalc.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah? Kaj ti pomeni: podpora, socialno mrežo, nova znanja, možnost za zaslužek, delo, kaj drugega?

S tem projektom sem prišla v stik, ker sem tukaj v Boxu vključena v zaposlitveni program. Delavnice so zanimive in nam nudijo podporo. V delavnicah pridobivam tudi novo znanje in nove informacije. Na primer, delavnice, ki smo jih imeli glede interneta in iskanja preko interneta – te so bile zame zelo uporabne, ker mi to znanje primanjkuje. Glede delovnih

mest na področju ročnih del pa mislim, da gre zelo težko. Vsaj zame bi bilo težko, ker se mora imet talent.

Bi rada dobila delo na tem področju?

Osebnost bi rada delala kot monterka majhnih elektronskih naprav. Na področju ročnih del ne bi rada delala oziroma, če obstaja možnost, tudi ja, ampak mislim, da nimam talenta in nimam kompetenc za to.

Kako vidiš svojo prihodnost?

Zelo težko. Veliko drugih ljudi je mlajših kot jaz in izobraženih. Težko je dobiti pravo stalno zaposlitev. Osebnost bi se zadovoljila tudi z delom za 400/500 € na mesec. Ne potrebujem super dela za 1000€ na mesec, polovica bi mi bila dovolj.

Intervju: NEM-Ž-3-nem/viet

Od kod prihajaš? Kdaj si se preselila v Nemčijo? Zakaj si se odločila, da prideš v Nemčijo?

Prihajam iz severnega Vietnama. V DDR sem prišla leta '88. Stara sem bila triintrideset let. V Nemčijo sem se preselila zaradi dela, zaposlitve, ki mi jo je ponudila država DDR.

Kaj si delala v domači državi, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo? Kaj pa delaš zdaj v Nemčiji?

V Vietnamu sem končala deset let šole in opravila maturo. Po šoli sem obiskovala tečaj za šiviljstvo, za osemnajst mesecev. To je moja izobrazba, specializacija. Sem tudi delala na tem področju, kot šivilja, sem pa bila tudi prodajalka in računovodja. Trenutno tukaj v Nemčiji sem brezposelna, oziroma sem tukaj v Boxu vključena v program zaposlitvenega ukrepa preko Jobcentra.

S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?

Težave imam glede zaposlitve. Zdaj težko dobim delovno mesto zaradi starosti. Jezik je tudi problem, medtem ko enkrat na primer ni bil. Vsako delovno mesto je imelo prevajalca in tudi če nisi govoril nemško, si lahko brez problemov delal.

Kje in kako si se naučila ročnih del? Katere tehnike ročnih del obvladaš?

Kot sem prej povedala, na tečaju šiviljstva. Znam šivati na mašino in na roko. Drugih ročnih del sem se naučila doma in iz izkušenj. Pletem recimo, ampak zelo malo, tudi kvačkam, ampak ne zelo dobro. V bistvu dosti rajši šivam kot pletem in kvačkam.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah?

S projektom sem prišla v stik seveda preko zaposlitvenega programa, tukaj v Boxu 66. O projektu mislim, da je normalen! Se mi ne zdi nič posebnega, ampak niti ni slab.

Kaj pa ti pomeni: podporo, socialno mrežo, nova znanja, možnost za zaslužek, delo...?

Meni osebno pomeni podporo in nova znanja.

Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

V prihodnosti ne vem, kaj se bo zgodilo, ampak bi zelo rada dobila delo na področju ročnih del, če je to možno!

Intervju: NEM-Ž-4-nem

Od kod prihajate? Kdaj ste se preselila v Nemčijo?

Prihajam iz Kazahstana. Moj oče je bil Rus, moja mama pa nemškega izvora. Njen oče je prihajal iz Salzburga, v Avstriji. Moja mama je bila rojena in je odrasla na Volgi, med Sovjetsko Zvezo pa so njo in celo družino poslali v Kazahstan, zaradi njihovega nemškega izvora. Doma sem zaradi tega v glavnem govorila nemško, kot materni jezik. Tudi v šoli sem se učila nemščine in seveda ruščine.

Zakaj ste se odločila, da pridete v Nemčijo?

V Nemčijo sem prišla s celo družino, leta 2005.

Kaj ste delala v domači državi, ste imela službo? Imate kakšno izobrazbo?

V Kazahstanu in kasneje tudi kjer sem živela v Rusiji, sem delala kot skrbnica za otroke. Delala sem enajst let. Ampak nimam nobene specializirane izobrazbe.

Kaj pa delate zdaj v Nemčiji?

Trenutno delam v organizaciji Matilde. To je organizacija za ženske migrantke. Sem bila vključena v zaposlitveni program Jobcentra, zdaj pa sem preko državljanskih del dobila pogodbo do decembra 2013. Potem upam, da bom v tej organizaciji dobila delovno mesto. V tej organizaciji se ukvarjam s področjem ročnih del.

S katerimi težavami se soočate v Nemčiji?

Ne želim odgovoriti na to vprašanje.

Kje in kako ste se naučila ročnih del? Katere tehnike ročnih del obvladate?

Ročnih del sem se naučila od mame in sama. Tudi v šoli smo imeli prav lekcije za ročna dela in učila nas je zelo dobra in prav simpatična učiteljica. Obvladam pa pletenje, kvačkanje, šivanje in tudi na splošno ročno izdelovanje.

Kako ste prišla v stik s tem projektom? Kaj mislite o tem projektu/delavnicah? Kaj Vam

pomeni, na primer podpora, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo...?

Moja vodja je dobila povabilo na delavnice, ki jih nudite in me je vprašala, če sem zainteresirana za to in če bi prihajala sem redno. Ker se ukvarjam z ročnimi deli, sem izkoristila priložnost, da se naučim nekaj novega. Sem zadovoljna, ker sem pridobila nova znanja in tudi ker sem spoznala dosti novih ljudi. Predvsem delavnice z dizajnerjem Andreasom so mi posebno zanimive.

Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidite svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Tudi v prihodnosti bi zelo rada ostala pri Matilde. Tam mi je dobro, ker ni daleč od mojega doma, ker tam delajo zelo simpatični, dobri, prijazni ljudje in tudi ker je delovni čas fleksibilen!

Intervju: NEM-Ž-5-nem

Od kod prihajaš? Kdaj si se preselila v Nemčijo? Zakaj si se odločila, da prideš v Nemčijo?

Jaz sem bila rojena v Nemčiji. Moja starša pa sta bila oba rojena v Turčiji. Moj oče je leta '69 prvič prišel v Nemčijo, delal je in živel v enosobnem stanovanju. Par let kasneje je v Nemčijo pripeljal še mojo mamo. Delala sta skupaj. Mama je delala kot čistilka. Leta '74 sem se pa jaz rodila.

Kaj si delala v domači državi, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo? Kaj pa delaš zdaj v Nemčiji?

Tukaj v Nemčiji sem dokončala realno. Takoj po koncu šolanja sem se poročila in po enem letu dobila prvega sina. Imam dva sina in eno hčerko in zaradi tega sem vedno ostala doma, nisem nikoli delala.

S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?

V Nemčiji se ne soočam z nikakršnimi težavami. Tukaj sem se rodila in odrasla, počutim se kot v svoji domovini, tukaj je moj dom.

Kje in kako si se naučila ročnih del? Katere tehnike ročnih del obvladaš?

Ročnih del sem se najprej naučila doma od mame, in sicer pletenja. Vendar to obvladam bolj malo, ne profesionalno. Po poroki pa sem se od svakinje naučila dobro šivati. Kasneje sem še v raznih zaposlitvenih programih poglobila svoje spretnosti šivanja in se naučila kvačkanja.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah? Kaj ti

pomenijo, recimo krepitev moči, socialno mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo?

Osebno nimam dosti upanja, ker menim, da se od ročnih del ne da živeti. Ampak bi mi bilo zelo všeč, če bi lahko z ročnimi deli kaj zaslužila. O delavnicah mislim, da niso preveč uporabne, ker trg ročnih del tako in tako ne gre. Ideje, ki jih imamo, na primer miške s sivko, so pa dobre.

Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Osebno jemljem življenje dan za dnem. Važnejše mi je zdravje in da je družina skupaj. Glavno, da ne postanemo revni in da imamo zadosti za najemnino. Trenutno se počutim srečno, vse ostalo mi je vseeno.

Bi pa rada delala na področju ročnih del?

Ja, zelo rada bi delala na tem področju.

Intervju: NEM-Ž-6-nem/tur

Od kod prihajaš? Kdaj si se preselila v Nemčijo? Zakaj si se odločila, da prideš v Nemčijo?

Prihajam iz Turčije, iz Samsuna ob Črnem morju. V Turčiji sem spoznala svojega moža, leta '94 in se poročila in se preselila v Nemčijo. Mož je že prej živel v Nemčiji, saj sta se njegova starša preselila v Nemčijo, ko je bil on star petnajst let.

Kaj si delala v domači državi, si imela službo? Imaš kakšno izobrazbo? Kaj pa delaš zdaj v Nemčiji?

V Turčiji sem obiskovala osnovno šolo do dvanajstega leta. Potem sem v svoji vasi imela službo, delala sem na vrtu, vrtnarila. V Nemčiji nisem nikoli delala, sem pa že sedem let vključena v zaposlitveni program Jobcentra, na različnih delovnih mestih.

S katerimi težavami se soočaš v Nemčiji?

Moja največja težava je, da ne govorim zelo dobro nemško. Rada pa bi se naučila. Bila sem tudi že vključena v razne tečaje nemščine, problem je, da potem vse pozabim! Menim, da so zaposlitveni programi dobri programi, konkretno ta program pa je zame dolgočasen.

Kje in kako si se naučila ročnih del? Katere tehnike ročnih del obvladaš?

Ročnih del sem se naučila tam pri trinajstih, štirinajstih letih doma, sama. Obvladam kvačkanje, pletenje in šivanje in vse to tudi rada počnem.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o tem projektu/delavnicah? Kaj ti pomen, podporo, socialno mrežo, nova znanja, možnost za zaslužek, delo ali kaj drugega?

V stik s tem projektom sem prišla seveda preko zaposlitvenega programa, ki ga delam tukaj v Box-u. Ne vem, kaj naj rečem o delavnicah. Po eni strani se dolgočasi, predvsem ker ne razumem jezika. Delavnice z Andreasom so mi pa všeč. Menim pa, da bi nam lahko delavnice nudile več zaslужka.

Bi rada dobila delo na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Rada bi delala na področju ročnih del, ja. Svojo bodočnost pa vidim precej slabo – ni službe, ni denarja, situacija je težka. Vsekakor pa bi se rada preselila nazaj v Turčijo, ko se moj sin poroči.

Intervju: SLO-Ž-1-slov

Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?

Jaz sem bivša odvisnica, zdaj sem na metadonu. Imam otroka, ki je star 9 let in v bistvu on je moj zagon, on me drži, zaradi njega grem v službo. Grem v službo tudi, ker mi je všeč, ker tukaj rada delam. H Kraljem ulice pa sem prišla preko Želve. Oni so mi v bistvu dali delo, ki mi ni odgovarjalo, na primer čiščenje, kjer sem morala nositi lambarje (vrče) v peto nadstropje. Preveč je bilo garanja in mi ni zneslo. Tukaj na Kraljih mi je bilo takoj v redu. Ljudje so v redu in tudi delo. Delo s strankami je tudi fanj, ker malo poklepetaš. Zdaj imamo že stalne stranke, s katerimi vzpostaviš poseben stik, se pogovarjaš...

Imaš kakšno izobrazbo? Kaj si delala v preteklosti? Si imela službo?

Delala sem na Razstavišču v pisarni, dve leti in pol. Potem sem tudi čistila, tri leta. Ampak to je bilo honorarno. V bistvu imam tri leta delovne dobe.

Imaš pa kakšno izobrazbo?

Izobrazbo imam osnovno. V srednji šoli smo imeli popoldanski pouk, ma mi ni zneslo.

S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?

Premalo denarja, to je že klasika pri nas. Kriza je, težko je vezat mesec z mescom. Na primer zdaj bi mogli poklicat vodovodarja, pa odlašamo, na koncu pa bo še slabše. Živim z mamo, s partnerjem pa s sinom.

Kaj pa metadonski program, ki si ga omenila, imaš tu kakšno težavo?

Ne, metadonski program laufa. Moraš edino se ujemati, da normalno funkcioniraš.

Nisi pa nikoli bila na cesti?

Nikoli nisem bila brezdomka, na srečo. Vedno sem imela streho nad glavo.

Kaj misliš o projektu, o socialnem podjetništvu in Posredovalnici rabljenih predmetov?

Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)

Mislím, da bi moralo v Sloveniji biti več takih trgovin. Tudi tujci, turisti, ki pridejo v Ljubljano, nam rečejo, da je to »the only store in Ljubljana that's cool«. Tudi Slovenci seveda pridejo poceni kupit, drugače pa si ne morajo privoščiti.

Kaj pa samo delo in organizacija? Kaj ti pomeni to delo?

Imamo sestanke vsak ponedeljek. Takrat si povemo, kaj se je zgodilo, koliko se je zaslužilo... PRP mi pomeni tudi preživetje, zaslužek. Delo mi je všeč, zato bi rada še ostala. Delam preko javnih del, zato je vprašanje, če bom drugo leto imela še možnost delat. Zdaj imam pogodbo do decembra.

Bi rada nadaljevala z delom na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Rada bi ostala v trgovini. Drugače bom spet šla k Želvi, da dobim delo.

Imaš na splošno še katero koli drugo željo?

Rada bi, da bi sinu šlo v šoli. Zdaj bo začel četrti razred in se bo treba bolj učiti. Rada bi, da bi mu uspelo, da bi bil zadovoljne z življenjem, z mamo, z očetom, z babico. Do babice se včasih grdo obnaša. To pa je tudi ona kriva, ker je bolna in je zajedljiva, je kot kača, sika.

Bi sama dodala še karkoli drugega?

Ne, sem povedala vse.

Intervju: SLO-Ž-2-slov

Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?

To je dolga zgodba, se je nabralo že nekaj zgodovine za mano... Po osnovni šoli sem šla v trgovsko šolo. Zadnje leto se mi je mudilo se oženit, imet famílijo, mislila sem, da mi bo fant ušel, šola pa da bo še tam. Tako sem se oženila in imela štiri otroke, enega za drugim. So tri punce in en fant. Zaradi tega ni bilo časa za študirat. Pri tridesetih, enaintridesetih letih sem ostala vdova. Mož je umrl v prometni nesreči, v kateri je bil tudi sin, star deset let. Nismo znali, če bo ozdravil, če bo v redu, imel je poškodbo na možganih in razbita rebra. Se pa je izšlo. Mama in oče sta mi pomagala. Medtem ko sem delala v lokalu, so bili otroci pri njiu. Zdaj so otroci že poročeni, imam pa devet vnukov! Potem sem spoznala cepca, s katerim sem živela šest let. Bil je nasilen, zato sem morala poiskati zdravniško pomoč, bila sem hospitalizirana. Potem sem dobila socialno, v varno hišo pa so me sprejeli samo za tri mesece. Nastanitev sem potem dobila preko Kraljev ulice. Pri njih sem bila že prodajalka, pa so mi ponudili, da se vključim v program nastanitvene podpore. Eno leto in pol so mi

pomagali, da sem si našparala nekaj denarja, zdaj pa živim v svojem stanovanju. Drugače pa, jaz sem bila posvojena. Moja mama in ata pa sta zame mama in ata in nočem slišat o bioloških starših. Skrbela sta za moje otroke še več, kot če bi bili njihovi. Zdaj je oče že umrl, mamu pa je zadela kap in je zdaj v domu. Takrat ko so mene posvojili, ni bilo še popolne posvojitve, zaradi tega je bilo dedovanje problem. Moja starša pa sta naredila oporoko in dala vse na moje otroke, da ne bi drugi sorodniki težili.

Kakšno izobrazbo imaš torej? Kaj si pa vse delala v preteklosti?

Imam osnovno šolo in skoraj dokončano srednjo trgovsko šolo. Drugače pa sem priučena gostinka. Z ljudmi me veseli delat. Sem pa delala tudi v akviziterstvu, v Pomurski založbi sem prodajala. Delala sem tudi na Javorju Pivka, ko so bili otroci še majhni.

S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?

Zdaj jih nimam več. Kar sem imela problemov, sem jih rešila s pomočjo Kraljev, stanovanje pa službo.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o projektu? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)

Ko sem bila že nekaj časa na socialni podpori, sem slišala za možnost stranskega zaslužka, za prodajo časopisa Kralji ulice. Tako sem se vključila in bila sem med najboljšimi prodajalci. Potem se je začel projekt Posredovalnice, na začetku je bilo šest mesecev uvajanja. Sprva nisem hotela delat, ker sem dolžna denarja in mi na računu blokirajo denar. Potem pa sem dobila preko javnih del, preko Zavoda za zaposlovanje. Zdaj delam do decembra, drugo leto pa bom že stara petinpetdeset let in bom spadala že pod drugo kategorijo, tako da bom mogoče še lahko delala preko Zavoda. S PRP-jem namreč živim, lahko diham.

Kaj misliš o projektu? Kaj tebi pomeni?

Projekt je v redu zasnovan. Vse se ja začelo s stojnicami enkrat mesečno, zdaj so še vedno, vsako prvo soboto v mesecu na Prešercu. Namen trgovine je dosežen: stvari krožijo, eni jih ne rabijo več, drugi pa jih lahko poceni dobijo. Meni PRP pomeni varno stopnico, varno točko. Zavarovana sem, teče mi delovna doba. Finančno mi gre boljše kot recimo na socialni podpori. Upam, da bom naprej sodelovala, če ne redno, vsaj honorarno. Delo kot tako mi je tudi všeč.

Bi rada nadaljevala z delom na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Rada bi nadaljevala s projektom, dokler bom lahko in dokler me bodo marali! Drugače pa nimam posebnih želj, dokler so mi tukaj vrata odprta. Če bi lahko še deset let do penzije tukaj delala, bi bilo super. Upam, da se bo projekt razvijal in da ne bo propadel.

Bi sama dodala še karkoli drugega?

Ne, ne bi.

Intervju: SLO-M-1-slov

Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?

Jaz sem bil v preteklosti dvajset let natakcar. Potem sem preko socialke prišel na Kralje ulice za opravljanje družbeno koristnih del, zaradi glob avta. Delal sem tri mesece, to je 650 ur. Potem pa me je vse skupaj zanimalo in sem se od marca do avgusta zaposlil v Posredovalnici rabljenih predmetov. Zdaj so mi spet podaljšali pogodbo. Fajn mi je delat, prodaja je v redu, všeč mi je brskati med starimi stvarmi, govoriti z ljudmi. V bistvu sem spremenil svoje mišljenje v socialno podjetništvo, ko sem ostal brez službe, prej pa sem bil materialist. Jaz sem bil edini, ki je iz DKD-ja prešel v redno službo.

Imaš kakšno izobrazbo? Kaj si delal v preteklosti?

Imam srednjo lesno, srednjo trgovsko in gostinsko. Čeprav imam srednjo lesno, mi ni do tega, poleg tega pa danes ni dosti možnosti na tem področju. Trgovska smer me ne zanima, v gostinstvu pa sem bil dvajset let, potem pa sem izgubil službo in pristal na Zavodu za zaposlovanje.

S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?

Težko je dobiti stanovanje. Selim se iz ene lokacije v drugo. V bistvu ni težko dobiti stanovanja, so pa vsa zelo draga. Vprašajo te najemnino in varščino in ne vem kaj vsega.

Kako si prišel v stik s tem projektom? Kaj misliš o projektu? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)

Zelo podpiram PRP, predvsem v tej situaciji danes v Ljubljani in v Sloveniji. Kdor stvari ne rabi več, jih da naprej komur jih lahko poceni kupi. Poanta ni profit, saj stvari prodajamo po simboličnih cenah. Moramo samo pokriti stroške in zaslužiti za plačo. S tem pa se krog zaključí, ko pomagamo čim več ljudem. Zdaj sem socialen tip in sem bolj izpopolnjen, če enemu prodam tam eno lampico. Če bi bilo po mojem, bi prodajali vse po petdeset centov! Pa drugače jaz tukaj kombi vozim.

Bi rad nadaljeval z delom na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rad

počel?

Imam željo nadaljevat, če bo možno, če so zadovoljni z mano. Zaenkrat so. Želim pomagat drugim, lahko bi se tudi sam privat ukvarjal s tem. Star sem štirideset let, važno mi je, da imam za živeti, brez presežkov, važno, da mi je v redu. Padel sem na realna tla, ko sem iz zaposlitve prešel na brezposelnost dve leti in pol. Prej sem služil po dva tisoč evrov na mesec, zdaj pa imam veliko manj. Pa mi je vseeno boljše. Moraš znižat standarde, potrebe in gre! Seveda se težko shaja, ampak gre, pomagamo si eden drugemu, pa ti pride nazaj. Vse se vrača, tega pa žal v Sloveniji manjka.

Intervju: SLO-M-2-slov

Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?

Bil sem računovodja. Študiral sem na Fakulteti za organizacijske vede. Po faksu sem bil šestnajst let zaposlen v računovodskem servisu. Zaposlena sva bila dva, jaz pa lastnica. Ko je lastnica šla v penzijo, je zaprla servis, jaz pa sem pristal na Zavodu za zaposlovanje. Nekaj časa sem stanovanje financiral še iz prihrankov, potem pa nisem dobil nove službe in pristal na cesti. Dve leti sem bil na cesti, potem pa sem preko Kraljev ulice vstopil v projekt nastanitvene podpore. Dve leti sem bil vključen v ta projekt, službe pa do danes nisem še dobil. Še vedno sem prijavljen na Zavodu za zaposlovanje. V PRP sem vključen od začetka, od prve stojnice, zdaj pa tukaj delam preko poklicne rehabilitacije iz Zavoda za zaposlovanje. To spada v okvir aktivne politike zaposlovanja, poklicna rehabilitacija in pa usposabljanje na delovnem mestu. Tudi preko tega programa sem že delal v PRP-ju. Smisel tega programa je, da te zaposlijo, če imajo možnost. Pričakovanje poklicne rehabilitacije pa je, da potem sam dobiš delo. Jaz pa sem še vedno brezposeln, na Zavodu pa nisem niti aktiven iskalec zaposlitve, ker se ne vključujem v vse te njihove pobude in predavanja.

S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?

Najbolj pereči problem je dobit redno zaposlitev. S stanovanjem sem v redu, živim v garsonjeri. Pobral sem se. Če se hočeš, se lahko. S socialno podporo lahko nekako preživiš, nastanitev dobiš. Recimo v samskih domovih dobiš, ker so zdaj vsi prazni. Gradbena podjetja so propadla in zato ni več delavcev iz bivše Juge. Če želiš, dobiš streho nad glavo. Za navadno stanovanje pa ti gre cela socialka. Zdaj so jo znižali z 288 € na 260 €. To pa mi ni jasno. Vse stranke so se strinjale za znižanje socialne podpore, Pahor je to fiksiral, v tretjem poskusu pa je bilo sprejeto. Ne razumem, kako se lahko oseba, ki zasluži 4000 € na

mesec, odloči, da bo socialno podporo znižala še za 30 €!

Kako si prišel v stik s tem projektom? Kaj misliš o projektu? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)

V stik s projektom sem prišel preko Kraljev ulice. S Kralji ulice pa sem prišel v stik takrat preko drugih brezdomcev. Projekt je dober iz več pogledov. Prvo spodbujamo čistejše okolje, ker se stvari ne meče v smeti. Stare uporabne stvari lahko nekomu pridejo prav, lahko jih potrebuje. Poleg tega je možno, da se takih stvari nikjer več ne da kupit, tukaj pa jih dobijo zelo poceni. Projekt meni osebno pomeni zaslužek pa nova znanja in seveda socialno mrežo. Delo tukaj je v redu, čeprav bi rajši delal na svojem področju. To pa je težko, ker sem prestar. Po tridesetem letu te nihče več ne mara. Saj iščem, pa nihče me ne povabi niti na razgovor. Danes dobijo delo samo še prijatelji, hčerke in sinovi šefa. Razpisi obstajajo samo pro forma, vsa delovna mesta so že vnaprej zasedena. V bistvu imajo razpisi smisel samo za tretjo, četrto stopnjo izobrazbe, zidarji in to.

Bi rad nadaljeval z delom na tem področju? Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rad počel?

Ja, rad bi nadaljeval, glede na to, da v mojem poklicu ni zaposlitve. Ne glede na izobrazbo bi sprejel katero koli delo, bil bi tudi čistilka, pomivalec posode ... Ampak tudi tam me niso sprejeli! Obstajajo neki ustaljeni vzorci, da morajo to delati ženske. Imel sem razgovor v hotelu. To je bil edini razgovor, odkar sem na cesti. Povabili so me samo, ker jih je zanimalo, kdo sem in če mislim resno. Rekli so mi, da sem preveč izobražen za to delo in so potem zaposlili žensko. Po dveh mesecih pa so iskali knjigovodjo, ampak me niso povabili! V prihodnosti moram absolutno dobiti delo, tudi na črno, da preživim. S socialno podporo se da komaj plačati najemnino in če v PRP-ju ne bo dela, bom pa delal na črno.

Intervju: SLO-Ž-3-slov

Mi lahko poveš kaj o sebi, o svoji življenjski situaciji/preteklosti?

Rodila sem se 28. februarja 1986 v ljubljanski porodnišnici. Zrasla sem v Polhovem Gradcu, na kmetiji. Družina je bila delavska, zato so nas otroke vedno učili življenjskih naukov kot je »Dobro delaj, dobro spi«. Vrtec smo imeli kar doma med kravami, mačkami, psi in kokošmi. Osnovno šolo sem obiskovala tudi v Polhovem Gradcu, v srednjo šolo pa sem prišla v Ljubljano, in sicer na srednjo upravno administrativno šolo. Prve tri leta sem se izobraževala za poslovnega tajnika, drugi dve pa za ekonomskega tehnika. Na koncu sem

opravila maturo, leta 2007. Po maturi sem pol leta delala pripravništvo kot zdravstveni administrator v kliničnem centru v Ljubljani. To je bilo na Kliničnem oddelku za maksilofacialno in oralno kirurgijo. Potem pa sem malo zabluzila in živela na cesti. Od oktobra 2008 sem v resni zvezi, kmalu zatem ko sva začela, sva se s partnerjem preselila v podnajemniško stanovanje. Tukaj živimo midva in drugi tri prijatelji in zdaj na novo naš mulc. Zaradi tega sem zdaj na porodniški, drugače pa delam v trgovini Kraljev ulice oz. posredovalnici rabljenih predmetov z imenom »Stara roba nova raba«.

S katerimi težavami se spopadaš, kateri so tvoji najbolj pereči problemi?

Preveč perečih težav nimam. V bistvu lepo skozi shajamo.

Kako si prišla v stik s tem projektom? Kaj misliš o projektu? Kaj ti pomeni? (Krepitev moči, socialna mreža, nova znanja, možnost za zaslužek, delo.)

S projektom sem prišla v stik preko partnerja. On je sodeloval v projektu že pri standih. Na začetku sem se vključila prostovoljno, potem pa, ko se je odprla trgovina, sem bila na uvajanju. To je bilo dve leti nazaj. Bilo nas je dvanajst, potem so izbrali tri zaposlene. Že med uvajanjem me je delo začelo veselit in zanimat. Projekt je financiran pod Evropskega socialnega sklada in od Ministrstva. Ker od evropskega sklada ni bilo več financ, so izmed treh zaposlenih morali izbrati enega. Izbrali so mene, ker sem bila najboljša, najbolj efektivna. Zdaj sem redno zaposlena, pogodbo sem dobila za eno leto, trenutno pa sem na porodniški, od februarja do naslednjega februarja.

Kaj misliš o projektu?

Projekt je dober, lahko dobiš zaposlitev, je perspektiven. Spodbuja samoorganizacijo, samoiniciativo. V bistvu spodbujamo ljudi, da oddajo rabljene stvari in v zameno lahko dobijo druge poceni stvari. Zdaj kot zdaj se projekt financira sam po sebi. Dobiček gre v PRP in za zaposlenega, torej mene.

Kaj pa tebi pomeni projekt?

Pomeni mi možnost za zaslužek, pridobiš veliko tudi na socialni mreži, imaš več poznanstev. Seveda pridobiš tudi nova znanja, vadiš v delu. Če v to vložiš, se pozna. Zame osebno je to nekakšna odskočna deska. Navadiš se delovnega ritma, prej ko si brezposeln, pa nimaš ritma. Tako lahko dobiš drugo delo. Projekt nasploh pa naj bi bil odskočna deska za naprej zaslužiti.

Bi rada nadaljevala z delom na tem področju?

Nadaljevala bi, ampak tudi na drugem področju – kakor pride priložnost.

Kako vidiš svojo prihodnost? Kaj bi rada počela?

Trenutno vidim samo sedanjost. Vnaprej nič ne gledam, se mi ne da. Ampak enkrat bom že morala pogledati v prihodnost, sedaj pa če ne. Misli za otroka so zdaj dovolj. Bi pa seveda delala vse tisto, kar mi bo ponujeno, npr. v trgovini, za pultom ...

9.2. Analiza značilnosti kategorij

Kategorija: življenjska situacija, biografija

Podkategorija: migracija

Značilnost	Razpon
Biti migrant/-ka	1. Migrant/-ka prve generacije 2. Migrant/-ka druge generacije 3. Ni migrant/-ka
Starost ob migraciji	1. Mlajši/-a 2. Starejši/-a
Razlog migracije	1. Delo 2. Družina
Čas bivanja v novi državi	Število let

Podkategorija: primarna družina

Značilnost	Razpon
Okolje odraščanja	1. Vas 2. Mesto
Posvojitev	1. Ja 2. Ne
Pomoč staršev?	1. Ja 2. Ne

Podkategorija: partnerstvo/poroka

Značilnost	Razpon
Biti v partnerski zvezi/poročeni	1. Ja

	2. Ne
Vdovstvo	1. Ja 2. Ne

Podkategorija: starševstvo/sekundarna družina

Značilnost	Razpon
Imeti otroke	1. Ja 2. Ne
Zgodnje ustvarjanje družine	1. Ja 2. Ne
Težave z otroki Vrsta težav	1. Ja, ... 2. Ne
Prioriteta družine pred drugim	1. Ja 2. Ne

Podkategorija: finančno pomanjkanje, brezdomstvo

Značilnost	Razpon
Izkusiti finančno pomanjkanje	1. Ja 2. Ne
Izkusiti brezdomstvo	1. Ja 2. Ne
Vključitev v program nastanitvene podpore	1. Ja 2. Ne

Podkategorija: zasvojenost

Značilnost	Razpon
Izkušnja zasvojenosti	1. Ja 2. Ne
Vključenost v program odvajanja	1. Ja 2. Ne
Težave z zasvojenostjo/odvajanjem	1. Ja

	2. Ne

Podkategorija: fizično nasilje

Značilnost	Razpon
Biti žrtev nasilja	1. Ja 2. Ne
Imeti zdravstvene posledice	1. Ja 2. Ne
Živeti v varni hiši	1. Ja 2. Ne

Kategorija: izobrazba

Značilnost	Razpon
Stopnja izobrazbe	1. Osnovnošolska izobrazba 2. Nedokončana srednješolska izobrazba 3. Srednješolska izobrazba 4. Srednješolska izobrazba z nedokončanim pripravištvom 5. Tečaj po srednji šoli 6. Univerzitetna izobrazba
Področje izobrazbe	1. Splošno 2. Šiviljstvo 3. Trgovstvo 4. Lesarstvo 5. Gostinstvo 6. Uprava, administracija

Kategorija: zaposlitev, brezposelnost

Značilnost	Razpon
Izkušnja zaposlitve	1. Ja 2. Ne
Področje zaposlitve	1. Čiščenje

	2. Šiviljstvo 3. Prodaja 4. Računovodstvo 5. Skrbništvo otrok 6. Vrtnarstvo 7. Pisarniško delo 8. Gostinstvo 9. Akviziterstvo
Zaposlitveni programi	1. Služba-en-evro 2. Državljska dela 3. Javna dela 4. Poklicna rehabilitacija 5. Usposabljanje na delovnem mestu
Težave pri zaposlovanju	1. Nizka izobrazba 2. Starost 3. Zdravstvene težave 4. Nepoznavanje jezika 5. Korupcija pri zaposlovanju 6. Družina

Kategorija: druge težave

Značilnost	Razpon
Vrsta težav	1. Finančna prikrajšanost 2. Visoke cene nastanitev 3. Nima težav 4. Težave z jezikom

Kategorija: socialno podjetništvo

Značilnost	Razpon
Vstop v socialno podjetje/projekt socialnega podjetništva	1. Vključenost v isto organizacijo preko zaposlitvenega programa 2. Vključenost v isto organizacijo

	3. Preko druge organizacije 4. Družbeno koristna dela 5. Osebna poznanstva
Razlog za sodelovanje	1. Vključenost v isto organizacijo 2. Zanimanje za področje delovanja
Vrsta sodelovanja	1. Prostovoljno 2. Zaposlitveni program 3. Zaposlitvena pogodba
Pomen projekta za osebo	1. Podpora, spodbujanje, krepitev moči 2. Nova znanja 3. Socialna mreža 4. Zaslužek 5. Primerna služba 6. Varnost 7. Zavarovanje 8. Občutek izpopolnjenosti 9. Spreobrnitev 10. Uvajanje v svet dela
Pozitivni aspekti projekta	1. Zanimivost delavnic 2. Dobre ideje v delavnicah 3. Dobri odnosi 4. Zadovoljstvo z delom, službo 5. Dobra ideja/koncept 6. Pozitivnost projekta 7. Porodniški dopust
Negativni aspekti projekta	1. Kratkoročnost, negotovost vključitve 2. Skeptičnost glede uspešnosti projekta 3. Pomanjkanje lastnega talenta 4. Neposebnost projekta 5. Neuporabnost delavnic 6. Jezik 7. Dolgčas

	8. Premalo zaslužka
Dobiti/obdržati zaposlitev	1. Ja 2. Ne

Kategorija: prihodnost

Značilnost	Razpon
Želje	1. Naučiti se jezika 2. Zaposlitev v monterstvu 3. Minimalen dohodek 4. Prehod iz državljanskih del v redno zaposlitev 5. Pomagati drugim 6. Mogoče odpreti svojo trgovino 7. Katerakoli zaposlitev 8. Delo na črno 9. Zdravje 10. Vse v redu v družini 11. Vrnitev nazaj v domovino
Pogled na prihodnost	1. Ne ve 2. Ne misli 3. Črna prihodnost 4. Težka prihodnost 5. Nujnost zaposlitve

9.3. Izjava o avtorstvu

10. POVZETEK

Pojma socialne ekonomije in socialnega podjetništva sta zelo kompleksna in pluralna. Najprej sem ju uokvirila v različne teoretične koncepte. V luči teorije ekonomskih sektorjev ali sistemov (trg, država in civilna družba) umeščamo socialno ekonomijo in socialno podjetništvo med formalizirane dejavnosti tretjega sektorja oz. civilne iniciative. V okviru teorije trajnostnega oz. celostnega razvoja (gospodarski, socialni in naravni razvoj) pa spadata socialna ekonomija in socialno podjetništvo v prečni razvoj socialnih in gospodarskih ciljev, včasih tudi ekoloških. S historično analizo prepoznamo začetke socialne ekonomije v oblikah samopomoči in samoorganiziranja delavstva prvič že leta 1840 v Angliji. Razvoj socialne ekonomije in socialnega podjetništva se je zaradi različnih geografskih, zgodovinskih, ekonomskih, političnih in kulturnih ozadij v posameznih državah in tudi znotraj držav zelo razlikoval. V skandinavskih in nemško govorečih državah se je socialna ekonomija razvila v povezavi z lokalno skupnostjo in konceptom lokalnega razvoja. Mediteranske države pa so gradile bolj korporativni sistem socialne ekonomije, tako da so zadruga tam najbolj razširjena pojavna oblika socialnega podjetništva. V Združenih državah Amerike se pri socialnem podjetništvu bolj poudarja podjetniške sestavine, financiranje socialnih podjetij pa je dosti bolj odvisno od zasebnih filantropov kot od državne pomoči. Slovenska tradicija, ki jo lahko povezujemo s sodobnim socialnim podjetništvom, pa so predvsem zadruga in fundacije, invalidska podjetja in zaščitne delavnice. Kljub številnim niansam socialne ekonomije in socialnega podjetništva so njihove glavne sestavine naslednje: socialni cilji, ekonomska dejavnost, neprofitnost, samostojnost upravljanja, gospodarsko tveganje, princip demokratičnosti, princip participacije, civilna iniciativa, plačani člani. Na koncu svojega teoretičnega dela sem predstavila delovanje dveh socialnih podjetij – Interkulture kreativne delavnice Box66 iz Berlina ter posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba nova raba iz Ljubljane, ki sta kasneje predstavljali enote mojega raziskovanja.

Pri pregledovanju literature sem ugotovila, da se o socialnem podjetništvu piše v glavnem s širšega ekonomsko-političnega vidika, s praktičnega vidika se literatura dotika predvsem menedžerskih in temu podobnih vsebin. Kot bodočo socialno delavko pa me je zanimalo, kako se socialno podjetništvo umešča v življenje ljudi, katerim je namenjeno. Zanimala me je uporabniška perspektiva, in sicer tudi zato, ker se področji delovanja socialnega podjetništva

in socialnega dela večkrat prekrivata. Predvsem me je zanimalo delovanje socialnega podjetništva v tistih oblikah, ki vključujejo, zaposlujejo ljudi, ki so na robu družbe in so izključeni iz trga delovne sile. Središče mojega raziskovanja je bila torej brezposelnost oziroma zaposlovanje ranljivih skupin v socialnih podjetjih, zato sem se osredotočila na socialna podjetja drugega tipa. Moja raziskovalna vprašanja so bila naslednja: (1) Katere življenjske izkušnje, situacije, težave imajo ljudje, ki se vključujejo v socialna podjetja? (2) Katere izmed teh življenjskih izkušenj, situacij, težav vplivajo na zaposlovanje oz. brezposelnost? (3) Katere lahko s socialnim podjetništvom nevtraliziramo, rešimo, odpravimo, katerih pa ne? (4) Katere so močne in katere šibke točke socialnega podjetništva s perspektive ljudi, ki jih zaposluje? Kaj ljudem pomeni zaposlitev v socialnem podjetju?

Raziskava je poizvedovalna, saj na novo odpira temo socialnega podjetništva z uporabniške perspektive. Glede na uporabljen metodologijo je kvalitativna. Podatke sem zbirala s polstrukturiranim intervjujem v dveh različnih socialnih podjetjih, skupno pa sem intervjuvala enajst ljudi. Podatke sem obdelala in analizirala po metodi kvalitativne analize. Najprej sem zapiske intervjujev prepisala na računalnik, nato iz teksta izluščila pomembne dele in jim pripisala pojme. Pojme sem združila v kategorije, ki so bile časovne in vsebinske. Znotraj vsake kategorije sem poskusila ugotoviti odnose med pojmi. Nato sem kategorijam in podkategorijam določila značilnosti in z njihovo pomočjo izdelala sklepno tabelo s podatki o vseh intervjuvanih. Na podlagi njihovih značilnosti, sem kategorije opisno definirala, jim dodala empirično gradivo in jih strokovna pojasnila. Na podlagi sklepne tabele sem z analitično indukcijo poskusila ugotoviti medsebojne vplive med kategorijami, predvsem vplive drugih življenjskih izkušenj na brezposelnost in obratno – vpliv socialnega podjetništva na druge življenjske sfere. Na koncu sem formulirala svojo teorijo tako, da sem poskusila odgovoriti na vsa raziskovalna vprašanja in svoje rezultate povezati s teoretičnimi koncepti.

Ugotovila sem, da se raziskani socialni podjetji precej razlikujeta, saj eno šele nastaja, drugo pa je že utečeno. Zaradi tega različno izpolnjujeta pogoje socialnega podjetništva. Razlikujeta se tudi zaradi različnih državnih tradicij na področju socialnega podjetništva. Razlike med raziskanima socialnima podjetjema je treba upoštevati, kljub temu pa sem glede vključenih uporabnikov prišla do nekaj splošnih ugotovitev. Življenjsko ozadje ljudi, ki so vključeni v

socialna podjetja, je zelo raznolika. Skupna točka so seveda brezposelnost in težave pri zaposlovanju. Nekatere življenjske izkušnje vplivajo na brezposelnost, druge pa ne. Življenjske izkušnje, ki so povezane z brezposelnostjo, so lahko bodisi neposredni pogoji za brezposelnost bodisi posredni pogoji kot kontekstualni pogoji ali tudi posledice brezposelnosti. Pozitivni učinki socialnega podjetništva lahko vplivajo v glavnem na posledice brezposelnosti, ne pa na vzroke ali na druge težave vključenih v socialnih podjetjih, zato bi bilo smiselno v socialna podjetja drugega tipa uvesti strokovni profil, ki zaposlenim sledi in jih podpira tudi onstran zaposlitve. Socialno podjetništvo ima v življenju intervjuvanih različne pomene: pridobivanje novih znanj, dobivanje podpore, ustvarjanje socialne mreže, zaslužek, primerna služba, uvajanje v svet dela, finančna varnost, zavarovanje, spreobrnitev, občutek izpopolnjenosti. Nezaupanje v uspeh projekta ter kratkoročnost in negotovost vključitve v socialno podjetje so med intervjuvanimi najbolj izpostavljene šibke točke socialnega podjetništva.

Zaradi tega javnim oblastem, ki igrajo pomembno vlogo pri začetnem razvoju socialnih podjetij, predlagam, da temeljiteje razmislijo o oblikah podpore za vključevanje prikrajšanih delavcev v socialna podjetja. Podpora naj ne bo tako kratkoročna in negotova, ampak naj pripomore k dolgotrajnejšemu reševanju brezposelnosti ranljivih skupin. Svoji fakulteti pa predlagam, da uvede smer ali predmet socialnega podjetništva ali vsaj, da ga obravnava v sklopu katerega izmed obstajajočih predmetov. Pomembno se mi zdi, da si socialno delo izbori svoje mesto pri razvoju nastajajoče stroke socialnega podjetništva bodisi kot zagovornik marginaliziranih skupin, ki se jih vključuje v socialna podjetja, bodisi kot nosilec specifičnih znanj dela z ljudmi.

Raziskava je študija majhnega števila primerov, tako da teorija, ki izhaja iz nje, ni splošna, ampak kontekstualno vezana. Je t. i. teorija kratkega oz. srednjega dometa. Je pa dobra izhodiščna točka za nadaljnje, bolj usmerjeno raziskovanje, in sicer glede vpliva, ki ga ima vključevanje v socialna podjetja na uporabnike.